

CÂNDIREA

ANUL VIII

No. 6—7

CÂNDIREA

ARTA MUZICALĂ ÎN CULTURA ROMÂNEASCĂ

DE

G. BREAZUL

Fenomenele de artă muzicală, de orice natură, sunt manifestări felurite ale unui organism ce poate fi considerat aparte, un organism cu proprii legi și conexe de reacțiuni, funcțiuni și procese, acționând permanent într'un mediu social. Putem deci desprinde și schița o existență aparte a sonorului muzical, o realitate vitală, o *viață muzicală*. Ea nu este de fapt decât una din înfățișările culturii, un fragment caracteristic, un nunțiu, o mărturie pe latura frumosului a întregii lumi: biologice, sociale și spirituale în care trăim. Am adăuga atributul „musical” la acel „stream of consciousness” — asupra căruia stăruie James în psihologia sa — pentru a întregi imaginea dinamică și conștientă a vieții muzicale, așa cum trebuie s'o concepem în expansiunea elanului său. Iar ca substrat păstrător, purtător și susținător al acestui torent de conștiință muzicală vom considera un grup etnic și național: poporul român.

Viața muzicală — menținându-ne în același cadru biologic, dar evitând terminologia — își descrie așadar linia evoluției potrivit propriilor sale legi organice, care o hotărăsc fie la propășire, fie la stagnare și disoluție. Curente de idei, raporturile economice, transformările politice și sociale nu rămân însă fără repercusiuni asupra mersului vieții muzicale. Ci, modificându-i real cursul istoric, stimulându-i ori paralizându-i elanul, imprimă ritmului activității muzicale modificări pe care orice formă de viață le încearcă prin influența mediului natural, spiritual și material, al timpului și locului.

Pentru punerea problemelor vieții noastre muzicale, pentru discuțiunea lor temeinică, pentru stabilirea relațiilor dintre viața muzicală și complexul împrejurărilor culturale, economice și sociale, pentru cercetarea posibilităților și propunerea mijloacelor de perfecționare a vieții muzicale, este, firește, necesar să fim cât mai clar orientați, cât mai lămurii asupra condițiilor vieții muzicale și asupra agenților ce hotărăsc afirmarea ei. Dar tocmai în această privință — va să constatăm din capul locului — noțiunea de viață muzicală este cu totul neprecisă și parțială. Mai ales, în cuprinderea românească, ea este îndeobște restrânsă și mărginită, fie la una din cele două forme — socotite mai caracteristice — ale exercițiului artei muzicale: creațiunea și interpretarea, fie numai la o latură sau un aspect al celor două feluri de activitate. Eroarea aceasta circulă frecvent în preocupările asupra mișcării muzicale românești și este fatal ca în asemenea împrejurări cunoașterea să fie incompletă, insuficientă și parțială. Căci creațiunea și interpretarea sunt într'o strictă dependență de capacitatea receptivă, de puterea de înțelegere, împărtășire și asimilare a frumosului muzical de care dispune poporul — consumatorul, în terminologia economiei politice, — mediul so-

cial în care se produce actul muzical. În acest chip se și demonstrează, de altfel, caracterul emina-
mente social al artei muzicale. Prin urmare, însușirile de a percepție muzicală ale poporului sunt
de integrat în acelaș puls general al vieții muzicale. Și bine'nțeles, tot printre factorii determinanți
ai ei, trebuie considerată puterea judecării artistice muzicale, cunoașterea, lămurirea, demonstrarea
și clasificarea rațională a valorilor artistice muzicale. Iată dar, patru categorii de fenomene — evi-
dent, privind lucrurile numai prin prisma unei sistematice pedagogice — sub care apare viața mu-
zicală: creațiunea, interpretarea sau reproducțiunea, capacitatea de percepție sau gustul muzical
și judecata artistică muzicală. Considerarea noțiunii de viață muzicală ca acoperindu-se cu oricare
din aceste aspecte parțiale este tot atât de greșită, cum ar fi, bunăoară, judecarea operei de artă
numai din punctul de vedere strict tehnic sau formal.

Dacă pentru discuțiunea și cercetarea științifică este necesară o cât mai precisă și cuprinză-
toare înțelegere a noțiunii de viață muzicală și a factorilor ce o determină, apoi cu atât mai nece-
sară este această înțelegere când este vorba de perfecționarea și înobilarea vieții muzicale printr'o
conștientă și sistematică activitate educativă. Asigurarea posibilităților de afirmare liberă și spon-
tană, muzica și-o obține prin necurmăte străduinți educative în școală și popor, stimulând avântul
pentru toate laturile sub care poate fi înfățișată arta muzicii, echilibrând și armonizând forțele de
expansiune, ținând neconținut în atențiune idealul cultural către care ținim. Muzica din învăță-
mântul de toate gradele și felurile, muzica profană, patriotică, bisericească și militară, instituțiunile
speciale de Stat și particulare pentru studii tehnice și pedagogice muzicale, arta muzicală populară
și compozițiile de artă cultă, interpretarea muzicală și repertoriul orchestrelor, operelor de Stat,
societăților corale, grupărilor de muzică de cameră și ale soliștilor vocali și instrumentali, concerte
și audițiuni în săli publice sau particulare, biblioteci muzicale, presa muzicală, critica muzicală,
cercetări muzicologice, iată atâtea aspecte ale vieții muzicale. Apoi, funcțiunea socială a practicia-
nului muzical, muzica în serviciul unei idei sau instituțiuni și muzica liberă, construcția instrumen-
telor, instrumente muzicale populare și jucării muzicale, tiparul muzical, agențiile de concerte și
comerțul muzical, fac parte din viața muzicală a poporului. Orice serios gând de cultură muzicală
nu scapă din vedere aceste diverse aspecte ale manifestării muzicale. Altfel, orice tendință de ame-
liorare a condițiunilor de viață muzicală este zadarnică. Perspectivele de organizare sunt deformat
și îngustate, încât cele mai bune vreri de progres devin inoperante. Mărginirea interesului pentru
unul singur din factori sau afirmarea unuia în detrimentul celorlalți, dă loc la stăruinți inutile, sau
chiar la vătămătoare consecințe pentru progresul muzical ce râvnim. Este doar stabilit astăzi
— istoria muzicii stă mărturie — că orice important product muzical nu a putut lua ființă decât
într'un puternic și armonic avânt de viață muzicală, susținut și intensificat din toate părțile, după
cum epocile de decadență apar din pricina dăsechilibrării factorilor componenți. Aceasta nu însem-
nează, firește, că toate aceste manifestări muzicale nu pot fi studiate într'o ierarhie a valorilor
— ceea ce de altfel nu intră în preocupările noastre de-acum —, ci ținem numai să precizăm că
mersul vieții muzicale trebuie considerat, atât în discuțiunile la care se pretează, cât și în tendințele
culturale ce urmărim, avându-se în vedere întregul organism, în dezvoltarea sa normală.

În cadrul acesta de idei, al unei biologii a muzicii românești, desigur foarte sumar și, poate,
vag schițat, vom cerceta realitățile noastre muzicale, deslușindu-le, pe cât posibil, în rostul lor so-
cial și cultural. Iar dintre fapte vom alege numai pe cele mai tipice, mai reprezentative, pentru a
putea să stabilim ceea ce *este* și să întrezărim ceea ce *trebuie*.

* * *

În istoria culturii românești arta muzicii, în sensul de școală națională, verifică și confirmă
în spiritul caracteristic începuturilor culturale, aceeaș tardivitate de expansiune și afirmare pe care
această artă o dovedește față de celelalte arte în istoria generală a culturii. Mult îndărăt față de pro-
ducțiunea poetică și plastică, muzica românească înfățișează dibuirile înfrigurate ale primei faze

de formațiune și de fixare a unui propriu ritm de viață conștientă, de întemeiere a unei școli muzicale românești. I s'ar putea tăgădui ca exagerat de făloasă comparația pe care Ferruccio Busoni o făcea, numind arta muzicală față de celelalte arte : „un copil care, ce-i drept, a învățat să meargă în picioare, dar care mai trebuie dus de mână”. Și totuși, urmărind comparația, acest copil dă dovada unei cerebralități primejdios de precoce. Un raționalism distinct, — e drept, cam lipsit de adâncime și sistem, — un caracter criticist clar precizat la toate produsele artistice din țara românească post-belică, nu a ocolit nici muzica și muzicanții români. Alături de reînvierea misticismului întrevăzută de filosofia idealistă și predicată de ortodoxismul nostru ce-și reîmprospătează forțele de viață, acest puternic spirit de raționalitate, de gândire și cunoaștere, este precis imprimat manifestațiunilor noastre culturale din decada post-belică. Un viguros „nosce te ipsum”, cu largă priză filozofică cuprinde astfel și activitatea artistică. Niciodată ca pân' acum — fenomenul este, de altfel, universal și propriu, în parte, curentului expresionist — creatorii noștri de valori artistice nu au fost mai muncitori de cerebralitate și mai lccvaci. Ultimii ani de apariție a revistelor de artă sunt străbătuți de interesante contribuții critice : „De vorbă cu...”, în care întreg instrumentalul logicii și teoriei cunoașterii este cu generozitate pus la dispozițiunea artiștilor, deveniți astfel cercetători și cuge-tători întrepizi. Nu cunoaștem nume proeminent în arta și cultura noastră contemporană care să nu fi cedat curentului criticist al vremii, să nu fi „acordat” — termenul consacrat — cel puțin o convorbire și, deci, să nu fi avut cel puțin odată prilej de a se lăsa pradă impulsului critic general. Artiștii au covârșit în așa grad pe criticul de artă, încât abia de se mai pot distinge personalități culturale cu această particulară funcțiune critică în istoria artei noastre moderne. Atitudinea critică este cumulată și confundată în cea artistică. Creatorul își însușește, cum nici nu bănuia roman-tismul, judecarea valorilor de artă. Asupra obiectivității acestei judecăți a artistului, nu avem să ne oprim. Contribuțiile critice ale artiștilor aduc un bogat și original material documentar pentru determinarea psihologiei creatorului operii de artă. Ceeace însă este mai interesant pentru critica și istoria artei, este atmosfera ideologică creiată de intervenția artiștilor în rezolvarea problemelor culturale ; atmosferă în care se întrețin discuțiunile și se desbat chestiunile ce se impun atențiunii generale. Preocuparea dominantă, nelipsită din orice mărturisire sinceră a artiștilor, se concen-trează în jurul caracteristicului românesc în opera de artă. Această chestiune întâmpină deci și pe reprezentanții tinerei școli muzicale românești. Muzicienii, mai surprinși ca ceilalți artiști, dar nu intimidăți de importanța problemei, nu se sfiesc a-și descoperi adevărul și a căuta prin mijloace extra-artistice, soluțiuni pentru înlăturarea lipsurilor. Adevărul este următorul : deoparte, o mu-zică populară, anonimă, expresivă — muzica naturală, cum zice învățatul spaniol Felipe Pedrell, reflexul poporului sau rasei din care este isvorită, neaservită regulelor, capabilă să exprime cu o emoțiune mai mult sau mai puțin vehementă, mai precis sau mai vag, durerile și bucuriile poporului, această muzică naturală fiind — urmând să fie — celula generatoare a celeilalte muzici, muzica artificială care evoluiază și se transformă neîncetat sub influența muzicii naturale ; de altă parte, un număr restrâns de compozițiuni, așa zisa muzică cultă, artificială, cum îi zice Pedrell, de fapt ramificațiuni sau extensiuni ale școlilor muzicale din Apus în țara noastră. Intre muzica populară și cea cultă, cum se vede, o prăpastie, producțiunile bastarde, hibride de muzică cultă, neaderând nicidecum la firea noastră și la ceea ce ar urma să fie stilul muzicii noastre. Așadar, ceea ce numim creațiune muzicală românească se vedește a fi — lăsând evident laoparte excepțiile — numai ex-crescențe pe trupul culturii noastre a unor procedee tehnice împrumutate de-aiurea. Deci și core-lațiunile, circulațiunea liberă a fecundeii energii etnice și corespondențele între arta muzicală — concepută ca expresie a voinței unei comunități culturale — și între comunitatea culturală în care ia naștere productul artistic muzical, sunt reduse. Lipsește creațiunii muzicale românești — vorbim într'una de muzica cultă — sensibilitatea necesară, acea impresionabilitate sismografică de a în-registra pulsațiunile vieții noastre culturale. Ca consecință, îi lipsește capacitatea de a absorbi seva organică din substratul etnic, îi lipsește virtutea de a lămuri și de a abstrage un ideal cultural din

complexul structural al mediului nostru spiritual ; pe care ideal să aibă puterea de a-l purta și reprezenta. Fără această virtute culturală, ca și fără caracterul de a fi o trăsătură proeminentă pe fața timpului, arta muzicală n'ar deveni decât un exercițiu factice, poate „agréeable passe-temps”, dar product efemer, destinat să piară fără urme. Ca mijloc de exteriorizare și de comunicare dela om la om — una din funcțiunile ei sociale — arta muzicală nu se poate afirma și nu-și poate asigura trăinicia decât din articulațiunea organică a creațiunii cu mediul cultural, a cărui emanațiune productul muzical cată a fi.

Arta muzicală populară a Românilor, păstrată până astăzi în forma monodică a cântecului popular, a dansului țărănesc și a melodiei bisericești, este desigur concludentă și tipică pentru demonstrarea corelațiunilor dintre productul artistic și colectivitatea etnică consumatoare. Iar ca exemple, pentru interesul și caracterul pronunțat social al acestor produse de muzică populară, naturală, este de ajuns să reamintim : Mugur, mugurel ; Toate plugurile umblă... Să trag brazda dracului, la ușa spurcatului ; Pe drum pe la Dorohoi, trece-un car cu patru boi, în care ciocoiul bătut și alungat, dar nu depus încă de moșie, este poftit... să înjuge cocoanele, să-și are pogoa-nele, etc. ; alături de acestea ar putea sta „Deșteaptă-te Române”. În arta noastră muzicală cultă este absentă tocmai articulațiunea organică de care vorbim. Creațiunea muzicală cultă, încetușată de interesul experiențelor tehnice de-aiurea, nu avea cum fi ispitită de modestele și rudimentarele procedee tehnice ale melosului popular românesc, care mărginește toată pompa fastuoasă a orchestrației la umilul zumzet de cobză și tot eșafodagiul polifonic la isonul psaltichiei. Alăturând motivul acesta de natură tehnică muzicală, la felurimea condițiilor noastre istorice, politice și culturale — care dau naștere chiar la straturi sociale distincte — înțelegem de ce muzica noastră cultă se află într-o stare de gravă discrepanță față de muzica neaoșă a poporului, de ce, prin urmare, este stânjenită libera afirmațiune a sufletului rasei noastre în creațiunea muzicală a școlii românești.

Raporturile aproape inexistente între muzica cultă românească și muzica populară, sunt tot atât de reduse între artistul nostru creator și mediul cultural. Astfel, artistul creator român este smuls din ambianța sa firească și izolat de ceea ce s'a numit atât de frumos „duhul pământului”. Dar acest fapt paralizază și nimicește însăși capacitatea sa creatoare. În mod imperativ creatorul este chemat să dea o formă artistică năzuințelor mediului său social, dacă nu vrea ca productul său artistic să dispară ca un zadarnic joc de fantasmă. Necesitatea instinctivă de a se apropia de sufletul autohton, pe care o simte personalitatea creatoare, dă loc în prima fază a tendințelor de întemeiere a școlii muzicale românești, la un fel de orbecăire în jurul procedeele tehnice inventate sau adoptate de școlile muzicale streine. Rezultatul a fost că în compoziția muzicală românească a pătruns un hibrid formalism tehnic, gol de spirit autohton, manierismul searbăd ce secătuește până la marasm vrerile de creațiune originală. Formulele tehnice nu sunt suficiente mijloace de creațiune, iar în țările de proveniență ele sunt produse ca material de exprimare, corespunzând unui anumit cuprins spiritual. Adaptabile într'un grad mai mult sau mai puțin scăzut voinței creatoare românești, ele cer să fie modificate și contopite în spiritul creator, spre a exprima un sens, a comunica o fărâma de viață, un aspect caracteristic din sufletul neamului. Numai contopite ca energii organice în spiritul creator ele nu vătămă spontaneitatea și sinceritatea producțiunii artistice și numai astfel capătă justificarea și calitatea de a înfățișa specificul sufletesc național. Aceiași necesitate instinctivă a mediului social ce dă creatorului sugestii asupra formei operii de artă, a mânat pe compozitor să-l caute. Diferența de straturi sociale nu a fost însă simțită și străbătută de compozitor. În juru-i n'a aflat decât mahalaua sau cârciuma orășenească în care-și „face meseria” lăutarul țigăn. Legătura cu adevăratul mediu muzical etnic nu putea fi astfel înfăptuită. Iar produsele realizate pe această cale, cu motive „din gura lăutarilor” și procedee tehnice împrumutate de-aiurea, nu puteau nici ele fi socotite ca împlinind cerințele unui stil de muzică românească. Cu atât mai puțin, cu cât lucrările de acest gen sunt datorite calculului de care vorbiam, de a reda negreșit în opera de artă muzicală caracteristicul firesc autohton. Atât a fost de generalizat acest principiu al afirmării specificului național, încât

amenință să devină modă și mijloc de mascare a impotenței creatoare. Aceiaș tendință ce s'a manifestat în literatura postsemănătoristă — înșiruirea de termeni și expresii populare, de provincialisme și idiotisme, considerată drept poezie — se arată acum și în muzică. Pentru că, în aceste compozițiuni, actul de voință creatoare nu este limitat de compozitor la exprimarea quasiinconștientă a imponderabilului atmosferei ambiante, ci artistul muzician operează aci după toate procedeele logicei, la compararea, conjugarea și selectarea elementelor ce corespund mai direct scopului propus, finalității artei naționale. Și astfel compozitorul este atât de absorbit — rațional — de interesul politic, etnic și social al activității creatoare, încât producțiunile sale învederează cele mai autentice tendințe de deslușire și exprimare a caracteristicului psihic autohton. Dar, să nu zăbovim a constata, în detrimentul factorului estetic, el produce operă mai de grabă de experiență și speculațiune științifică și politică, decât operă de artă. Actul de voință creatoare, în chipul expus aci, este exterior și fără efect, dacă nu pornește dela o intuiție și o trăire definitivă a specificului sufletesc, a interiorității psihice a poporului.

Puntea pe care creatorul de frumos muzical românesc poate ajunge la sufletul neamului său este sprijinită pe întreitul masiv al realității noastre muzicale : cântecul popular, dansul țărănesc și muzica bisericească. Drumul acesta nu a fost, așadar, bătătorit. Din muzica poporului, cu tot interesul pentru cunoaștere provocat de curentul criticist despre care vorbiam, compozitorii români n'au cunoscut decât ceea ce lăutarul țigan reproducea ca muzică națională în cârciuma orășenească. Cei mai mulți din pușinii noștri compozitori au ocolit cântecul și s'au ținut laoparte de interesul estetic sau folkloristic ce el prezintă. Este probabil că împrejurările culturale în care ei s'au dezvoltat nu le-au desvăluit niciun fel de afinități cu mediul sonor al poporului din care fac parte. Alții, buimăciți de formulele tehnice deprinse aiurea și desorientați până la ignoranță asupra autenticității cântecului popular, — numai în lucrările lor mai de pe urmă par a fi zărit calea cea adevărată spre care se îndreaptă acum. Oricum, târziu este aflată această cale! Impulsul romantismului către deslușirea și relevarea caracterului național în muzică și către întemeierea școlilor muzicale naționale, abia după un veac isbutește să trezească interes deosebit în muzica românească. Cu tot excesul raționalist, propriu curentului criticist al vremii, în virtutea căruia compozitorii însumează motive populare „tale-quale” în lucrările lor, școala românească își fixează în acest stadiu, legăturile organice cu mediul social și cultural ambiant. Puterea creatoare românească experimentează și-și făurește din rudimentele tehnice ale idiomului muzical național, formule de exprimare a melosului popular și caracteristic al firii noastre.

* * *

Am stăruit asupra creațiunii muzicale, pentru că ea reprezintă cea mai caracteristică activitate în afirmarea vieții muzicale. Anomaliile constatate sunt de generalizat, doar poate gradual diferite, la toate celelalte manifestări muzicale. Instreinarea de sufletul muzical al poporului, de aspirațiunile culturale ce mijesc în spiritul neamului, este apoi quasilegiferată în învățământul public, de Stat și particular. Intotdeauna a fost trecută cu vederea și nesocotită psihologia muzicală a poporului. Dacă creațiunea muzicală nu-și poate manifesta liber avântul decât pe baza datelor spirituale ale geniului rasei, cu atât mai mult nu putem râvni la o educațiune muzicală, în școală și popor, fără acest temel psihologic. Orice tendință de îndrumare și promovare conștientă a culturii muzicale naționale, cată să pornească dela această realitate : *conștiința muzicală a poporului*. În direcțiunea creațiunii ca și a educațiunii muzicale, criteriile de apreciere a valorilor urmează a ține necurmat în seamă conștiința estetică sonoră a poporului. Pedagogia muzicală ca și creațiunea artistică muzicală nu-și pot defini și fixa finalități sau stabili rosturi ale activității lor fără cunoașterea structurii psihice sonore a poporului pe care urmăresc să-l educe prin pedagogia muzicală ; să-l reprezinte prin creațiunea muzicală.

Concret în afirmarea conștiinței muzicale a neamului nostru este, cum spuneam, cântecul și dansul popular și muzica bisericească. În melodia religioasă, care nu e product direct al poporului, ci este de origină bizantină, factorul estetic muzical este covârșit de cel religios. Dovadă de natură tehnică este acea nazalizare, reminiscență de interpretare magică a cântecelor, produsă spre a deosebi melopeia hieratică de sonoritatea comună, naturală. Modul adaptării și transformării melodiei bisericești conform firei poporului, deși apare periferic, este mai central pentru stabilirea conștiinței muzicale, decât însăși melodia. Pentru că, lăsându-se inconștient pradă instinctului creator, preoții și cântăreții au operat asupra melopeiei bizantine modificări numeroase și puternice, diferite „faceri” — cum se numesc, care îndepărtează considerabil cântarea bisericească în uz, de cea autentică, însemnată în cărțile de ritual, alterând uneori până la nimicire „ifosul” bisericesc, „proforaua” — cum zice Macarie —, stilul tradițional. Pe câtă vreme, în cântecul și jocul popular, atât elementul sonor, cât și cel ritmic și formal constructiv și, în definitiv, ca și conținutul ideologic și poetic, își au isvorul în realitatea sufletească, socială și culturală, a poporului. De aceea un fragment de melodie este un document totdeauna prețios, nu numai pentru muzicologie, ci și pentru istorie, pentru etnografie, pentru sociologie, pentru psihologie și estetică, și indispensabil deci pentru determinarea conștiinței muzicale a poporului. Ținând seama dela ce adâncimi isvorăște cântecul din inima poporului și cât de sugestiv îi relevă fondul său sufletesc dealungul diferitelor etape ale dezvoltării istorice, nu e greu de întrevăzut cât de importante date pot fi obținute studiind un cântec din punct de vedere al stilului, melodiei, tonalității, timbrului, polifoniei, ambitus-ului, ritmului, modului împerecherii versului cu versul, al variantelor comparate, după localități, condițiuni geografice etc.; date care se întregesc tocmai în studiul psihologic asupra conștiinței muzicale a poporului. Sensul cuvintelor lui Russo și porunca ce decurge din ele: „Datinele, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor” sunt, socotim, tot atât de indispensabile nu numai pentru reconstituirea trecutului întunecat — cum zicea el, — ci mai ales pentru cercetarea și determinarea conștiinței muzicale a poporului.

* * *

Poate fi socotit, cum spuneam, la aproximativ un veac timpul de când, — trezire a conștiinții naționale sau ecou al romantismului occidental — orice pornire de manifestare sau demonstrare a conștiinței muzicale românești, atât în domeniul creației și educației, cât și în acel al speculației științifice, simte necurmat nevoie de cântecul popular românesc. Dar niciodată melosul popular n'a fost privit cu atât interes de compozitori și cercetători ca în vremea din urmă. Și oricât de semnificative ne-ar apărea versurile lui Anton Pann:

„Cântă, măi frate Române,
Pe graiul și limba ta
Și lasă cele streine
Ei de a și-le cânta!”

niciodată, nici în acel ardent suflu de romantism muzical, nici în activitatea deschisă de Alecsandri pentru culegerea și cultivarea poeziei populare, nici în semănătorism, în niciunul din curente de idei trecute prin sufletul neamului nostru sau isvorâte din el, nu se poate stabili o mai vie chemare și mai puternică atracție, ca în anii din urmă, către cântecul poporului. Necesitatea de a-l cunoaște este deci actuală și categorică pentru compozitor, educator și cercetător.

Însă, oricâteori s'a manifestat trebuința de a cunoaște, studia sau utiliza cântecele populare, ea n'a putut fi împlinită din pricină că n'avem decât foarte restrânse culegeri de melodii. Iar cele pe care le avem nu le putem utiliza ca material sigur, cules obiectiv din realitatea melosului popular. Nu doar că a lipsit înțelegerea pentru frumusețea caracteristică a cântecului popular românesc. Cei ce s'au gândit la originalitatea darurilor artistice ale poporului nostru, nu arareori, în bănuiala că aceste daruri se vădesc și în cântec, au determinat îndemnuri bune, tragere de inimă, hărnicie și ajutor

care a prisosit din diferite părți, hotărînd și susținînd încercări de strîngere a melodiilor populare. Însă, atît amatorii, cît și compozitorii cari au întreprins asemenea activitate de culegere, nu au ținut seama de obiectivitatea pe care trebuia s'o aibă în vedere tocmai la ridicarea și aducerea cântecelor dela sursa de producție — poporul —, înaintea cercetătorului; și nu au avut grije pentruca nicio deformare să nu altereze originalitatea cântecelor. Au fost prea absorbiți de personalitatea lor artistică acești culegători, prea subiectivi, prea mult artiști pentru a păstra respect obiectivității științifice; apoi prea aud occidental, diatonic, major sau minor, și adeseaori sunt prea puțin cunoscători ai muzicii, ca să nu săvârșească inevitabile greșeli în lucrările lor. Nici simplificate, nici înflorite, nici adaptate, potrivite, aranjate sau prelucrate și nici armonizate sau orchestrate nu trebuiesc melodiile populare spre a fi folosite ca material de studiu. Ci, așa cum se cântă în popor, cu toată bogăția de elemente melodice (caracteristică libertății de expansiune melodică nestânjenită de rigurile legilor armonice ale diatonismului modern), în simplitatea lor homofonică și polifonică (după părerea noastră semne de heterofonia vechilor Eleni), în timbrul lor specific (potrivit construcției sau acordării instrumentelor pentru a produce anume sonorități), la înălțimea diapazonului, în tempo și ritmul lor, cu particularitățile de practică muzicală cu care sunt executate și de raport între vers și viers (ca în trecerile dela cîntare la recitare — parlando și parlato — și viceversa în baladă), fără lipsuri sau adăogiri, în deplina lor realitate fonică și metrică, — numai astfel sunt cântecele de luat în considerație ca material de cercetare și speculațiune științifică tinzînd la studierea firei noastre, la aflarea și demonstrarea conștiinței muzicale a poporului. Și numai astfel, materialul folkloristic muzical poate fi folosit la cercetări comparative cu muzica altor popoare.

O asemenea culegere ideală este deci înregistrarea cît de credincioasă obiectivă și cît mai apropiată de originalul sonor și ritmic; ea nu poate fi realizată decît prin metode fonografice. Grație stabilirii vibrațiunii ca dedesupt material al sunetului, arta muzicală capătă legătură cu științele fizico-naturale, ale căror metode de cercetare nu întîrzie de a smulge universul sonor din zădărnicia speculațiunilor metafizice de odinioară, fundamentându-se astfel cercetării muzicale solide baze științifice. Acustica fizică, fiziologică și psihologică adăncesc posibilitățile de cunoaștere a fenomenului muzical, iar studiul vibrațiunilor sonore conduce la problema indispensabilă cercetărilor, a metodelor grafice, care este, de fapt, a însăși metodelor fonografice de care ne ocupăm. Fonograful asigură și obiectivitatea și repeziciunea culegerilor. Căci pier cântecele, pier ethosul lor specific, pier modurile antice care formează cadrul lor de desfășurare melodică și ornamentală, pier întreg caracterul monodic al cântecului românesc sub silnicia armonică cu care zeloșii noștri amatori de muzică, apucați de un fel de polifoniomanie, au năpădit școala, biserica, oștirea și orice pornire de cultivare în ramura muzicii; iar soldații duc cu ei la sate, după isprăvirea stagiului de miliție, nu numai ecouri de major și minor, ci și monstruozițiile șansonetelor de suburbie parisiană transformate în marșuri patriotice și ostășești, românești. — Înregistrarea deci, cît mai grabnică a cântecelor pe cilindre fonografice se impune imperios, pentru a putea culege ce ne-a mai rămas. Dacă, după cum am văzut, încercările de culegeri făcute de artiști, de muzicanți amatori sau practicieni nu au dat și nici nu pot da rezultate mulțumitoare, înregistrări de cântece cu ajutorul fonografului pe cilindre fonografice ca în camera fotografică, se pot face cu multă ușurință. Vom înregistra cît de multe cântece pe această cale, depozitînd cilindrele în *Arhiva fonogramică*, fundată anul trecut de Ministerul Artelor. Vom isbuti astfel să avem un depozit fonogramic al realității sonore românești, rămânînd să lucrăm la transcrierea în note muzicale, la măsurătoarea vibrațiunilor, la fixarea metronomică și la celelalte studii științifice. Așadar, în incoerența vieții muzicale românești, oricît de sceptici am fi, Arhiva fonogramică nu mai este un deziderat, ci înfăptuire, o realitate. Depinde de vrednicia noastră pentru ca această instituție să însemneze, ceea ce am rîvnit stăruind pentru fundarea ei, zidirea de temelie pentru nouile orientări ale vieții noastre muzicale. Desigur, pentru a căpăta complete date asupra psihologiei muzicale a poporului, urmează ca alături de arhiva fonogramică, să fundăm un muzeu de instrumente și jucării muzicale populare, în care se reflectă colo-

ritul specific al sonorului românesc. Iar apoi să republicăm, într'o ediție definitivă „Monumentele artei muzicale românești”, compozițiile profane și religioase, psaltice și lineare, aflate astăzi răspândite, rău tipărite sau chiar netipărite de loc.

Astfel vom putea afla ceea ce s'ar numi bazele psihologice pe care urmează să întemeiem cultura noastră muzicală, sau și mai clar, bunurile naturale tradiționale din care va să răsară cele istorice, valorile muzicale etern umane, ce pot fi rânduite alături de celelalte producții culturale românești.

* * *

În hipertrofia educației intelectualiste de azi, în pornirile brutal materialiste, în triumful mașinismului și al mecanizării vieții, nu e de mirare că — mai ales în fragedele noastre înfiripări culturale — potențele iraționale, afectivul, emoționalitatea și fantezia, în care se proiectează imaginile artei sonorului, nu sunt convenabil prețuite, măcar ca mijloace de echilibrare, de armonizare, pentru sănătatea sufletului, cum zicea Plato. Și ca consecință, nici în sine ca valori culturale, nici ca elemente de educațiune, produsele artistice muzicale nu au fost pân' acum suficient probate în puterea lor de înrăurire, de perfecționare și înnobilare. Din care pricină, muzica a și fost lăsată în păragină, atât în școală cât și în popor. Neajunsurile numeroase, dificultățile pe care le are de învins mișcarea noastră culturală, în general, și anormaliile proprii începuturilor de înjghebare muzicală conștientă, pedagogic concepută, oricât de puternice ar fi, nu vor putea împiedica împlinirea necesităților de reorganizare vădite de aspirațiunile noastre culturale. Datorim un bun început de realizare bisericii. Este vorba de *Academia de muzică religioasă*, fondată estimp de Arhiepiscopia Bucureștilor. Până astăzi, cel puțin ca spiritualitate religioasă românească și ca alcătuire de program de studii, este tot ce cunoaștem mai temeinic și mai complet în învățământul muzical. Disciplinele de învățământ sunt grupate aci în două părți : artistice și științifice, după cum urmează :

A. Partea artistică

Psaltica, scrierea, ortografia, interpretarea, studiul autorilor clasici ; Compoziția psaltică ; Teoria muzicii, solfegiul, dictare muzicală ; Metrica ; Ritmica ; Armonie ; Contrapunct ; Forme muzicale ; Analiza muzicală ; Compoziția corală bisericească ; Dirigenția de cor ; Cântul coral ; Canto, mecanismul vocal, igiena vocii, exerciții de supleță, interpretarea religioasă ; Dicțiune, mecanică expresivă și cu aplicație la textele religioase ; Cântul gregorian și coralul protestant ; Piano ; Orga ; Violina.

B. Partea științifică

Istoria muzicii ; Istoria muzicii religioase ; Folklorul muzical religios ; Acustica muzicală ; Psihologia muzicală ; Estetica muzicală ; Pedagogia muzicală ; Practică pedagogică ; Liturgica, practica oficiilor, tipicul bisericesc ; Imnologia ; Compararea textelor ; Ritmul și rima textelor religioase ; Clopote ; Toaca.

Dar cum spuneam, abia acum se trezește și se învionează conștiința noastră muzicală și, pe încetul, apar și mai pronunțate lipsurile și mai categorice măsurile de regenerarea vieții muzicale românești. Iată, nesistematic enumerate, o seamă de propuneri, fugar notate :

Reforma radicală a învățământului muzical din școlile primare și secundare, teoretice, profesionale și industriale ;

Naționalizarea Conservatoarelor de muzică ;

Creiarea de clase speciale sau transformarea actualelor clase de teorie și solfegii de pe lângă Conservatoarele de muzică în clase de cultură generală muzicală, care alături de învățământul particular muzical să ne formeze amatorii, diletantismul muzical român ;

Inființarea de societăți corale, bărbătești și mixte, comunale ;

Organizarea de șezători muzicale, în care poporul să-și poată exprima și să se poată distinge înclinațiunile sale muzicale ;

Orchestra comunale sau județene ;

Reînvierea cântecului muncii, în școli și popor ;

Cultivarea cântecelor regionale ;

Introducerea muzicii instrumentale în învățământul public, așa cum e în liceele militare ;

Reorganizarea actualelor școli de cântăreți în seminarii sau gimnazii muzicale ;

Predarea de studii muzicologice în Universități, pentru pregătirea cercetătorilor, profesorilor și criticilor ;

Coruri universitare „Collegium musicum” și înjghebări instrumentale universitare ;

Corurile bisericesti, nucleie de societăți corale ;

Muzicile militare, organizate în așa chip, ca ostașul să regăsească idealizată atmosfera spirituală din care a pornit ;

Cărți de cântece pentru popor, biserică, școală și armată ;

Institut de cercetări muzicologice ;

Muzeu de instrumente și jucării muzicale românești ;

Gimnastica ritmică, pe baza datelor coregrafice populare românești ;

Protejarea Conservatoarelor comunale ;

Determinarea compozitorilor de a nu scrie numai pentru un auditor abstract, ci pentru un public român, pentru școală, armată și biserică ;

Reorganizarea corurilor școlare, în legătură cu societățile corale și cu familiile elevilor ;

Asigurarea educațiunii și pregătirii muzicale, chiar din timpul și vârsta școlarității a elementelor cu dispoziții muzicale ;

Ansambluri corale și orchestrale la festivități, acele extaze mistice sub înrâurirea muzicii, preludiu al fraternității, solidarității și unității naționale ;

Biblioteci muzicale, — și așa mai departe.

Dar, pentru aducerea la îndeplinire a unor asemenea deziderate de pedagogie muzicală în școală și popor, este nevoie de personal. Politica muzicală pe care trebuie și poate s'o facă Statul, este o politică de persoane — nu de club politic, ne 'nțelegem —, este o politică a personalităților culturale.

Incredințați că am putut arunca o lumină cât de palidă asupra realităților culturii noastre muzicale, că am putut schița cadrul de idei în care urmează să întreprindem o reorganizare a veștii muzicale românești, încrezători în misiunea culturală a artei noastre, nădăjduim ca prin farmecul frumosului muzical să contribuim la sporirea, purificarea și înobilarea spiritualității românești, la redeșteptarea puterilor creatoare ale poporului și la realizarea aspirațiilor sale culturale.

Ș E R P O A I C A

DE

ADRIAN MANIU

Fără cu trup inelat și stemă în frunte
Din adânc de codru strecurată la fântână,
Te-au văzut păstorii cari mână
În primăvară oile spre munte.

Peste pietre încremenită în unduiri înghiețate
Ca un izvor coborât din văgăună,
Un cap mic fecioresc pironeste priviri încruntate.
Numai pe grumaz tremură un strop de lună.

Scoborâtă din mii de ani de poveste
Carne de vis împodobită cu solzi de aur,
Jumătate femeie, jumătate balaur,
Jumătate tot ce-a fost — jumătate tot ce încă nu este.

Paznică la zidurile de stânci trăznite
Fără de ură și fără de milă,
Săgetând întrebări ce nu trebuiesc ghicite
Pentruca în prăpastie să crească țestele movilă.

Ochii plâng omgnește, și lucesc de fiară,
Umbra crește de moarte o viață nouă.
Și pentru drumețul menit să piară
Roșie înflorește limba crestată în două.

PACOSTEA CALENDARULUI

DE
DAMIAN STĂNOIU

Traiul boeresc pe care îl ducea ieromonahul Ghedeon, ca paroh în satul Scaeți, neavând alte supărări decât cele pricinuite de neînțelegerea lelii Smaranda, care-l slujea, cu motanul și cu cățelul, adăugă încă o porție de grăsime la trupul cuvioșiei sale. Astfel că, pe la mijlocul lui Septembrie — cam șapte luni dela venirea sa în parohie, purta pe picioare, fără puțin lucru 100 de kilograme. Acuma nu-și mai ridica picioarele pe pereți, cum îi era obiceiul, și le urca pe capul patului, lăsându-le să atârne dela genunchi în jos, mirat că nu i-a venit mai de mult această idee. Ca să mai slăbească o țără, începu cu plimbările; dar luă seama că, cu cât umblă mai mult, cu atâta îi crește și pofta de mâncare și se hrănește și mai vârtos. Văzându-l că găfâie când se scoală de jos, lea Smaranda îi zicea dela inimă:

— Părinte, eu cred că *magaroanele* alea te'ngrășă, că prea mănânci fără socoteală. Doamne ferește să faci osânză la inimă, că te-ai dus pă copcă... O să mori dă încurcătură dă mațe.

Cuviosul îi răspundea nepăsător:

— Mă rog, dacă vrea Dumnezeu să mă îngrăș, de ce să mă 'mpotrivesc eu, nevrednicul și păcătosul? Că o să vie ca mâine vremea să mă întorc iar la ciorbă de cartofi necurățați și de ștevie bătrână... și atunci să am de unde slăbi.

Dar baba sărea 'n sus.

— Te mai duci sfinția ta la mănăstire?! Mă prinz că nici cu șase boi nu te mai scoate din Scaeți!...

— Cu șase boi n'or să mă scoată... dar c'o hârtie dela Mitropolie — pă fugă!

— Da parcă Mitropolitu să gândește numai la Scaeți și la popa Ghedeon, că altă treabă n'o fi având! — răspundea baba sbârcind din nas.

Iar cuviosul îi da înainte cu macaroane, cu ouă proaspete prăjite, cu pui fripți și tăvăliți prin usturoi și cu mâncări gătite numai în unt. Grija slăbirei o lăsa în seama Celui de sus, care, după cum l-a scăpat de uscăciunea în care se găsea până a nu fi preot la sat, îl va ajuta și acuma să nu treacă prea mult măsura potrivită. E drept că nu făcea rugăciuni pentru aceasta; dar avea încredere în judecățile Domnului. Și nu s'a înșelat deloc părintele Ghedeon. Căci necazuri mari și neașteptate au venit să-i turbure viața tihnită pe care o ducea în gospodăria sa. Aceste necazuri nu i-au venit nici dela Dumnezeu, nici dela enoriași, nici dela baba Smaranda și nici dela lighionile

pe care le ținea la ușa casei, — ci tocmai dela capii cei mari ai religiei. Aceștia, băgând ei de seamă, sau le-o fi spus cineva, — cam târziu sau cam de vreme, bine nu se știe — că a rămas calendarul în urmă și deci e nevoie să-i mai facă puțin vânt dela spate, au dat poruncă strașnică și cu temei : că după 30 Septembrie nu vine 1 Octombrie, ci 14 Octombrie! Cuviosul Ghedeon a rămas nedumerit în fața unei astfel de porunci. Dacă e întâi cum o să fie 14?! — se întreba el. Baba Smaranda la fel. A citit cuviosul și a răscitit porunca Mitropoliei, de nenumărate ori, și în gând și tare ca să audă și baba, dar nu-i intra în cap cu niciun chip ; nici lui și nici babei. Scria acolo că se 'nvârtește pământul împrejurul soarelui, că din această învârteală au mai rămas niște minute și niște secunde nepuse la socoteală de învățatul care a născocit calendarul, și că din această pricină a rămas cu 14 zile în urmă. În fața acestor temeuri pe care se sprijinea porunca Mitropoliei, Ghedeon venea cu ale lui. Mai întâi și mai întâi, zicea el, acel învățat, dacă știa că nu se pricepe bine, nu trebuia să facă el calendarul, ci să fi lăsat p'altul cu mai multă știință să-l facă. Al doilea — ce-i dacă a rămas în urmă? Și dacă într'adevăr a rămas — pe ce se cunoaște? Iar unde nedumerirea creștea mai mult era acolo când își punea această întrebare : — Dacă greșeala a fost descoperită mai de mult, pentru ce n'au îndreptat-o atunci, și și-au găsit tocmai acum să turbure lumea?... —

— Să știi dăla mine, părinte, că nu e lucru curat la mijloc!... zicea lea Smaranda, fiind și ea de aceeași părere. Bănuiala ei încolțea o clipă și în sufletul călugărului ; dar numai o clipă, căci n'ar fi fost el în stare să creadă svonurile care spuneau că vlădicii țării au fost muiați de catolici... să schimbe religia. Totuși nu putea pricepe lămurit ce anume i-a făcut să zăpăcească poporul „pentru nimica toată?” Și lucrul ăsta îl chinuia așa de mult... încât simția c'a început să slăbească.

Dar porunca mai spunea că preoții sunt datori să lămurească pe creștini pentru care pricină se dă calendarul înainte, și cum el nu știa în ce chip, căci însuși era în neștiință, s'a gândit, ca un om înțelept, că nu strică să mai întrebe și pe alții. Cel mai în măsură să știe îl socotea părintele Ghedeon pe preotul Victor dela Vadu-Racilor. Dar când să plece spre el, îi sosi vestea că s'a împlinit proorocia lui moș Ghiță Fundulea... adică plecase ca să nu-l apuce ploile de toamnă. Cuviosul n'avu încotro și se duce în Cioceni, la popa Niță. Acesta tocmai venise dela un adălmaș și era foarte voios să stea de vorbă.

— Ce zici, cinstite părinte?

— Moșule, eu am credința că — chiar dacă e lucru curat ca basmaua, vre-o încurcătură tot trebuie să fie la mijloc... Acuma să zicem ca ai mari, ai noștri, că se 'nvârtește pământul... fiindcă dă lucru ăsta am auzit eu și în școala primară și în siminar — că am p'ăl cu 4 clase —, dar, mă rog, ce are aface învârteala pământului cu hârtia aia pe care o lipești în perete?... Mă rog : pământul cu treaba lui, călindaru cu a lui!... Spun ei acolo cum dăvine amestecătura asta... dar eu nu 'nțeleg să-mi tai gâtul! Am să iau într'o zi, poate chiar mâine, hârtia dela Mitropolie, ș'am să mă duc cu ea la învățător, să vedem el cum o descurcă... Că eu toate le-oiu mai înțelege, dar un lucru nu-mi intră 'n cap : cum să rămâie călindaru în urmă cu 13 zile?! Pă ce să cunoaște, mă rog?... S'au luat și arhieriei noștri după astronomii ăia care citesc în stele... da rău au făcut... că ăia sânt niște mincinoși și jumătate! Să crează ei că sânt în stare să știe în câtă vreme să 'nvârtește pământul... dacă s'o fi învârtind! Că astfel de lucruri, după cum spune evanghelia, sunt la oameni cu neputință, și numai la Dumnezeu cu putință... Ș'apăi, auzi nerușinații — să mai puie la socoteală și minutele... ba încă și secunde! Și asta — să știi dela mine — c'o fac ei numai și numai ca să crează lumea că sânt tari în socoteală... și că țin lucrurile din scurt... Că altceva, mă rog, ce i-ar face să turbure mii și milioane dă oameni pentru minutele și pentru secunde lor? La urma urmei eu judec lucrurile după mine... și le judec bine... că niciodată nu-mi bat capu cu mărunțișurile. Am să dau 19 lei și 50? Poftim, Domnule, ori nene, ori frate — cum i-oiu zice, — hârtia d'un pol, ș'am isprăvit daravera! Am de primit 50 de bani peste un pol—ori peste doi? Dă-mi, tată, hârtia și nu mai umbra cu fleacurile! Ce trebuie să-ți mai bați capul cu gologănașii, mai ales acuma când n'au nici o valoare! Ascultă-mă, cuvioase : eu, să am o putere, aș prinde pă toți hoții ăia dă astronomi și aș

da poruncă să-i bage la răcoare!... Și, ca să venim la vorba noastră, nici nu s'a dat porunca bine! De, mă rog, cum și-or fi închipuit ai mai mari ai noștri, că am să fac eu pă Stan ori pă Bran să creadă că la 1 Octombrie e 14 — adică cuvioasa Paraschiva; iar la 13 Octombrie e 26 — adică Sfântu Dumitru? Păi orbi or fi ei să m'asculte? C'or să-mi arate cu deștiu pă calendar ș'or să zică: uite, părinte, aicea spune întâi, nu paișpe!... Da știi cum mi-am făcut eu planu ca să ies din încurcătură? Când m'or întreba enoriașii mei ce s'aude cu călendaru, am să le spui că până acuma sânt numai vorbe... iar la 1 și la 14 ale lui Octombrie, am să mă fac bolnav... ca să nu slujesc nici pe stilu vechi, nici p'ăl nou... facă-mi sfânta Paraschiva ce-o vrea... că eu nu sunt cu nimic vinovat. Și numai după ce-or auzi și ei ce s'a făcut în alte părți, și s'or mai da lucrurile pă brazdă, am să ies și eu în drum ș'am să le spui: așa e, tată!

Cuviosul Ghedeon n'auzi dela popa Niță mai mult decât știa și el, iar planul acestuia nu-l găsea bun de urmat; așa că se duse la părintele Mitrache. Parohul din Vălureni îi spuse c'a citit porunca Mitropoliei și a înțeles d'acolo că s'a hotărât să se dea calendarul cu 13 zile înainte. Dacă e bine sau rău; de ce s'a făcut această schimbare acum și nu mai de mult, el n'are să-și bată nici capul lui, nici p'al credincioșilor săi. Că pentru preoți și pentru poporul binecredincios porunca Mitropolitului sau a Episcopului e mai sfântă decât ordinul generalului pentru armată. Ți-a spus că-i așa? Așa este! Ți-a poruncit să faci așa? Așa să faci! Cârmeală în dreapta ori în stânga nu încape. „Astfel că eu, pe ziua de 1 Octombrie, rup 13 foi din calendar și fac slujba cuvioasei Paraschiva. Dacă m'or întreba enoriașii pentru ce fac așa, am să le spui că așa e poruncă de sus. Cine m'o asculta — bine; cine nu — urle până s'o lua și el după ceilalți, că altceva n'are ce face. Ca să te apuci să lămurești pe niște oameni simpli, cum spune porunca, mai rău încurci lucrurile”.

— Așa am să fac și eu! — zise Ghedeon mulțămind părintelui Mitrache pentru bunăvoință. Dar nu se depărtă mult de gospodăria acestuia și găsi că planul părintelui din Matia-Vălureni o fi bun pentru această parohie; pentru Scaeti însă, nu. Popa Mitrache slujea în acelaș sat de 35 de ani în șir, barba și părul îi încărunțiseră acolo unde era cinstit și ascultat de toți, astfel că-i da mâna să zică: așa e porunca, așa fac! Dar el Ghedeon, care n'avea decât șapte luni în Scaeti, necunoscut bine de enoriași fiindcă n'avusese mare atingere cu ei, — cum ar putea să facă la fel? Cine o să-l asculte? Enoriașii au să-i ceară lămuriri și el e dator să le dea.

Tot gândind astfel, părintele Ghedeon ajunse în Ghiociei și se duse deadreptul la popa Mișu. Întâmplător acesta era acasă și foarte bucuros să stea cu el de vorbă. Cuviosul îi spuse necazul ce-l poartă pe drum și părintele Mihai om cu școli înalte, îi lămuri, una câte una, toate pricinile pentru care Sf. Sinod, în înțelegere cu capii altor Biserici Ortodoxe, a hotărât să dea calendarul cu 13 zile înainte. Ieromonahul înțelese tot și mulțumi preotului din Ghiociei din toată inima, iertându-i, în gândul său, toate faptele de care, pe drept sau pe nedrept, era învinuit de lume. Apoi se întoarse la Scaeti cu mai mult curaj de cum plecase.

* * *

Cu ajutorul deslușirilor primite la Ghiociei, cuviosul încercă mai întâi să schimbe părerea lelii Smaranda; dar baba se uită urât la el și-și făcu cruce. Încercă și cu dascălii — la fel; cu epitropii — tot atât. De ceilalți săteni se feri să aducă vorba, lăsându-i pentru ziua de 1 Octombrie, când avea să le citească și porunca Mitropoliei.

În această zi (1 Octombrie stil vechi) nu făcură cinste cuvioasei Paraschiva decât el și cu dascălii. Tot satul se adunase în răsrucea dela domnu Nae Băcanu și cârtea care mai de care împotriva Mitropolitului și a preotului „că s'a găsit, tocmai el, călugăr, să le strice religia”. După ce isprăvi slujba la biserică, ieromonahul își luă curajul și se duse în răsruce. Scaetenii ascultară hârtia Sf. Mitropoliei, ascultară și lămuririle pe care preotul li-le dădu, așa cum înțelesese el dela popa Mișu, dar nu pricepură mai nimic. Unii din ei se închinău într'una, minunându-se ca de un

lucru grozav de primejdios ; iar alții strigau în gura mare că „popii au luat bani dela *catolnici* ca să ne strice religia...”.

— Pot să fac jurământ într-o mie de biserici, că n'am pus mâna în viața mea pe vreun ban catolicesc! — răspunse cuviosul, amărît peste fire.

— Sântia ta n'ăi fi luat, da s'au învățit alții mai cu putere, și ăia îți dă poruncă să faci cum zic ei, — da nu trebuie să te iai după porunca lor și să ne strici legea, că zici că ești călugăr dăla sfânta mânăstire! — săreau ei cu gura.

Ghedeon își aduse aminte de cuvintele popii Mitrache și vru să le mai spună că la preoți e ca și la militari : a primit poruncă, trebuie să i se supună — chiar dacă în judecata lui ar găsi că nu e bună ; văzându-i însă atât de porniți, nu mai stăruia. Și nu mie-i fu mirarea, ba era cât p'aci să râdă, când auzi oameni care n'au trecut pragul bisericii dela botez, spunând în gura mare că la 14 Octombrie, pe stil vechi, au să se ducă la biserică... „și să poftească popa să nu facă slujbă, dacă-i dă mâna!” Dându-și seama de neputința lui de-ai face să înțeleagă măsura celor mari și să se potolească, ieromonahul plecă mâhnit dintre ei, pismuind învățătura și darul de a vorbi al părintelui Mișu. Pe seară însă, când primi vestea că acesta nu numai că n'a fost înțeles și ascultat de enoriașii lui, dar era cât pe aci să fie și bătut dacă nu săreau jandarmii, — judecata i se opri în loc și nu știu ce să mai creadă.

— A venit vremea d'apoi, lea Smarando! — zise el oftând și mângâind cotoșmanul.

— Asta era să ți-o spui eu dă cum am auzit că să schimbă călindaru! — răspunse baba moțâind pe prispă.

Din ziua aceea cuviosul Ghedeon nu s'a mai arătat în răspântii. Numai când venea cineva pe la el și aducea vorba de calendar, încerca să-l lămurească. În zadar însă. Nimeni nu-i da crezare. În ziua de 13 Octombrie stil vechi a slujit, pentru Sf. Dumitru, numai cu dascălii ; iar în ziua următoare, fiind cuvioasa Paraschiva, a ascultat pe lea Smaranda și a trimis pe dascăli să deschidă biserica, să toace și chiar să citească utrenia singuri... căci el se îmbolnăvisese de „boala” părintelui Niță dela Cioceni. Faptă cugetată, căci a venit mulțime de scațeni și negreșit că ar fi făcut gălăgie, ba poate și mai mult, dacă găseau biserica încuiată.

Lucrurile au mers o vreme așa încurcate. Scațenii bârfeau în răspântie, iar cuviosul urma cu slujba după stilul cel nou. N'a încercat nimeni să-l împiedice, așa cum s'a întâmplat în alte sate, deși glasuri n'au lipsit nici aci să se ridice. L'a păscut însă nenorocul pe bietul ieromonah, căci a găsit cu cale să asculte tocmai acum, în fierberea asta, de îndemnurile călugărilor dela Mitropolie, și să se tundă franțuzește, așa cum și ei se tunseseră din poruncă înaltă. Când îl văzură Scațenii cu părul scurtat, cu barba „potrivită” și cu pălărie tare în cap, căci acum nu mai mergea potcapiul, — la un gând se găsiră cu toții : popa s'a dat cu catolicii ! Căci altfel — își ziceau ei — ce l-a făcut să se ferchezuiască așa și să-și puie *gioben* în cap?! Și supărați peste măsură, se duseră grămadă la el acasă.

— Părinte Ghidioane, zise fostul epitrop, una și cu una face două : nouă popă catolnic nu ne trebuie în satu nostru.

Ieromonahului îi veni amețea.

— Ce vorbă mai e și asta? — întrebă el rezemându-se de peretele casei.

— Cum ce vorbă e?! Prea ne crezi proști, părinte Ghidioane! Ce-ți închipui sântia ta că noi sântem orbi și nu vedem ce faci! Ai venit aicea priot după legea veche adevărată... ș'acuma te-ai tuns și ți-ai pus *gioben*, așa cum au catolicii...

Ghedeon nu-și putu stăpâni râsul, din care pricină îi și auziră urechile :

— Râde hoțu... că-i vine...

— Păi bine, oameni buni, dumneavoastră n'ați mai văzut preoți d'ai noștri tunși și cu pălărie tare 'n cap?

— Foarte bine, am văzut, și nu unu ori zece ; sute am văzut! Da ăia s'au tuns mai înainte, pă câtă vreme sănțâia ta ai stat toată vara, cât a fost lipăru dă zăduf, cu păru mare și cu potcap... ș'ai găsit să te tunzi și să-ți pui pălărie taman acumă când vine iarna, și în zoru ăsta cu stilu, în care fierbe lumea...

— Așa e, așa e! — ziseră și alții.

Dându-și seama cum stau lucrurile, Ghedeon nici nu mai răsă și nici nu mai încearcă să-i scoată din păreri, ci le răspunse resemnat :

— Bine, dacă Dumneavoastră credeți așa, — așa să fie. Eu, mi-oiu strânge buclucurile și mâine la ziuă nu mă mai vedeți în Scaeți.

Atunci le mai veni judecată la câțiva, și aceștia încercară să împăciuiască lucrurile ; dar nu fu chip din pricina gălăgioșilor cari n'aveau nici în clin nici în mănecă cu biserica. Aceștia strigau fără oprire : „Ducă-se la catolnicii lui, că nouă nu ne mai trebuie!”

Când rămase numai cu baba, Ghedeon oftă dela inimă și s'așeză pe pat, cu mâna la falcă. Lea Smaranda, de supărată ce era, nu-și mai găsea astâmpăr.

— Părințale, părințale, cin' te-a pus la cale, măicuțiță, să te tunzi și să-ți cumperi gioben? Că dac'ai fi stat așa ca până acumă, n'ar fi avut nebunii ce să zică... De, cum o să pleci sănțâia ta la mânăstire și să lași sătișoru fără priot?... Că ne 'nvătasem amândoi, că tot eram și eu amărîtă p'astă lume... și trăgeam nădejde să mă 'ngropi și pă mine și să-mi faci soroacele, că nepoții mei nu să gândesc ei la mine, cât mă târăsc pă picioare... da după ce-oiu muri!

— Lasă, lea Smarandă, — îi răspunse monahul, cu mi ă, — că rostul meu adevărat e la mânăstire, nu e aicea, la sat. Nu veti dumneata că e vrerea lui Dumnezeu, la mijloc, ca eu să mă duc unde mi-a fost scris? Dumneata ai să stai cum ai stat și până a nu fi la mine, iar eu am să te pomenesc — și cât ăi mai trăi și după ce-i muri...

— Da ce-ai să faci, măicuțiță, la atâtea orătării? Cum o să le duci după sănțâia ta?...

— Am să le vând pe toate, lea Smarandă — chiar până'n seară, că la mânăstire dacă le-oiu duce mi le înhață părintele stareț... O să iau cu mine numai pe Nistor și pe Costică.

Baba tresări.

— Ba să faci bine să ieși numai javra, și pă dracu dă cotoi să-l lași aci... că nu e bine să treci peste apă cu pisica. Uite, îmi calc pă inimă și fac treaba asta numai pentru bunătatea sănțâiei tale... că dac'aș ține samă dă cât necaz mi-a făcut spurcăciunea necuratului, mai bine l-aș strânge de gât să moară, decât să-l duc în casă la mine...

Dar părintele Ghedeon s'apucase să-și curețe cufărul, ca să așeze bagajul, și nu mai asculta la ale babei. Aceasta privea la el cu ochii înlăcrămați, și când monahul s'aplecă cu capul în jos și-i văzu ceafa rasă, nu se putu ține să nu-l întrebe :

— Da când te-or vedea la mânăstire așa chel, ce-o să zică părinții d'acolo?

Cuviosul își scoase capul din cufăr și făcu ochii cât ceapa. Apoi își dete o palmă peste frunte și se așeză oftând pe scaun.

— Ai dreptate, lea Smarando, zise el clătînând trist din cap. Când m'or vedea așa tuns, or să zică ș'ai din mânăstire tot ca Scaețenii că mi-am schimbat legea... Că de câte ori nu i-am auzit făcându-i p'ăi dela Mitropolie eretici... fiindcă au ascultat de poruncă și s'au tuns. Afară d'asta, să-ți spun drept, că și mie îmi crapă obraji de rușine — numai când mă gândesc cu ce ochi o să mă privească părintele stareț și cu dohovnicii. Parcă i-aș auzi : „Astfel de isprăvi ai făcut pe unde-ai fost? Ți-ai bătut joc de haină, păcătosule!”... Și decât să ascult așa muștrări, mai bine rămâi în Scaeți — barim până mi-o crește părul s'ajungă la guler. Că Scaețenii — nici nu m'au adus, nici nu-mi plătesc ei leafă și nici nu pot să mă gonească. M'a trimis aici Mitropolia, și tot cu porunca ei se cade să mă întorc la mânăstire. Nu judec eu bine, lea Smarandă?

— Așa e, părinte! Lasă-i pă nebuni să-și verse fierea, că-și vin ei în minți... și tot lor o să le pară rău de prostia pă care au făcut-o.

După ce s'au certat cu preotul și l-au poftit să plece, scafeții s'au întors în răscruce, la domnul Nae Băcanu, și s'au luat la ceartă. Cei cari rămăseseră în drum învinuiau pe cei cari se duseseră că au împins lucrurile până acolo încât să facă pe călugăr să părăsească satul. Și, ca să vorbim drept, lor nu le era de Ghedeon că rămân fără el; ci le era că nu vor mai găsi unul la fel, care să le facă slujbele mai mult de pomană, și să fie în toată vremea acasă, gata să sară la orice nevoie de creștin. Apoi, mai intră în sufletul multora și îndoiala că l-or fi învinuit pe nedrept că s'a făcut catolic, și n'o fi chiar așa cum s'aude nici cu cei mai de sus ai Bisericii, astfel că s'ar putea să fie pedepsiți să stea multă vreme fără preot. Puși în fața acestei stări de lucruri, unii își deteră cu părerea că e bine să se ducă vre-o câțiva la preot înapoi, să-l roage să rămâie pe loc. Dar nimeni n'au curajul. Atunci, Ionică delegatul, care, ca autoritate ce era, nu se răsvrătise împotriva schimbării calendarului, găsi mijlocul cel mai bun pentru a împiedica pe Ghedeon să plece. Își aduse aminte că popa a luat porumbul și puii de găină pe un an; așa că e dator să stea până ș'o împlini termenul, și pe urmă — „ducă-să"! Ca drept urmare și cu încuviințarea tuturor, nea Ionică rândui oameni să stea de pază, toată noaptea, la ieșirile satului și amenință cu bătaia și cu alte năpăști p'al care o îndrăzni să încarce bagajul popei.

Părintele Ghedeon află vestea din gura dascălilor, seara târziu, și-și făcu cruce la icoanele din perete, grăind din toată inima: „Iartă-i, Doamne!"

* * *

De când cu această întâmplare, ieromonahul s'a ferit să mai întâlnească grupuri de enoriași și n'a mai încercat nimic ca să-i înduplece să primească schimbarea ce se orânduise de către Sf. Sinod. Și nici sătenii n'au mai făcut nici o mișcare ca să-l mai supere. Numai între ei, când se întâlneau, aduceau vorba despre calendar, mai bârfeau, mai făceau planuri și se mai îndoiau că „poate n'o fi așa cum cred ei". Truda cuviosului se mărginea acuma în a încredința pe babă, pe dascăli... și mai ales pe el însuși — lucru ce nu i-a isbutit decât într'o foarte mică măsură. Căci dacă el nu se îndoia că un întreg sobor de arhieriei nu se poate înșela și nici nu ar cuteza să amăgească o nație întreagă; cântăreții rămăneau mereu în dubiu:

— De, părințele, să zicem și noi că-i așa... odată ce-au zis și ai mari.

Baba la fel:

— Cum o fi, cum n'o fi, că s'a zăpăcit biata lume dă nu mai știe rostu sărbătorilor și p'al postului...

Încercarea cea mare avea să fie însă cu prilejul sfintelor sărbători ale Nașterii și Botezului Mântuitorului. Cuviosul Ghedeon le aștepta c'o teamă din ce în ce mai mare. Din care pricină începu cu rugăciunile... că mătănnii nu mai putea face.

În seara Ajunului popa s'a sfătuit cu Stan Pițigoi, care urma să umble a doua zi cu icoana Nașterii, ce trebuie să vorbească atunci când s'o găsi vreunul mai colțat să-i ceară socoteală. Dimineața însă, după ce vorbi îndelung cu domnul Andronache, dascălul Stan își luă seama și spuse preotului cu nu pleacă „mort-tăiat" cu „crăciunul" prin sat, căutând pricină.

Părintele Ghedeon se supără foc:

— Trebuie să te duci, omule, c'asa cântă porunca!

— Poate să cânte cât o vrea, că eu nu mă duc. Ce, vrei să mă vezi cu coastele rupte? Ș'apăi, zi sfinția ta: ce-o să le spui eu la oameni când m'or vedea că umblu cu icoana p'a stilu nou?

— Dar nu ne-am înțeles, creștine, aseară, amândoi?

— Însă gândul dascălului era în altă parte.

— Așa e... da o să umblu dă pomană... că n'a tăiat nimeni porcu dă Crăciun. Ai să vezi că nu viu diseară nici măcar c'un șold!

Ieromonahul îi găsi dreptate ; însă porunca spunea altfel. Cu greu îl făcu să asculte, căci în judecata dascălului atârnavu mai greu șoldurile de porc ce obișnuiau creștinii de prin acele părți să-i dea cu acest prilej, decât toate poruncile Mitropoliei. Numai când văzu că n'are încotro, luă icoana și dășagii, doar așa ca să fie cu ei la spinare, și plecă în sat, oftând. Și oftatul lui nu era numai de paguba șoldurilor, ci și de teama d'a nu lua altfel de ...daruri dela enoriași.

Intră la cea dintâi casă din strada Mihai Viteazul, la o bătrână văduvă. Baba, surprinsă, sărută icoana. Dar până să iasă dascălul care se grăbea ca să scape de vre-o întrebare, o tăie prin cap și-l iscodi :

- Ce fuse asta, Stane?
- Nu vezi că e o sfântă dă icoană? Ce mă mai întrebi?
- Ce fel dă icoană, mă, maică?...
- Icoana Crăciunului, care să fie!
- Care Crăciun, Stane? ăl nemțesc, mă?
- Niciun nemțesc! Crăciunu nostru ăl rumânesc.
- Tii! mă spurcași, Stane, ai? Nu te-ar mai răbda Dumnezeu, măiculiță, și pă tine și pă popă, măăă, să nu vă mai rabde Dumnezeu! Că mă spurcași taman acu când să mă grijesc și eu, că am ținut tot postulețu. Să nu vă mai rabde Dumnezeu, măăă!

Dascălul se făcu că n'aude blestemele babei și vru să intre în altă curte. Aci însă poarta legată și doi dulăi de câini lătrau furioși cățărându-se pe ulucă. Bătu el în poartă, strigă de câteva ori, dar cei din casă râdeau în batjocură, la fereastră. Tocmai când să plece, ieși un băețas pe prispă și începu să strige :

- Să mai mănânci șolduri dă porc când ți-or da nemții, băă nea Stane....
- Pițigoi înghiți și intră la văru-său Ion Cociobei :
- Nașterea ta, Hristoase Dumnezeul noostruuu..."
- Da ce „naștere” te găsi mă, vere Stane? Ce, ai căpiat, mă?
- Păi... nu e mâine Crăciunu mă, vere Ioane?
- Ce Crăciun e ăla, mă, d'acuma?? Nu cade, mă, dă azi în două, mă?
- Păi ce, mă, nu știi că s'a schimbat călindaru, mă?
- Cum o să se schimbe călindaru, mă? L-au schimbat popii, c'au luat bani dăla nemți...
- L-a schimbat Mitropolitu, bă, vere Ioane.
- Și voi trebuia să vă luați după el, mă?
- Păi trebuia, mă, să-l schimbe, că rămăsese cu treisprezece zile în urmă...
- Da ce, mă, călindaru merge, mă?
- Nu merge mă, călindaru... da merge pământu... că, să 'nvârtește împrejurul soarelui...
- Tu n'ai auzit cum a spus popa, atunci în drum, mă?
- Da ce pământu e roată să se 'nvârtească, mă?
- Roată, neroată... să 'nvârtește, c'asa a dat Mitropolitu ordin...
- Și dac'a dat Mitropolitu ordin, voi trebuia să vă luați după ordinu lui, mă?
- Păi nu e el capu Bisericii, mă?
- Da ce mă el e Dumnezeu ca să știe toate, mă? Du-mi-te, vere, acasă și te odihnește, că dai peste unu care nu prea știe multe și te satură să umbli cu Crăciunu nemților...

Dascălul ieși plouat dela văru-său. La poartă stătu mult și se gândi dacă să mai încerce și la Badea Matei, care făcuse multă gălăgie împotriva schimbării calendarului. Să intre — se temea de vre-o... turburare ; să nu intre — Badea o să caute pricină că l-a trecut și n'a fost și la el. In cele din urmă găsi că e mai bine să încerce. Dar nu făcu patru pași dela poartă, că zări pe Badea ieșind din saiaua vitelor c'un resteu în mână, gata pe bătae.

- Ori ești prost, mă Badeo?

— Păi... da, da! Noi sântem proști, și numai tu cu popa sânteți dăștepți... Să'nvârtește pământu, ai?... Stai să te fac eu să-l vezi învârtindu-se... Și Badea ridică resteul să dea. Dar Stan Pițigoi puse mâna pe el. Fiind amândoi cam de aceeaș vârstă și putere, nu-și puteau smulge resteul și trăgeau de el, înjurându-se de toate neamurile — și vii și moarte. Făcându-se gură mare, auzi lumea și începu să se adune din toate părțile. Cei doi învrăjbiți nu se lăsau de fel; iar oamenii, în loc să sară să-i despartă, făceau haz.

— Ia să vedem care e mai tare? — ziceau unii.

— Pune-l jos pe catolnic, Badeo! — îndemnau alții, în zefleMEA.

— Ce să-l puie, mă, că hoțu dă Pițigoi s'a îngrășat cu banii nemților...

În cele din urmă, după mare trudă, dascălul isbuti să smulgă resteul și amenința pe Badea, la rândul lui, să-i arate... cum să'nvârtește pământul, — când zări pe cuviosul Ghedeon, venind într'un suflet, cu plușpănila rasei umflate de vânt, — și lăsă mâna în jos. Badea găsi că e mai ni-merit să nu dea ochi cu preotul și se trase binișor îndărăt, până intră la loc, în saiaua vitelor. Să-tenii își potoliră hazul și tăcură.

Ieromonahul se opri, fără să dea „bună ziua” și întrebă pe dascăl ce s'a întâmplat.

Acesta aruncă resteul și răspunse, ștergându-se cu șervetul de nădușeala ce-i curgea pe față :

— Ce să să'ntâmp! Uite, a sărit ciapcânul ăsta dă Badea, la mine... Ți-am spus eu că nu e bine să plec cu icoana... că pă unde am fost nu m'a primit nimeni... ba și blesteme mi-am auzit!

Ghedeon își întoarse privirea-i blândă spre săteni, și ochii îi erau gata să lase lacrimi la vale...

— Dece vă purtați așa, creștinii lui Dumnezeu? Nu v'am spus eu că schimbarea calenda-rului s'a hotărât de către cei mari ai Bisericii, iar noi, ca mai mici, trebuie să ne supunem lor? Spuneți : frumos e ce faceți dumneavoastră? Asta se chiamă faptă de creștini?

Văzând pe preot atât de mâhnit și gata să plângă, oamenii se simțiră rușinați. După o scurtă tăcere, se găsi un unchiaș, care mai dădea și pe la biserică, să răspundă cuviosului.

— Părintele — zise el cu sfială — ai fi având dreptate să te superi pă noi, da să ne ierți sânția ta, că sântem simpli și nu ne intră'n cap nicidăcum : pentru ce să ne schimbe călindaru?

— Pentru că se'nvechise și el, ca orice lucru, și mai trebuia înnoit, — răspunse Ghedeon, scurt.

— Păi bine, da nu-l scoate 'n toți anii? Cum dă să'nvechise?!...

— Rămăsese cu treisprezece zile 'n urmă, — că v'am mai spus, dar n'ați vrut să ascultați...

— Vezi că taman asta n'o 'nțelegem noi, părintele : cum dă să rămâie călindaru în urmă cu atâtea zile? Că eu știu bine că niciodată, dă când sânt, n'a venit sfântu Vasile până nu s'au isprăvit zilele din călindar. E drept c'ai ieșit odată 'n drum și ne-ai cetit dup'o hârtie ...alte bazonii : că să'nvârtește pământu după soare, și că ar mai fi rămas niște minaturi nespuse la socoteală... Iacă, brașoave d'astea ne-ai spus, nu lucru lamură...

— Mai spune-ne odată, părinte Ghidioane, că nu strică de două ori! — zise delegatul, sosit atunci în grabă.

— Mai spune-ne, taică părinte! — se rugară și alții.

Ghedeon stătu puțin pe gânduri, apoi tuși să-și dreagă glasul și le zise împăciuitor :

— Ei bine, iacă am să vă mai spui odată, că chiar sânt dator să vă mai spui. Dar și dum-neavoastră sânteți datori să înțelegeți... Că dacă eu vă spui și d-voastră nu înțelegeți, degeaba-mi mai răcesc gura... Călindaru nu e altceva decât măsurătoarea unui an. Și nu e făcut pe brodeală, ci are și el socotelile lui. Ascultați! Într'un an sunt 365 de zile, — așa e, moș Dumitre?

— Așa e, părinte.

— Să știți însă că afară de aceste 365 de zile, anul mai are și 5 ceasuri, 48 de minute și 46 secunde. S'a întâmplat însă că învățatul ăla care a născocit calendarul, acum vre-o două mii de ani, n'a mai ținut seamă de minute și de secunde și a socotit șase ceasuri întregi. Și fiindcă ceasurile n'au cum fi puse în calendar, s'a mai adăugat câte o zi la patru ani odată. Știți că din patru în patru ani avem un an de 366 de zile și-i zicem bisect, — așa e, nea Ionică?

— Așa e, părinte, — răspunse delegatul.

— Și fiindcă acel învățat a făcut anul mai mare decât este el, cu 11 minute și 14 secunde, d'atunci până acum aceste minute și secunde adunate la un loc, fac tocmai 13 zile, acum ați înțeles de ce s'a dat calendarul mai înainte?

Oamenii se priviră nedumeriți.

— Părințele, luă vorba delegatul, să zicem că e așa cum spui, sântăia ta, că a rămas călindaru cu atâtea zile în urmă. Da nu-mi intră în cap, să mă tai : pă ce să cunoaște c'a rămas? A spus Dumnezeu la cineva treaba asta?

Ieromonahul tuși de câteva ori și după ce mai sări cu gândul la porunca Mitropoliei, răspunse :

— E adevărat că Dumnezeu n'a spus la nimeni, dar sunt unii oameni învățați cari citesc în stele, și ăștia au băgat de seamă, cu ochianele lor, că pământul se învârteste împrejurul soarelui în timp de un an întreg. Și dacă noi mai mergeam așa fără să punem la socoteală cele treisprezece zile care s'au adunat până acum și câte s'ar fi mai adunat și d'aici înainte, am fi ajuns cu vremea să cază Crăciunu tocmai vara, când vine pământu cu burta la soare...

— Păi dacă e la 25 Dechembrie, — își dete cu părarea un sătean — cum o să cază Crăciunu vara, taică părinte? Numai dacă l-ar muta dăla ziua lui — atuncea da! Și fiindcă s'au pornit..... or face-o și p'asta!

— Nu să poate, bă, vere Enache, — zise altul — că dă când e lumea s'a pomenit să se taie porcii pă zăpadă...

— Părințele, — intră în vorbă iar moș Dumitru — este drept că după războiu ăsta marele, au fost fo doi ani, dacă nu trei, că dai în țeuchi și nu găseai în ziua dă Ignat un pic dă zăpadă să arunci sub coada porcului, când crapă de foc. Și m'am tot mirat : dă ce să fie așa? Că înainte vreme erau zăpezile dă Crăciun dă nu puteai să ieși din casă... Da vezi că nu pot eu să pricep ce e cu învârteala asta dă care vorbești sântăia ta... Că iacă, sânt om bătrân, c'un picior în groapă, și n'am văzut și nici n'am auzit până acuma că să'nvârtește pământu... și încă după soare...

— Păi nu se poate vedea, moșule, că e mare...

— ...Că dacă s'ar învârti, am ameți și am cădea jos... iac'asa nebăuți niciun pic dă rachiu... s'ar răsturna nămeții ăia dă palaturi din București... s'ar vărsa apele... am cădea din pat...

Ieromonahul vru să zică ceva, dar înghiți în sec...

— Și cum să să'nvârtească pământu, părințele? Ce, nu-i așezat pă furci? — întrebă unul.

— Pământul nu stă pe furci, cum credeți d-voastră, ci plutește în aer, — răspunse cuviosul.

— Păi că n'o fi balon! se miră delegatul :

— O fi țipilig d'ălea nemțăștile... glumi domnu Nae Băcanu.

— Nu e balon, — căută preotul să-i lămurească — dar vedeți că așa l-a rânduit Dumnezeu — și pe el și soarele și stelele, să stea în aer la depărtări mari unele de altele și să se'nvârtească mereu fără să se ciocnească...

— Păi bine, părințele, stelele nu sânt pă cer? Că chiar în cărțile dăla biserică spune!

— Negreșit că pe cer... dar tot în aer vin... — răspunse cuviosul cu gura pe jumătate.

— Și cum să să'nvârtească pământu după soare, părințele? Că noi vedem bine, în toate zilele, — că numai soarele merge... Că iese dimineața dă după deal și să tot suie, — până la ziua jumătate. Atuncea începe iar să se scoboare, — haida, haida, până scapătă dă nu să mai vede. Unde o fi intrând el atuncea — nu știu, și iese dimineața, iar dăla răsărit...

— Nu intră nicăieri, mă cuscre Gheorghe, că atunci când să 'nserează, soarele ci-că trece în America... Așa cetea băiatu meu p'o carte.

— Fiindcă așa n'o scoatem la cale, să vă lămuresc altfel, — zise Ghedeon descurajat. Când vezi, d'o pildă, că ceasu rămâne în urmă, nu-i așa că-l dai mai înainte?

— Așa e!

— Astfel și cu calendarul, care măsoară și el timpul, ca și ceasul : dovedindu-se că a rămas în urmă, a fost dat mai înainte, acolo unde trebuia. Acuma înțelegeți?

— Acuma mai pricepem, — zise moș Dumitru, — da dă ce să-l îndrepteze tocmai după al nemților?

— Pentru că s'a dovedit al lor mai bun! Când nu-ți merge ceasul cum trebuie, nu-i așa că-l îndreptezi după unu care merge mai bine, fără să mai întrebi ce fel de nație e stăpânu-său?

Sătenii nu mai suflară nimic, deși erau tot nedumeriți. După ce-i privi un răstimp, ieromonahul vru să-i roage să primească icoana Nașterii Domnului, că pe stilul vechi nu le-o trimete, dar îi luă înainte un unchiș, care nu scosese o vorbă până atunci, și-i zise moțâind din cap și privind-l cu milă :

— Părințele, părințele, cum îți mai bați joc dă noi, părințele!... Parc'am fi niște copii să ne spui la basmuri și la ghicitori... Păi cine e nebun să creadă că să 'nvârtește pământu după soare? Iii, părințele, până'acuma ai fost al nostru, dă ne făleam cu sântăia ta, că erai om al lui Dumnezeu... da d'o vreme vedem că ții cu orice preț să ne stricăm legea... Banii nemților, părințele...

Cuviosul văzu ceață înaintea ochilor, și simți picioarele că i se moaie din genunchi. Aceasta fu numai o clipă, căci repede își veni în fire și vorbi enoriașilor cu glasul înecat, dar hotărât.

— Oameni buni, v'am lămurit cum nu se poate mai bine, dar văz că nu pricepeți nimic, fiindcă a intrat duhul Satanei în sufletele voastre, după cum spune la Psaltire. Ba încă mă bănuți pe mine, călugăr crescut și trăit atâția ani în mănăstire, că m'aș fi dat cu catolicii... și ași fi luat chiar și bani dela ei! Treaba dumneavoastră să credeți cum v'o tăia capul, că eu nu vă mai spui decât atâta : să primiți icoana Nașterii în casele dumneavoastră, că de unde nu, am să-i scriu părintelui stareț, la mănăstire, să vă puie la blestem, ca pe niște, „păgâni” și „vameși”, ce sânteti.

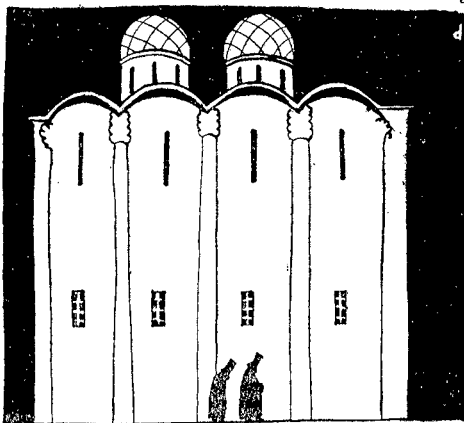
Amenințarea preotului făcu minuni. După plecarea lui Scaețenii, începură, ca de obicei, să arunce vina unii p'alții, și puțin a lipsit să nu umfle cojoacă unchișului care învinuise pe popa c'a luat bani dela nemți. Și de frica blestemului, mai ales că era să fie dela mănăstire, puseră pe delegat să umble cu Stan Pițigoi, iar parte din ei o luă înainte să vestească lumea că vine dascălul cu „crăciunul”, și să nu-l refuze că-i blesteamă starețul dela mănăstire...

Stan Pițigoi s'a întors seara, târziu, obosit și c'un coș plin de ouă...

— Niciun șold, nea Stane?

Nici dă poftă, Părinte! Dar au zis oamenii că dacă mă duc și cu Crăciunu nostru ăl rumânesc, o să iasă și șolduri, că până atuncea să taie porcii...

— Asta nu se poate, nea Stane, chiar dă ne-or da porcii întregi! — zise părintele Ghedeon. Apoi dete slavă lui Dumnezeu că a trecut acest hop mare.

U N N O R

DE

ION PILLAT

Tot cerul în amurg își limpezise
 Albastrul ud, acumă mai adânc.
 Se liniștise vântul ; era pace
 Pe țărmul dintre ape și câmpii ;
 Iar ploaia cu o mie de picioare,
 Foșnindu-și fuga peste lanuri verzi,
 Lăsase doar să tremure departe
 Țesut dintr'o urzeală de lumină
 Un curcubeu târziu care murea....
 Pe drumul strâmt ce duce pe nisipuri
 Tăceam mergând spre casă cu copiii,
 Când cel mai mic mi-l arătă cu spaimă —
 Și ne-am oprit mirați cum nu se poate,
 Căci zborul lui puternic îl purta
 Pe mare și cu aripe tivite
 De soare roș, venea vâslind văzduhul.
 Ce dor nespus l-aduse până-aicea?
 Din ce stihii, din care cuib năprasnic
 De sus înfipt pe-o stâncă neatinsă
 De oameni, părăsit de vremi, venea?
 „Un nor” am spus „e doar un nor” — dar sigur
 Nu sunt nici azi, căci vântul era mort.
 Zbura greoi și parcă da din aripi
 Rotindu-se domol în cercuri rare,
 Și i-am văzut atunci sub piept o rană
 Prin care raze roșii se scurgeau,

Prelinse 'ncet ca picături de sânge...
Deodată se opri stingher și mare.
Atât de singur că părea un zeu
Străin de viață și ursit să piară —
Un zeu păgân cu aripi de durere
Străfulgerat în ceruri de-un blestem.
Apoi lăsându-și gâtul alb pe spate,
Cu capul moale aplecat în moarte,
Alunecă involburat pe mare —
Și spuma mării se făcu de purpur
Când aripa lui frântă o atinse,
Și valul se făcu de aur vânat
Strălucitorul trup când se topi...
Iar noi înmărmuriți priveam apusul,
Albastrul sfânt al cerului adânc.
Se liniștise totul. Era pace.
Din pleoapa zării luneca pe ape
O lacrimă de-argint — întâia stea.

AUTOHTONIA ORDINEI JURIDICE

(Concepția raționalistă și concepția istorică a codificărilor)

DE

PETRE MARCU-BALȘ

În cercurile conducătoare și în lumea juriștilor români se agită de multă vreme unificarea legislativă. O serie de coduri sunt în pregătire. Diverse comisii și în special Consiliul legislativ pregătesc materialul necesar pe baza căruia se vor face desbaterile în parlamentele viitoare. În revistele de specialitate puținii doctrinari pe cari îi avem discută principiile de care trebuiesc însușite noile legiuri, arătând insuficiențele actuale și propunând îndreptări.

Febrilitatea din preajma marilor schimbări de Drept din România ne duce cu gândul peste XV veacuri în urmă. La 13 Februarie 1928 a fost o aniversare neluată în seamă, dar simbolică pentru starea actuală a lumii juridice românești. Justinian, împăratul Bizanțului și una din figurile cele mai interesante ale Istoriei universale, luând frânele conducerii în anul 527 d. Chr. s'a gândit la o sintetizare a instituțiilor și a normelor de drept roman. Geniul Romei lăsase urme nemuritoare mai ales în lege și organizare. Justinian a hotărât, atunci, printr'un decret imperial din 13 Februarie 528 (*const : Haec quae necessario*) întocmirea unei comisii condusă de Tribonian pentru a coordona și sistematiza imensul material juridic adunat în cursul vremii. Declinul Romei avea să primească o nouă strălucire, luminând prin veacuri neamuri barbare venite s'o cotropească prin tinerețe, energie și arme, dăruindu-și generoasă ultimele podoabe năvălitorilor și încredințându-le tezaurile ei scumpe.

Dreptul roman are parcă proprietăți miraculoase de raiu. De două milenii împrăștie forțele lui multiple în toate colțurile lumii și rămâne intact. Toate semințiile au primit lumină din focul lui etern, păzit de vestale invizibile. Barbarii Nordului cari au dat lovitura decisivă imperiului roman de Apus, îmbătrânit de vreme și de prea multă civilizație, n'au putut rezista forței binefăcătoare a instituțiilor de drept ce aparțineau învinșilor și le-au adoptat. Simplă imitație la început, au fost încetul cu încetul încorporate în substanță proprie. Dreptul german și al popoarelor nordice are temelii romane.

Dar sub influența dreptului natural și a școalei istorice din secolul XVIII și XIX, această recepțiune a dreptului latin — în literă și uneori în spirit — a fost înlocuită cu codificări independente în Prusia la 1794 ; în provinciile din stânga Rinului intră în vigoare codul Napoleon pe data de 1804, renunțându-se la vechile texte ale lui Justinian ; 1809 în Baden ; 1811 în provinciile germane moștenitoare ale monarhiei habsburgice ; 1863 în regatul Saxoniei ; și tocmai târziu prin codul civil al Reichului dela 1 Ianuarie 1900 (*Bürgerliches Gesetzbuch für das deutsche Reich — nebst Einfü-*

hrungsgesetz) s'a abolit dreptul roman cu valabilitate generală sau parțială din Schleswig-Holstein, Hessen-Nassau, Rügen, Hannover, Hohenzollern, Neuvorpommern ; în marile ducate Mecklenburg, Oldenburg, Sachsen-Weimar, în regatele din Bavaria și Würtenburg, precum și în toate ducatele, principatele și în cele trei orașe libere hanseatice.

Influența dreptului roman asupra celui german a fost așa de puternică, încât adusesese cu sine o isgonire în unele provincii aproape totală a vechiului drept germanic. Tot ceea ce forma originalitatea și specificul în instituțiile juridice ale poporului a fost îndepărtat pentru a se face loc unei terminologii și organizări ce aparțineau altădată Imperiului roman. Autohtonă era disprețuită și se căutau cu insistență în Digestele lui Justinian texte pentru a fi aplicate unui fond străin. Universalismul Romei părea așa de evident, încât ceea ce era nouitate și particularism datorit unor fatalități istorice se îmbrăca în formule vechi de secole.

O explicație a acestui fapt se poate găsi în afară de prestigiul exercitat de perfecțiunea intrinsecă a dreptului roman, în orgoliul Impăraților germani, cari se considerau continuatori ai sacrului Imperiu roman și în sărăcia însăși a dreptului autohton. Desvoltarea virtualităților închise în sâmburele concepției populare era neglijată, fiind disprețuită principial. Corectarea și transformarea cutumelor prin legiferări din partea autorității centrale nu avea loc. În modul acesta recepțiunea dreptului roman a adus cu sine eliminarea temporară a celui de obârșie, pentru ca la sfârșitul veacului al XIX, odată cu marea mișcare romantică și naționalistă să se revie nu atât la vechile instituții, cât la folosirea virtualităților și la creierea dreptului din spiritul general autohton. Astăzi, Germania, ca și Anglia sau Franța, are legislația ei proprie, însuflețită de un spirit identic, cu o metodică originală și cu interpretări adecvate vieții de-acolo.

* * *

Se pot deosebi două concepții în felul cum se privesc fenomenele juridice : concepția raționalistă — rest al iluminismului filosofic și al direcției dreptului natural — și concepția istorică, după care aceste fenomene sunt în relație cu stilul specific al popoarelor. Din motive de luptă politică și anume de eliberare a burgheziei, de sub dominația aristocrației, în Vestul european s'a dus o luptă acerbă pe teren ideologic, creindu-se un arsenal formidabil de mituri și argumente *ad hoc* pentru a o îndreptăți. Lupta s'a terminat prin luarea în stăpânire a supremației economice, politice și sociale. Organizarea statelor și momentul istoric sunt astăzi diferite, dar balastul ideologic din acea vreme printr-o supărătoare inerție continuă a circula. În Sud-Estul european stările sunt prin natura lor, ce ține socoteală de mediu și istorie, altfel ordonate. Statul românesc are altă menire de îndeplinit și aplicația concepției raționaliste la codificarea care se plănuiește e complet absurdă.

Ideile Revoluției dela 1789 sintetizate mai ales în Codul Napoleon, deși socotite de Bigot-Preameneu „comme l'expression des sentiments mis par Dieu même dans le coeur des hommes” (Expunerea de motive a legii din 3 Septembrie 1807) corespundeau în fond unei evoluții și unui stadiu istoric. Sub crusta de universalism se surprinde ecoul local și temporalitatea. Această direcție de drept natural considera elementele juridice ca date ale rațiunii. În natura însăși a omului sunt definite normele care trebuie să conducă comportarea socială. Sediul lor fiind în rațiunea omului, aceeași în toate timpurile și toate locurile, normele trebuie să aibă o valabilitate generală. Dacă există deosebiri, ele sunt datorite imperfecțiunii inerente naturei omului. Școala catolică a dreptului natural — una din ramurile marei direcții antiistorice — o pune în legătură cu păcatul originar, iar filosofia laică a iluminismului cu apăsarea tiranilor sau cu coruperea bunătății omului natural prin societate (Rousseau). Dar pe când una așteaptă mântuirea în viața viitoare unde se va realiza „civitas Dei” (Augustin), filosofia juridică a iluminismului nădăjduiește în „civitas terrena” fundarea pe pământ a unei comunități condusă de principii raționale și justiție omenească, unde divinul și religia se vor despărți de organizarea lumească.

Școala dreptului natural a pus bazele dreptului ginților, a contribuit la renașterea filosofiei Statului, a îmbunătățit dreptul penal animat până atunci de o ideologie strâmtă și de legea talionului, îndrumându-l spre utilitatea larg-socială, spre solidarism și spre o înțelegere pe latura psihologică a delicventului. Ea a dus la o unificare a lumii civilizate, iar prin direcția catolică la o ordine și la o erarhie în structura gândirii europene. Conceptul apusean al dreptului este un bun general prin principiile lui de organizare, metodă și unitate. Egoismul statelor moderne poruncește astăzi — în urma interdependențelor economice și prin facilitarea acestei ideologii — strânse legături reciproce. În alte vremuri ideea de Stat independent excludea un raport pe picior de absolută egalitate și de mai lungă durată cu alt Stat analog. Inchise în cochilia orgoliului propriu nu puteau întinde punțile unei recunoașteri amicale. Autarhia greacă și exclusivitatea romană sunt caracteristicile noțiunii de Stat antic. Numai cu apariția creștinismului în istorie se încheie perioada aceasta și își face loc posibilitatea unei coexistențe pașnice. În această privință, creștinismul pe lângă rolul unei transformări fundamentale a individului și a vieții lui interioare, a influențat adânc structura Statelor, creindu-le alte necesități și dându-le orientări noi. Teleologia etatistă îndreptată spre o protejare sălbatecă a membrilor săi capătă o coloratură religioasă. Smulsă din narcisism, i se dau îndatoriri de etică generală și țeluri extranaționale. Uneori e o sărăcire a specificului, dar prin comparație sau descoperire a noui peisagii spirituale și criterii variate, s'a delimitat mai precis partea prin raportare la tot. Nuanța dificilă de sesizat a fost scoasă în evidență prin fundalul grandios al umanității comparate. Particularul confundat în mulțimea amănuntelor devine vizibil dintr'o perspectivă convenabilă și e adus într'o lumină adecvată, iar valorificarea lui e mai precisă. Din motive de comoditate particulară se obligă, astfel, la o cooperare internațională; o ieșire din concertul popoarelor echivalând cu o quasisinucidere. Trecerea dela treapta inferioară a autarhiei la consensus mondial și transformarea egoismului în otravă proprie este unul dintre cele mai interesante spectacole ale istoriei, iar accentuarea diferențelor prin dărâmarea zidurilor menite ca să le apere, una din minunile ei.

Ideea care stă la baza dreptului natural e o recunoaștere apologetică a valorii supreme a individului. Deosebit de ramura catolică, cu care nu are comun decât universalismul și de care se desparte pe teren metafizic și religios, iluminismul dreptului natural dovedește o recunoaștere robustă și nelimitată a puterilor Eului. Tăindu-i rădăcinile cu divinul și etnicul, îl ridică la o înălțime de dogmă, exaltându-i funcțiunile raționale și satisfacându-se cu elementele de cunoaștere pură. Bunurile esențiale sunt, atunci, respectarea libertății de gândire, a libertăților publice, desvoltarea individualismului, toleranța absolută și desfacerea din real și particular pentru a se încadra în universal. Concretul este părăsit pentru abstract și specificul pentru general. În Drept regalitatea persoanei și a libertății contractuale sunt înconjurate de toate onorurile. Suveranitatea populară conferă putere fiecăruia în parte, dându-i posibilitatea de a lua o parte activă la conducerea treburilor obștești în afară și la hotărârile lăuntrice ale comunității.

În sistemul realisto-istoric se observă, că titularul suveranității fiind fiecare în parte în mod nemărginit, această prerogativă vine în luptă cu alte prerogative analoge — anulându-se reciproc în luptă — și mai ales cu puterea și interesele generale, sintetizate în noțiunea compactă de Stat. Pentru susținerea unei ordini juridice în societatea organizată limitarea suveranităților subiective e binevenită, prin subordonarea Eului față de Stat, sacrificând individul colectivității, după cum totul trece înaintea părții. Individualismul iluminismului juridic nu e peremptoriu, fiindcă vine în conflict cu drepturile colectivităților organizate din viața modernă sub diverse și multiple forme, adică cu sine însăși, de vreme ce organisme colective sunt adăunări de interese individuale sublimite, și nici de ale Statului: clauze testamentare de executat lăsate de înaintași și creanțe ale viitorului urmașilor. La baza dreptului colectiv este dreptul individual. Această lege elementară e străină iluminismului ce suferă de exagerare a priorității Eului. Forța câștigată de colectivism e

sursă de justiție individuală prin asigurările muncitorești, prin decretarea proprietății ca funcție socială de invaliditate și vârstă și prin atâtea mijloace de îndreptare pe cale autoritară a nedreptăților private.

Dar până la începutul secolului al XIX filosofia și problematica Dreptului era o filosofie și o problematică a dreptului natural. Doctrina lui 1789, încorporându-l în armele sale de apărare ideologică, i-a dat circulație, prestigiu și influență. Teoretic este de natură ideală și produs logic. În realitate e circumstanțiat și în funcțiune nu de eternitatea rațională, ci de împrejurări istorice și de complexuri de forță socială. Idealitatea lui s'a pozitivat prin favoarea vremii și prin forța categoriei care îl luase ca lozincă. Se dovedește încă odată regula absolută a istoricității Dreptului într'un caz de renegare și de definire contrarie. Dreptul nu este produs logic și rațional, ci produs istoric sistematizat.

* * *

Străduințele pentru unificarea dreptului românesc sunt de-o utilitate evidentă. În urma tratatelor de pace dela Versailles, Trianon și Saint-Germain-en-Laye care au încheiat — în forme discutabile și imperfecte, atât pentru noi, cât și pentru adversari — marele sbucium mondial, situația țării noastre s'a modificat fundamental și ordinea juridică nu poate să rămâie neschimbată. Relația armonică dintre infrastructura economico-politică și suprastructura juridică este necesară, iar în statele moderne influența ei asupra organismului static este imensă. Formând centre și autohtonii bazate pe ideea națională — mitul formidabil al secolului XX — morfologia Statului trebuie turnată în forme noi, violentând tiparele economico-juridice de până acum. Orientarea budapestană a Transilvaniei, vieneză a Bucovinei și moscovită a Basarabiei — în ceea ce privește viața și organizarea lor publică — trebuie să urmeze poruncile instinctului național, ca împreună cu vechiul Regat să formeze o unitate vie, armonică și completă.

În ceea ce privește legile, avem patru moduri deosebite de a judeca : legiurile rusești în Basarabia, cele austriace în Bucovina, maghiare în Transilvania și cele de structură neolatină (franco-italo-belgiene) din vechiul Regat. Nu e, însă, posibilă activitate economică și relații normale între indivizii unui Stat cu patru legiuri, decât sub grave inconveniente. Exemplul elvețian care are drept cantonal și exemplul german cu dreptul particular al provinciilor — fiecare locuitor are cetățenia provinciei pe lângă a Republicei, alege și poate fi ales în Landtag și Reichstag, are în sfârșit două categorii de drepturi și îndatoriri — nu poate fi valabil pentru noi. Rădăcina ramurilor cantonale în ceea ce privește organizarea juridică este identică. Iar în Germania lupta pentru „Einheitsstaat”, împotriva formei de „Reich und Länder” este dintre cele mai acute. Ceva mai mult : o serie de legi importante își întind puterea de câteva decenii în tot cuprinsul Reichului și tendințele separatiste postbelice cu centrul în Bavaria — (sub instigație franceză și papală cari doresc din motive deosebite formarea unui Stat catolic independent, împreună cu Austria și Tirolul, desmembrându-se astfel Germania bismarckiană) — au un succes din ce în ce mai mic. Ne arată în aceeași vreme înrudirea dintre separatism și opunerea la unificarea ordinei juridice.

Necesitatea unei noi legiuri în România este și în legătură cu faptul că avem un nou pact fundamental, o nouă Constituție din 29 Martie 1923, modificare a vechei Constituții din 1866 — cu îndreptările făcute în 1879, 1884 și mai ales în 1917 — care cere imperios punerea în concordanță a celorlalte legi cu prescripțiile ei. Pe lângă o stare de fapt creiată de urmările războiului se adaogă o stare de drept. Această discrepanță nu mai poate dura. Modul cum se va înălța suprastructura juridică de infrastructură este hotărâtor și va avea influență precumpănitoare în transformarea ulterioară. Extinderea legilor din vechiul Regat în provinciile alipite, așa după cum s'a susținut (Take Ionescu, Prof. Andrei Rădulescu, C. Xenii) nu ține socoteală de modificarea constituțională din 29 Martie 1923 și dacă ar fi pusă în practică ar arunca sămburele anarhiei juridice printr'o dublă reformă : actuală și viitoare. Prima : din motive de grabă neîntemeiată. A doua : din inevitabile ce-

rințe de punere în concordanță cu pactul fundamental. Reformele de această natură nu pot fi făcute fără temeinice pregătiri prealabile și nici la termene prea scurte. O nouă legiuire este sintetizarea unui Trecut, organizarea Prezentului și reglementarea Viitorului, însuflețită de un spirit unitar, care nu poate fi decât spiritul *autohton*. Intr-o lege se oglindește structura sufletească a făuritorilor și a celor cărora se aplică. În ea se găsesc urme din istoria națională, din evenimentele principale, din aspirațiile spre ideal ale neamului respectiv și din realizările obținute. Termenul de tradiționalism juridic ar fi poate impropriu, fiindcă implică acceptarea unor date ale istoriei naționale care în cazul nostru nu există decât sporadic și absolut nesistematizate, iar legiuirile propriu zise, aflătoare de-alungul veacurilor sunt de sursă bizantino-slavonă. Cu mult mai exactă este expresia de „*autohtonie a ordinii juridice*”, care cuprinde pe lângă rezultate ale trecutului cu aderență în psihologia națională (iar nu simple împrumuturi) și acele virtualități creiatoare ce sălășluiesc în spiritul și structura unui neam. Prin însăși existența sa deosebită de alte seminții, un popor exprimă în sunete, culori, joc, legi, altă vedere asupra lumii, alte impresii asupra universului.

Nu e necesară o legiuire ideală, ci una adecvată împrejurărilor și stadiului evolutiv. *Summum jus, summa injuria*. Dacă se introduc instituții perfecte din punct de vedere teoretic și în curent cu evoluția și trebuințele de ultimă oră ale statelor din Vest, se face o proastă legislație.

Noua reformă pare a fi însuflețită de un spirit exclusiv formal, neținându-se seamă de realități adânci pe care trebuie să le modeleze și după care să se modeleze aparatul juridic. Trebuie insistat că noua reformă va trebui să aibă două atribute: a) să ajute prin elementul coercitiv al normelor juridice la închegarea Statului românesc, b) să isvorască din structura spirituală a neamului nostru. Prima condiție e în aceeași vreme o frână la o arhaizare zadarnică și pur decorativă a Dreptului, căutându-se dimpotrivă a-l împlânta în viața modernă, ținând socoteală de raporturile țării noastre cu civilizația contemporană în ceea ce privește anumite capitole. Dar, deși în aceeași epocă și aproximativ în același ritm tehnico-economic, melodia sufletului e specifică și diversă. Națiile formează regiuni independente, cicluri de viață proprii, sunete adionate în simfonia universală. La noua reformă există însă pericolul unei accentuări exagerate a spiritului formal, deci uniform, datorită necolaborării juriștilor cu alte categorii de ocupație și viață socială, agravat de faptul că autorii sunt mai mult magistrați, cari prin misiunea lor interpretativă sunt cu deosebire aplecați spre text și formă. Dacă din punctul de vedere al tehnicii vor fi cât mai apropiate de perfecțiune, de vreme ce cunosc ca nimeni alții din aplicații constante și zilnice insuficiențele, contradicțiile și asperitățile vechilor codificări, nu tot astfel se poate spune despre conținutul lor viitor.

Una din nostalgiile care străbat lucrările de drept românesc este și nostalgia după vechile instituții indigene pe care neprevăderea și superficialitatea legiuitorilor le-au desființat. Unde sunt frumoasele zile, când femeia adulteră era plimbată pe un măgar, spate în spate cu complicele—ambii goi—și expuși râsului din cătun? Dar pedepsele savuroase pentru sodomie din legiuirile vechi?

Regretele sentimentale și cultivarea arhaismelor pot fi gusturi individuale onorabile. Ridicarea lor la rangul de dogmă e neîngăduită. De-altminteri păstrarea dreptului indigen era o imposibilitate. Din anul 1829, când prin art. 5 al tratatului dela Adrianopol s'a lăsat completa libertate comercială a Principatelor Române cu negustorii Apusului, dreptul vechiu devenea un obstacol și deservea interesele economice. Infrastructura economică schimbându-se cu o repeziciune vertiginosă dela 1829 până acum, prefăcându-se din economie naturală în economie de schimb, era fatal ca și suprastructura juridică să-i urmeze pasul. De-aici provine și cantitatea considerabilă a legilor românești într-o aceeași problemă, căutând a urma curba schimbărilor. Din an în an economia românească făcea salturi. Dela feudalismul agrar din 1830 avem în al treilea deceniu al veacului nostru un capitalism bancaro-industrial destul de dezvoltat. Legislația nu trebuia să fie numai în strânsă corelație cu infrastructura sa, ci țara venind în contact cu civilizația apuseană, încheia tratate și contracte de natură politico-economică, trebuind în modul acesta ca legea să anticipeze și să se puie la același nivel cu cele moderne pentru a inspira încredere. Legăturile juridice presupun

unitate, siguranță și afinități structurale. Din tendința de unitate și siguranță se explică codificarea într-o țară a materiilor de drept. Secolul al XIX a făcut, apoi, din toate națiunile o imensă familie. Deci afinitatea e axiomatică și neînduplecabilă. Interdependența aceasta e vizibilă mai ales în Drept. Codul Napoleon este în liniamente generale codul Europei. Păstrarea dreptului *primitiv* autohton era o aberație. Incheierile de afaceri dintre un negustor din portul Brăilei cu altul dela Birmingham necesită cam același tip de contract. Romanticismul juridic ar fi fost, deci, o stavilă unor nevoi prozaice — convenim —, dar imperioase. (Reminiscențe inocente din acest romanticism găsim în stilul multor juriști cari-și agrementează scrisul cu cuvinte arhaice, când se știe că preciziunea și proprietatea termenilor e datoria primă a stilului juridic).

Obiecția, că prin părăsirea obiceiului pământului am deformat ceva din „sufletul național” nu rezistă unei analize. Dreptul e expresia unui fond sufletesc. Acest fond de un veac încoace e într-o continuă prefacere. Din copilăria culturei am trecut spre maturitate. Dacă nu se putea păstra obiceiul pământului cu instituțiile lui primitive, vom păstra esența lui. Ieșind din aceeași atmosferă a pământului românesc, trebuie să ne simțim solidaritatea cu Trecutul și să facem conștientă deosebirea de structură a neamului nostru în comparație cu alte neamuri. Ordinea juridică trebuie să exprime caracterele originale și specifice într-o tehnică adecvată cu economia națională și solidaritatea internațională. E o operație grea și delicată care nu se împacă cu traducerea scandalosă a altor legiuri străine și cu siluirea constantă prin imperativul normei juridice a formelor românești. Disonanțele din viața publică sunt urmări ale acestei practici nefaste.

Spiritul provincial este, în deosebi, împotriva unificărilor legislative. Când în 1814 s'a propus în Germania sintetizarea instituțiilor și a normelor de drept într'un cod unitar, principii și ministrii stăruieților feudale au fost, firește, împotriva. Teama îndreptățită de a li se răpi privilegiile de castă a împiedecat încercările de uniformizare și întărire a Germaniei moderne până în pragul veacului XX. Filistinismul și orizontul mărginit al prințșorilor, ducilor și potențailor provinciali nu pot vedea interesele generale. Și trebuie accentuat că „interes general” nu e simpla adăunare de voturi pe capete de sută. În acest mod egoismul unei generații ar pregăti catastrofa viitoare. Commoditatea actuală e dușmanul feroce pentru adevăratul bărbat de Stat și pentru juristul-legiuitor, cari nu se gândesc exclusiv la interesele și buna-starea generației lor, ci au în vedere perspectivele și țelurile indicate în viitor de istoria și compoziția Statului respectiv.

* * *

Să facem o analiză a termenului de „unificare”.

Poate avea în cazul nostru sensul unei reglementări în mod identic a legilor ce există pe tot teritoriul României-Mari. S'ar pune atunci la contribuție principiile și dispozițiile aflate în legislația vechiului Regat de origine neolatină, cele rusești din Basarabia și austro-maghiare din Bucovina și Ardeal. Patru izvoare contopite pentru a da o presupusă unitate. O asemenea metodă nici nu poate fi pusă serios în discuție, fiindcă deosebirile sunt prea adânci, esența lor prea dispartată pentru a putea să formeze un tot organic și armonios. Un amestec al lor ar da la iveală ceva hibrid, contradictoriu în tendințele fundamentale și lipsit de posibilitatea unei lungi viabilități.

Din șapte porții de fasole nu se poate alcătui un menu, definea cineva cele șapte vieți din „Adam și Eva”, romanul — (dealtminteri interesant) — al domnului Liviu Rebreanu. Plastica și neuitata caracterizare se poate aplica tot așa de bine acestor curioase încercări de „amestec legislativ”, iar nicidecum de „unificare legislativă”.

Trebuie să eliminăm termenul de „unificare”? D-1 E. Cristoforeanu dintr'o grijă lăudabilă pentru proprietatea limbajului spune : „...a fost consacrată expresia : *unificare legislativă*, într'un sens însă, care socotesc că nu corespunde exact noțiunii de *unificare*” (*Dreptul*, 25 Martie 1928, pg. 89), aducând argumentul că „mai toți autorii prin unificare legislativă înțeleg extinderea legislațiunii din vechiul regat în noile provincii, realizându-se astfel unitatea legislativă de care vor-

biam”, dar „a extinde nu înseamnă a unifica, ci a întinde aplicațiunea unei legi ; a unifica este sinonim cu a contopi, a împreuna, ceea ce e cu totul altceva ; când s’a extins codul nostru comercial în Basarabia, nu s’a făcut o unificare legislativă cum s’a susținut, ci s’a *eliminat* codul comercial rus, fiind înlocuit cu acela din vechiul regat” (loc. cit. pg. 90). Eliminarea legislației unei provincii se face de obicei pe baza dreptului de anexiune în urma cuceririi unui teritoriu străin. Aici nu poate fi cazul. Problema se pune, deci, greșit. Nu poate fi vorba de o predominare sau extindere a legiuiii imperfecte din Vechiul Regat și nici de amestecul hibrid a patru feluri de legi ci de o nouă codificare care să ajute la unificarea sufletească, economică și politică a Statului român.

Despre urmările începuturilor de unificare grăbită s’au spus lucruri grele : „poporul român este preocupat de dezastrul acestei unificări, care i-a distrus întreaga lui justiție. Nu mai avem legi, nu mai avem tribunale, nu mai avem justiție, fiindcă nepriceperea și pripeala noastră în această operă mare, a făcut din unificarea legislativă, un ghem de ață fină cu care s’au jucat o legiune de pisici” (Dem. I. Dobrescu, *Curierul Judiciar*, 1 Ianuarie 1928, pg. 1). Iar d. C. Hamangiu : „lipsa de unificare, duce în mod fatal la lipsa de armonie, la conflict între diversele legi existente în diferitele provincii, la creațiunea sporadică și fără nici o justificare reală a unui *drept interprovincial*. Dar nu numai atât : lipsa de unitate a legislației, duce în mod fatal, la lipsa de unitate a Statului și mai ales la neîncrederea pe care o au guvernanții față de autoritatea Statului” (Pandectele Române, caetul 1, 1928, pg. VI).

Ar exista următoarele trei soluții pentru a curma această stare de provizorat :

1. *Extinderea* legilor de origină franco-italo-belgiană — cu unele capitole germanice — din vechiul Regat în provinciile alipite. Constituția din 28 Martie 1923 continuă pe cea din 1866 care s’a inspirat — destul de literal — din Constituția belgiană dela 25 Februarie 1835. Codul civil dela 1 Decembrie 1865 e traducerea destul de inexactă a Codului Napoleon, condensându-i cele 2281 de articole în 1914 articole, provocând astfel nedumeriri, contradicții și lipsuri. Textul traducerei a fost tipărit defectuos și într-o limbă pașoptistă. Modificările suferite sunt din 15 Martie 1906 și privesc formalitățile — simplificând — la căsătorie, divorț, adopțiune și legitimare, apoi legea din 24 Februarie 1924 s’a ocupat de modurile cum se pierde și cum se dobândește naționalitatea în România, abrogând 15 articole (6—29). În mod indirect faimosul art. 7 al Constituției îi modificase deja art. 8, 9 și 16, iar procedura civilă din 1900, art. 13 („cautio iudicatum solvi” a străinilor). Codul Comercial din 10 Maiu 1887 a fost aplicat cu începere dela 1 Septembrie 1887. Are trei feluri de izvoare : italienești, germane și belgiene. Anume : a) codul comercial italian din 31 Octombrie 1882 și decretul dela 14 Decembrie 1882 ; b) dispozițiunile legii germane a poliților din 25 Noembrie 1848, codul comercial german din 1869 și legea germană din Iunie 1872 ; c) legea belgiană din 5 Maiu 1872 ce tratează asupra contractului de comision și despre gajul comercial. Codul penal pus în aplicare la 1 Maiu 1865 se inspiră din codul penal francez, precum și din codul penal prusian dela 1851. După cum vedem origina legislației Regatului este destul de dispartată și aleasă cam la voia întâmplărei, fără plan prealabil, fără unitate organică.

2. *Amestecul* legilor ungurești, austriace, rusești și regățene este o altă soluție inadecvată și hibridă.

3. *Creația unei noi legiuii* în conformitate cu marile evenimente, cu țelurile Statului nou și cu sufletul românesc e singura soluție cu adevărat salutară.

Cu ce metodă și în ce spirit s’ar putea face noua legiuire ? D-l C. Hamangiu se ridică împotriva comisiilor și cere ca fiecare cod să fie creația unei singure personalități : „după noi, unificarea nu se poate face cu comisii, instituite ad hoc sau cu caracter de perpetuitate (Consiliul Legislativ). Unificarea nu poate fi decât opera unui singur om, în fiecare ramură de drept, a celui mai ales spirit juridic ce-l are epoca noastră. O singură excepție s’ar putea face pentru Codul civil ; din cauza nevoii imperioase de a-l avea gata cât mai curând, ar putea lucra două sau trei persoane, strict înrudite din punct de vedere al concepțiilor, împărțindu-și materia. Lucrarea va trebui să

aibă la urmă pecetea revederii unui singur om. Astfel s'au înfăptuit marile codice și legile de seamă în alte țări ; codul civil elvețian este opera unuia singur, a profesorului Huber dela Berna, adus înadins dela Iena ; aceasta-i de altfel și tradiția țării noastre în materie de legiferare. Luați toate codurile și legiurile Munteniei și Moldovei și veți vedea că ele au drept autor o singură persoană, un jurist de seamă sau un mare cărturar. Ideea comisiilor este o idee nenorocită, pentru că omul, lucrând în adunare, își pierde individualitatea, caută să scape de răspundere și devine mediocru, adaptându-se mediului. Comisiile au apărut la noi mai mult ca un mijloc de a compensa salariile scăzute ale funcționarilor și de a constitui, în mâna guvernului, o mreață pentru cei ce erau necesari de a fi atrași. Ne ridicăm hotărât împotriva comisiilor datorită cărora legislația țării nu s'a unificat nici până astăzi ; cerem ca opera de pregătire a unificării legislației să fie, după diferitele ramuri ale dreptului, opera unui singur om, cu pricepere, suflet și răspundere. Unificarea Codului civil nu va putea fi opera unei comisii, ci va trebui să fie opera unui singur om, al cărui spirit să domine întreaga lucrare" (In preajma viitorului Cod civil, Pand. Române, caetul 1, 1928, pg. IX). O părere analogă este și a d-lui Consilier la Casație, Andrei Rădulescu (Unificarea legislativă, Cultura Națională, ed. 1927, pp. 38—39). Despre inconvenientele consiliilor se plângea Vodă Caragea în modul următor, dând ordin să se sfârșească odată cu lucrările începute : „fiindcă dela dumnealui vel Logofătul de Țara de Sus, am luat Domnia Mea pliroforie că teoria pravilelor s'au săvârșit, rămânând a se mai face chibzuire la vreo câteva însemnări de adausuri, ce osebit ați mai făcut Prea Sfinția Voastră și d-voastră, și fiindcă în porunca Domniei Mele, ce este dată prin pitacul de mai înainte, se cuprinde cu cât mai în grabă să se dea sfârșit teoria pravilelor, ca unui folositor obștei, și împotriva vedem că s'au făcut prea multă întârziere până acum, deaceea poruncim ca negreșit să începeți a vă aduna cu toți Marțea sau Sâmbăta, la două ceasuri din zi, la Domneasca Noastră Curte și puind toată silința, fără mai multă zăbavă, să dați sfârșit și chibzuiri ce este să mai faceți asupra acelor însemnări de adausuri, căci îndestulă vreme este de când se prelungește" (cit. în Hamangiu, loc. cit. pg. IX).

Neajunsurile comisiunilor de legiferare sunt fără îndoială destul de mari, cu deosebire în țara noastră unde conștiinciozitatea și împlinirea punctuală a datoriei este o floare rară dela Vodă Caragea până azi. Neîncrederea nu trebuie, însă, exagerată până la pesimism. Vom contesta cu deosebire afirmația, că în alte țări legiuirea a fost o operă personală. Ea e în cele mai multe cazuri colectivă prin vastitate și obiect. Ceeace e supărător la comisiuni în ochii doctrinarilor citați se referă la tardivitatea cu care se lucrează. Dar, dacă luăm experiența germană, care are cele mai noi și mai perfecte legi din punct de vedere al tehnicei, vom observa greutatea și durata cu care s'au elaborat. La 1 Ianuarie 1900 s'a terminat unificarea prin marele cod civil, iar Conring (*Über die Notwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland*, 1643) a fost cel dintâiu care a arătat nevoia strângerei în coduri unitare a materiilor de drept pentru Germania, aflată în fărâmițare deplină nu numai juridică, ci și politic-culturală. Ca și opiniile lui Leibnitz în acelaș sens, Conring a rămas fără ecou. Thomasius, interesantă figură de filosof al dreptului natural și Christian Gottlob Biener în „*Bedenklichkeiten bei Verbannung der ursprünglich fremden Rechte aus Deutschland und Einführung eines allgemeinen deutschen National-Gesetzbuches*" (1781) actualizează problema pentru epoca lor, tot fără un rezultat prea apreciabil. Marea luptă pentru unificare începe de-abia la 1814 odată cu apariția în arenă a lui Anton Friedrich Justus Thibaut, profesor de drept în Heidelberg. Cartea lui „*Über die Notwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland*" — nu s'a sfiit să reia titlul lui Conring din 1643 — a dat naștere la o polemică vestită cu Savigny, punând în discuție largă — în lumea politicianilor, a juriștilor și a oamenilor de cultură — codificarea și principiile după care trebuie să se facă.

Thibaut înțelege prin necesitatea unui cod civil general pentru Germania strângerea într'un mănunchiu unitar a dreptului privat, penal și a procedurii. Astăzi cele trei discipline s'au separat având obiectul lor propriu de cercetare. Dar în înțelesul lui Thibaut s'a întrebuintat multă vreme

în Germania. Chiar în noua Constituție republicană dela Weimar din 11 August 1919 în art. 7 al. 1 se înțelege prin drept civil tot dreptul privat. Fiindcă limbajul acesta e menit să aducă confuzii se întrebuințează acum expresia numai pentru Codul civil propriu zis („Bürgerliches Gesetzbuch” din 1 Ianuarie 1900), precum și pentru legile speciale care îl întregesc, celelalte formând teritorii și discipline separate.

Polemica Thibaut-Savigny are loc în plină epocă romantică și ca orice produs al spiritului pe lângă aportul individualității creatoare conține elementele vremii și ale mediului. În epoca romantică se născuse un nou simțământ al vieții, o altă înțelegere a lumii. O nostalgie cuprinse brusc sufletele tiranizate de „despotismul luminat”. Din empirismul englez și clasicismul raționalist francez, concepții și explicări ale universului, lipsite de mister, de poezie și de generozitate, gândirea europeană face saltul în idealismul și romantica germană.

Dela elenism și Renaștere nu se cunoscuse un elan mai pur. Kant, Fichte, Schelling, Hegel și Schopenhauer sunt momente strălucite, egale cu ale vechilor gânditori elini și cu figurile înfășurate cu o aureolă plină de patos din Renașterea italiană. Ei au repus la locul cuvenit filosofia idealismului și conștiința că lumea exterioară și vizibilă exprimă numai o parcelă din marea și tainica realitate.

În artă se întâmplase aceeași transformare. Dela canoanele clasiciste de origină și imitație raționalistă franceză are loc înflorirea fără precedent a romantismului în toată Europa. Shakespeare e zeul liberator în numele căruia se galvanizează forțele primăvăratice. Floarea albastră e simbolul înduioșător și nostalgic al acestei mișcări, după cum crinul alb fusese simbolul misticismului medieval și al misticismului, în genere.

Drama revoluționată de Goethe prin „Götz von Berlichingen” părăsește cele trei legi de timp, loc și acțiune pentru a se dăruie extazului, fanteziei și libertății nemărginite. „Hoții” lui Schiller arată că sentimentele adânci și nobile nu sunt apanajul exclusiv al regilor și prinților din tragedia franceză, ci într-o inimă de bandit sau de burghez (ca în „Kabale und Liebe”) se pot deslănțui drame și aventuri tot așa de complicate și de-o egală înălțime spirituală. Stinsa armonie de culori a clasicismului face loc reliefului, violenței picturale și crudității romantice. Intuiția e opusă reflexiei și instinctul națiunii.

Astfel se întemeie „Sturm und Drang”. Herder și Savigny demonstrează peremptoriu inexactitatea identităților umane. Dela regula simplicatoare a Rațiunii unitare ascunsă egal în fiecare individ se scot în evidență caracteristicile naționale. Dela spiritul universal ajungem la spiritul popoarelor. Culturile se încheagă organic bazate pe autohtonii, însuflețite de un acelaș ideal și concretizate în forme înrudite. Dreptul nu mai este creația artificială a unui foarte înțelept legiuitor, ci sistematizarea unor date istorice. În urma unei lungi transformări sociale se cristalizează idei și concepte, norme și tendințe normative, pe care juristul le scoate la iveală și le ridică la rangul de legi. Coercivitatea lor își are, astfel, rădăcinile într’un consensus al grupărei din care au ieșt — tacit la cutume sau exprimat în texte la legiferări —, iar nu în absolutul unor fantomatice imperative ale Rațiunii umane.

Pentru o îndepărtare dela formalismul dreptului roman și neolatin introdus în țara noastră s’a recomandat recent în revistele juridice românești, de doctori parizieni, imitarea dreptului german. Nu ca tehnică, care e perfectă — cu toată acuza neîntemeiată franceză de filosofare, balast și abstractizare —, ci ca spirit, care ar fi solidarist, umanitarist și socializant. (Unde-i Bismarck? unde-i Wilhelm II?).

Să surădem puțin. Exemplul german arată tocmai, dimpotrivă, prin evoluția lui, specificitatea ordinii juridice. În legiurile germane curba este dela universalism la autohtonism. Universalismul este reprezentat de dreptul roman, favorizat de Impărații germani ce se considerau urmașii marelui împărații romano-bizantine, arogându-și titlurile și prerogativele Cezarilor. La acest fapt istoric, care a adus cu sine preferințe pentru limba latină considerată cu entuziasm limbă univer-

sală în regiuni teutonice puțin și aparent catolicizate, se adaugă alte două nu de mai puțină însemnătate și în relație directă cu fascinația, exercitată de cultura Romei : fundarea universităților din Bologna și Paris, focare de humanism și drept justinianeu, unde veneau — șiruri, șiruri — tineri blonzi din Nord, grupați după obiceiul lor în asociații și ascultând prelegeri la dascăli vestiți ce vorbeau latinește ; apoi, fundarea universităților germane unde dreptul roman și-a găsit puternice cetățui de apărare și difuzie. Impărații germani în mândria lor de presupuși succesori ai Romei își botezaseră țara „Sfântul Imperiu roman de națiune germană” (Heiliges römisches Reich deutscher Nation). Astfel, influența latinătăii în Germania duce până la o eliminare a dreptului indigen cu caracterele lui originale.

În secolul XIX și XX condițiile istorice s’au schimbat luând ființă mai întâi sentimentul romantic al vieții, apoi conștiința diferențelor autohtone și mândria națională. Declarația Drepturilor Omului e înlocuită cu Declarația Dreptului Popoarelor. Trecerea se face dela Robespierre la Wilson, iar în Drept dela Grotius la Savigny. Direcția filosofiei dreptului natural și raționalist cu tendințe de universalizare face loc dreptului istoric unde se pun în evidență caracterele indigene. Codificarea românească care se plănuește nu poate ține seamă, decât de Istorie, autohtonie și imperativele noului Stat întemeiat.

DIN CRUGUL VREMEI

DE
V. CIOCÂLTEU
VARĂ

Pe cer nori albi ca haine vechi atârna
Duhnesc a putred bălțile verzui,
Cu ochii bulbucăți cât un cucui
Se ceartă brotăceii strânși pe-o bârnă.

De seceță isvoarele-au secat
Și au crăpat gândacii 'n mușuroae,
Doar gușterii suflând din guși se zbat
Prin șanțurile lacome de ploae.

Acum să cadă o scântee 'n iarbă
Ar fi de-ajuns, — stau lângă tine 'nfrânt,
Incepe apa lacului să fiarbă
Tot mai adânc fug șoarecii 'n pământ.

Intinzi spre mine brațul moleșit
Ca însetată să'mi arăți pârâul :
E moartă matca'i arșă de granit
Și fără spic pe mal răscopt e grâul.

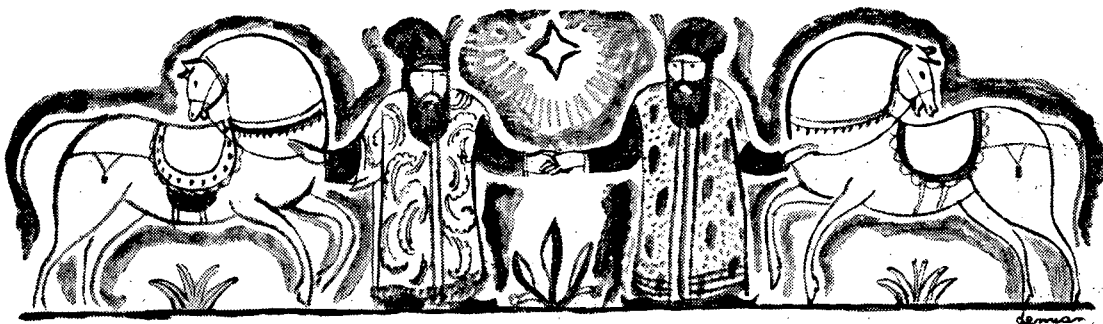
II

S'a topit pe străzi asfaltul de căldură
De sub schele salahorii goi răsar,
Stătui în caftan birjarii dorm pe capră în trăsură
Și mârtoagele răsufală ca o foale de fierar.

Pe acoperișul casei arde tinicheaua ;
Căinii tolăniți la umbră par'că-s împăiați de vii
Îi asmut dar nu se mișcă, — și când vreau să'mi fierb cafeaua
Pun ibricul în ogradă fără pirostriei.

Stau cu zodiacu 'n mână și la fila treia
Aflu că 'n curând pământul va pieri în foc,
Repede mă 'nchid în cramă, rup în ușe cheia
Șot slăvina și frișos m'ascund sub boloboc,

G R O A Z A

DE

AURELIU CORNEA

La un colț pași pe coajă de harbuz și cum fugea era să se prăbușească pe asfalt dacă n'ar fi știut să-și țină echilibrul pe ea ca pe-o patină.

Injură gâfâind și stingherindu-l o fasciculă de roman senzațional din buzunarul sacoului — pe coperta căreia avea gravat un erou fugărit de cine știe ce strașnic pericol, — strânse mâinile în sus îndoite de o parte și de alta a peptului, așa cum le ținea și eroul de pe copertă. Mișcarea aceasta o făcu aproape fără să-și dea seama, căci toată atenția lui era să găsească pe aceea după care fugea, care mergea la brațul altuia nepăsătoare și căreia-i pierduse urma.

Se opri în fața unei cârciume și căutând aprins, cu ochii injectați, își luă pălăria, își șterse fruntea de sudoare și-și orândui părul înfigând degetele tremurătoare în el. Înăuntru era multă lume și fiind obosit se hotărî să mai zăbovească și să observe mai minuțios pentru a putea face o ispravă.

Fără să știe, se trezi cu tabacherea în mână, pregătindu-se să răsucescă o țigară cu mâinile transpirate și tremurătoare, tot astfel precum se trezi alergând cu mâinile strânse în sus, de o parte și de alta a pieptului ca eroul de pe coperta fasciculei din buzunar. Își auzea inima izbindu-i pieptul sub ceasornic și răsuflarea-i agitată îi mișca tutunul din foiță.

Mesutele dinnăuntru erau toate ocupate de bărbați cu femei încălecate pe picioarele lor. O caterinică hodorogită fonfăia dezacordată și tot atât de desgustător ca duhoarea ce plutea îmbâcsită acolo. Cântecul femeiești și bărbătești semănau cu behăitul din sala unui abator, unde se tae și miei și viței.

Erau beți și urlau aproape toți. Cu ochii umflați și roșii, ori căzuți în cap ca la morți, săltau femeile pe genunchi în mod ritmic, strigau, ori loveau cu pumnii în mesele ude, zvârlind paharele prin colțuri, înproșcându-se cu vin și turnând cu sticla în stomahurile lor ca în niște damigene. Injurăturile și certurile făceau să fileze mereu lampa spânzurată de mijlocul tavanului afumat, care parcă clipea speriată.

O femeie observându-l, se îndreptă spre un bețiv care cu mâinile ca moarte spânzurate în jos, sforăia întins pe speteaza scaunului; îi zbârli amândouă vârfurile mustăților odată, se sui pe genunchii lui și apoi se uită râzând la tânărul apărut în ușă.

Obrajii plini și bruni ai femeii se ridicară bombați de râs spre ochii mari și verzi, micșorându-i. Deveniră oblici ca la chinezoaice și căpătară strălucirea aceea ciudată care te pătrunde și dă

înviorare. Cele două cute pornite în jos de la nările vibratoare și roze, se adânciră senzual, întinzându-i gura, subțindu-i buzele mici și roșii și arătându-i dinții albi. Ochii lui însă erau răi. Strălucirea ciudată lui îi dădu zbucium moleșitor, nu înviorare. De aceea râsul femeii avea o umbră de oboseală, de plictiseală.

Îi trimise totuși o „beza” și-i făcu semn cu mâna și cu capul să vie înăuntru. El aproape nici n’o văzu, căci făcându-i-se silă de ea, privirea lui scotocea viu în toate părțile — deja de mult — în timp ce degetele în mod reflex răsuceau țigara. Nu izbutea însă s’o facă și cu fața strâmbată de ciudă, scoborî smuncind capul în jos să vadă cum răsuțește.

Femeea descălecă de pe genunchii „adoratului” și cu buzele și mai subțiate, obrajii vâpsiți și mai bombati, ochii și mai afundați și strălucitori de zâmbetul senzual, porni spre el. Lipind țigara și în același timp revizuiind grăbit încă odată interiorul cârciumei — gata de fugă — el se făcea că n’o vede. Pentru că în mișcările trupului ei, grăsuț, rotunjor, era o moliciune atât de femeiască încât îl necăjea.

Îl tulbura mai cu seamă mijlocul ei acoperit de o bluză roșie de mătasă. Nu pricepea pentru ce.

Vedea doar că în jos se mișcă șoldurile într’o fustă neagră întinsă pe ele, în sus, bustul cu sâni și că la mijloc bluza făcea cute în diferite forme.

Dar cu cât îi plăcea mai mult, cu atât rana din suflet făcută de femeia pe care o pierduse din vedere, sângera mai usturător. Oftă aproape gemând, puse țigara în gură și, când o aprinse, văzu că femeia e în fața lui.

Capul îi era dat pe spate, iar buzele formate ca pentru sărut.

Simți tăeturi dulci în inimă și n’pânțele și-i veni s’o apuce de umeri și s’o scuture sălbatec, strigându-i cuvinte urâte și insultătoare, cum ar fi strigat urmăritei lui, dac’ar fi găsit-o, și tuturor femeilor.

Ar fi pierdut însă prea mult timp și ar fi râs lumea, de aceea zvârli fulgerător chibritul dintre degete, a cărui flacără se zbătu ca un fluture galbăn, o palmui brutal peste obrajii bombati încă de surâs, și-și reluă iarăși fuga, cercetând înaintea lui și năpustindu-se într’o bandă gălăgioasă de golani rufoși și răi, cari treceau pe hudița îngustă, în preajma femeilor de noapte. În urmă o auzi blestemând și înjurând, cu’n glas gros, schimbat, de parcă nu era al ei. Trecu prin acea bandă și dădu de o alta care venea din partea opusă împrăștiind miros de rachiu. Se plimbau ținându-se de braț, sprijiniți unii de alții, ori răzlețiți, mânând vre-o tinichea cu piciorul și făcând haz; asvârlind câte o pălărie în sus ori de pământ, chiuind, izbindu-se unii de alții în șagă, cântând versuri obscene și înjurând. Graba, îmbrâncelele, mutra lui hursuză și tristă, în hudița cea în care nimeni nu venea să plângă, li-l arătară strein și dușman și unul dintre ei, de undeva, îi strigă ca unui amant de prostituată:

— Hei mă — tu de colo — azi ți-a vărsat fața prea puține lighene? Ha?...

Toate gâtlejurile dimprejurul lui clocotiră în râs.

El nici nu-i auzi măcar. Cu sprâncenele ridicate, cu ochii întrebători și mirați, cerceta din ce în ce mai în ciudat, căci hudița înaintea lui era tot mai animată și mai întunecoasă; nu primea lumină decât dela ușile și ferestrele cârciumelor, ori dela felinarele roșii, cu numere pe sticlă. Se pregăti să isbească într’o parte un bețiv lung și deșirat ca cel pe care-l zărise însoțindu-i amanta. Incurca drumul și se vedea ca ceva negru care se mișcă în zigzag. Umfla și desumfla o armonică apăsând numai pe clapele basurilor. Parcă hârâia la el și-i aținea calea. Dar un alt bețiv se apropie și-o izbi cu piciorul. Armonica zbură forfotind răgușită pe sus ca o nemaivăzută pasăre monstru. Căzând de pământ, scoase un țipăt atât de ascuțit, strident și dureros, încât scrâșni din dinți și prinse iar să alerge, zvârlind fascicula care-i stingherea mișcarea mâinii.

Umezeala rece a vremii de sfârșit de toamnă, îi răcise mâinile până la coate, iar în spate îi trimetea fioruri dese. Își strânsese hainele pe el arătându-și subțirimea. Lumina felinarelor roșii

parcă pentru a-l învenina mai mult, arăta răutăcioasă că burează cu sânge... Prinse-a tuși sec și des ca înecat de fum.

Se repezi la o fereastră de subsol, cu gratii, luminată, a unei clădiri cu două etaje, din care sbură un râs, cu acelaș zgomot cu care zvâcnește în aer un porumbel speriat ; și rămase lipit pe geam, fără viață, ca o buccă.

Dacă n' ar fi fost observat dinăuntru și nu ar fi fost blendit și udat cu apă, ar fi stat și ani întregi, cât i-ar fi ordonat împrejurarea. Nu voia să facă scandal. Se retrase de frică să nu-l afle urmărita pe care o descoperise la o masă, cu deșiratul cela, mai bătrân și mai prost îmbrăcat decât el. Mai târziu, furișându-se pentru a se apropia de fereastră neobservat, el nu putea pricepe pentru ce ea îi strigase odată că nu-l place că e tapițer. Lunganul părea să fie de o meserie mult mai rea și mai murdară. Se întreba : cu câți bani o plătește de-l uită și-l înșeală ? Iși aminti că ieșise din fabrică pentru că era bolnavă de piept și făcea clandestin prostituție. Când îi propuse căsătoria, ea nu-i dădu niciun răspuns, dar primea bani, cadouri și scrisori de la el și nu mai umbla noaptea. Se făcuse cuminte.

— Deci mizerabilul, suspină el lipindu-se de peretele ud de bură și rece —, nu mai e un cumpărător al trupului ei, ci un amant — poate viitorul soț!... Uite cine!...

Răvașele lui scrise cu cerneală roșie, poeziile și banii trimiși nu avură nici o putere deci?! Ce mai vrea de la el?... Zilele?!... Care e cauza că preferă pe cineva mai bătrân, mai urât și chiar mai sărac?!

Tot gândind astfel, răzimat de perețele de pe care-i curgea nisip în ghete, deodată îngălbeni, apoi se întrebă aproape cu glas tare, de spaimă :

— Nu cumva o fi aflat de boala mea?!... Numai aceasta poate fi cauza.

Amintirea nenorocirii îi aduse călduri vii, vâjâituri în urechi și-l împietri, îl turti pe zid.

Pacostea venise pe capul lui într-o Duminică luminoasă de vară. Împreună cu alți doi ucenici din atelierul unde învăța, au pornit în haimanalăc spre o pădure pe linia ferată. Niciunul dintre ei nu întrecea vârsta de 15 ani. Zvârlind cu pietre după păsărele, amăgindu-se între ei cu câte o cimitură, ori cântând crâmpree de melodii, fiecare așa cum le-a prins de prin cârciume, ori de la caterincele din trăsuri, cu care veneau în mahala bețivanii făloși, se treziră în fața unui tunel la o cotitură. De o parte și de alta a liniei se înălțau maluri înalte și, ca să te acațări pe ele, era cu neputință ; de aceea el le propuse să meargă prin tunel, căci pentru că să-l treacă pe deasupra, trebuiau să se întoarcă înapoi pe linie până unde malurile erau joase și li-ar fi luat prea mult timp.

Unul dintre ei cu haina scoasă nu numai din cauza căldurii, dar și pentru a-și arăta cămașa nouă, cumpărată atunci, se opri, măsură cu privirile filozofic gura neagră, în formă de potcoavă a tunelului și aninându-și degetele de pacheștele albastre, zise :

— Eu unul mă las păgubaș —. Apoi, scoțând ceasornicul de nichel, făcut cadou de către tată-su, când absolvî școala primară, pe care nu și-l anina la piept decât Duminică, strâmbă din nas și privind minutarele negre prin carapacea galbenă de cauciuc, adăugă :

— E timpul când trebuie să treacă expresul.

Deodată, celălalt tovarăș, un bălănel cu fața rotundă și roză, zgâriat pe obraz de o nuia pe care o tot agita în mână, scoase un răcnet de spaimă, arătând cu mâna spre gura tunelului care se vedea ca o căciulă neagră de uriaș, apoi se svârli îngrozit pe un mal cățărându-se. Ceilalți îl imitară electric și numai râsul farsorului satisfăcut îi domoli și le potoli părul pe cap.

Astfel la o a doua îmbiere a lui ca să-l urmeze în tunel fu mai cu hotărîre refuzat. El îi po-recli domnișoare fricoase și ca să-și arăte bărbăția porni singur, spunându-le că-i va aștepta la celălalt capăt. În răcoarea și întunericul tunelului, cum târa o mână pe perete pentru a nu se împiedica de șini și lovi, simți că face o cotitură și se uită îndărăt, dar nu mai văzu gura luminoasă, în forma unei copite, pe care intrase. Atunci auzi un zgomot fâșâitor așa cum vine o furtună năpraznică și învârtit de un vârtej al groazei, se întoarse viu spre partea de unde venea zgomotul. Și rămase îm-

pietrit de spaimă, lipit de perețele ud, căci văzu în întuneric doi ochi roșii care se măreau și se apropiau înfricoșetor. Fâșâitul acela furios de furtună năvălea și el tot mai năpraznic, străpungându-l cu privirile-i roșii care i se păru că se măresc, fiecare cât un soare.

Era absent, aproape mort și chiar dacă n'ar mai fi auzit fâșâitul și n'ar mai fi văzut lanternele roșii, s'ar fi stins, s'ar fi prăbușit. Vedenia aceea i-ar fi luat viața odată cu dispariția ei. Dar ochii ceia persistau a-l strivi în perete și, cu o mișcare instinctivă de a fugi îndărăt, se smuci, punându-și ultimele puteri. Se împiedecă de șinele reci și căzu între ele. Însă cu aceeași iuteală, convulsiv, membrele lui îl asvârliră automat în sus cu pumnii plini de pietriș, izbindu-l înapoi de perete. Repezi mâinile să se ție, aruncându-și pietrișul din pumni în cap și cu credința că încă se zbate între șini, se întoarse cu fața la perete înfigând degetele tremurătoare între pietrele mari, acoperite de mușchi moi, uzi și reci ca broaștele. Un miros de fum îl izbi înecându-l. Parcă acel fâșâit de presiune, huruit și trăncănit de vagoane nu ar fi fost decât zgomotul fumului gros scuipat forfotitor de o uriașă și monstruoasă gură. Înăbușit, duse mâinile la gât rupându-și cămașa care-l strangula, deslipindu-se de perete.

Lanternele roșii se măriră într'atâta încât se uniră una cu alta, formând o baltă de pară. Uriașa gură îl asurzi cu sforăitul ei de monstru, improșcându-l cu balele ei fierbinți; apoi un vânt puternic îi șterse picioarele și i se păru că a alunecat de pe pământ și vine vâjâitor în soare, că a ajuns între flăcările lui roșii, cu care se lupta să scape, încârligându-se și tresărind repede ca și trăncănitul vagoanelor.

Flăcările prinseră a-i arde inima. Muțenia lui de mai înainte se sparse în niște răcnete neome-nești ca ale celor arși pe rug. Îndoia și asvârlea membrele tot mai tare, zbătându-se ca o găină căreia i-ai tăiat capul. Apoi nu mai știu ce se întâmplă cu el...

Când se trezi, se văzu în același întuneric în care se pierduse. Crezu că a murit și că se află în iad; însă amintindu-și de tunel și de trenul care-l surprinsese înăuntru, se sculă și alergă unde crezu el că e eșirea. Dar iarăși acel vâjâit așa cum vine o furtună mare i se păru că-l aude la spatele lui. Incepu să răcnească alergând fără să se mai uite îndărăt, de unde venea zgomotul.

Deodată însă se opri brusc, uluit. Răcnetele-i amuțiră căci văzu plin de nedumerire cei doi ochi roșii înaintea lui. Gândi că e locomotiva de care fugea, fără să știe că aleargă spre ea. Ingrozit se întoarse îndărăt crezând că se zăpăcise; dar alte două lanterne roșii văzu apropiindu-se iute și din celălalt capăt. Neștiind ce să priceapă, cu inima sfâșiată de spaimă, gâfâind, se întoarse mut — ca și la prima groază — voind să alerge în direcția în care alergase înainte; dar înlemni locul lui cu respirația smulsă precum i se smulseseră și răcnetele, dând iarăși peste lanternele locomotivei de care fugise — de astădată, mult mai apropiate, mai mari și mai roșii. Nemișcat, întorcea iute capul când la lanternele care veneau spre el din dreapta, când la cele care alergau spre el din stânga. Cu limba și picioarele legate, aștepta să fie strivit între tampoanele celor două locomotive asurzitoare. Curând din amândouă părțile ochii roșii îl ajunseră. Măriți fiecare cât niște sori se și împreunară unul cu altul, într'o pălăie de flăcări ca de explozie, care-l încolățăciră și-l înecară într'o clipă. Acelaș vânt ca întâi îi șterse picioarele, două guri de astă dată îl asurziră cu sforăitul lor, improșcându-l cu balele-i ferbinți, înecându-l cu fum și numaidecât scoase un răcnet sfâșietor simțindu-se strivit de cele două locomotive. Apoi se rostogoli în balta de flăcări roșii, frământat de astădată de un adevărat acces de epilepsie...

L-au căutat cu lumânări și au dat peste el între șini dormind; însă atacul nici n'avea de gând să se termine. L-a ținut 21 de ceasuri, în care a avut încă opt accese, adică încă opt spaime asemănătoare...

II

Amintindu-și toate acestea, strânse cu mâinile un burlan de la spatele lui, de pe perețele de care era răzimat și încrutând sprâncenele-i negre și lucioase ca două pene, suspină:

— Aceasta, — această e cauza că mă ocolește.

Burlanul zbârnâia ca o sonerie dogită și-l simțea vibrând rece și ud în palmele lui. Zbârnâitul celorlalte burlane ruginite era monoton, trist și nesfârșit, ca și udeala și frigul ce se cerneau fără încetare din cerul negru nepăsător și crud ca destinul. Bura își îndesise colbul ei de apă și s'ar fi putut spune că era tot ce mai rămăsese din lumină, senin și căldură, din speranță, zâmbet și bucurie pe care vremea urâtă parcă le prinsese și le suise sus, întunericului, să le macine, să le pulverizeze...

Era sgomot ca într-o fabrică. Trecătorii pe sub felinarele roșii păreau casapi; iar bălțile de sub ele păreau de sânge. Se ferea să le privească pentru că-i aduceau aminte de cele ale locomotivei și simțea înfigându-se în el ghiarele accesului.

Insă de ce nu-mi spune, gândi, după cum mi-a făcut atâtea necazuri, ar fi putut să mi-l facă și pe acesta...

Deslipi palmele de pe burlan și-și ridică gulerul sacoului pe care bura stătea ca o rouă fină; apoi începu să se furișeze pe lângă perete — din care curgea nisip la cea mai mică atingere — spre fereastra subsolului, cu băgare de seamă căci bănuia că în ușă este cineva care-l pândește cu o cană de apă. Ii tremura piciorul ca varga dacă-l lua din glod să înainteze și nisipul scurs de pe perete în ghetle îl supăra la talpă. Când începu să vadă printr-o latură a ferestrei un perete al subsolului îngălbenit de lumină, se mișcă mai repede și privirile-i scoborîră în jos până dădură de o masă dreptunghiulară, la care un muncitor și un țăran, așezați pe scaune, se tot îndesau într-o femeie cu busturile. Fața ei nu se vedea din cauza unei pălării mari de stofă albă pe care avea o pasăre albastră răstignită. Nici pe cei doi însoțitori nu-i vedea bine la față de sus de unde privea, cu toate că erau cu capetele descoperite. Părul țăranului era roșu și nu i se vedea afară de acesta decât gâtul gros arămiu și spinarea puternică și lată, îmbrăcată într'un cojoc alb cum e creta. Lucrătorul, mai neastmăpărat, arăta din când în când profilul. Avea nasul cârn, o musteață lungă și neagră, o fundă mare la gât; părul negru, lung și dat pe spate, lucea de pomadă. Fuma o țigară de frunză și câte odată îi învăluia pe toți într'un nouă cenușiu, nevăzându-se decât câte o bucată din corpurile lor.

Își aminti de acest grup de la masă.

Acuma știa că tot dealungul acestui perete mai este o masă, la care trei indivizi fără gulere joacă poker; pe când o femeie frumoasă, umblă pe la spatele lor, fumând și răzând, cu capul dat pe spate; acelaș răs găjăit care-l atrăsese și care semăna cu zgomotul unui porumbel ce zvâcnește în aer speriat.

La masa a treia se afla ea cu deșiratul. Se aplecă mai în jos și se puse în genunchi. Astfel ar fi putut să vadă tot interiorul localului subsol dacă masa unde se afla ea nu i-ar fi astras toată vederea.

I se atinse pălăria cu borul de gratii și se rostogoli lângă el. Nu o ridică; nici măcar nu se uită la ea, poate nici nu simțise că i-a căzut...

Era destul de frumoasă. Vorbea însoțitorului, tot deschizând o gură mică și roșie în chip alintat; învărtind niște ochi naivi, căprii și mici, dar frumoși. Albul lor arăta ceva dulce și nu te lăsa să-i treci cu vederea. Puternica viață din ei, felul cum se mișcau, cum își arătau albul, cum străluceau, te atrăgea nespuse de mult. Mai cu seamă când aveau tristețe erau frumoși. Numai când erau plictisiți se făceau mai urâți și observai că-s mici. Dacă mântuia de vorbit, pentru a asculta, i se lăsa buza inferioară deslipită de cea de sus, făcând gura întredeschisă grațios.

Uitându-se la mimica de pe fața ei, la sprâncenele subțiri, negre și puțin încruntate, la ochii melancolici și umezi, la nările nasului, puțin adus în sus, dilatate nervos, la obrazii curați și albi ca laptele, năuci de gelozie. Pentru că nu avea pălăria pe cap, se putea vedea că are un păr castaniu și bogat, care armoniza frumos cu fața fără sânge. Purta o bluză portocalie fără mâneci, din care ieșeau brațele albe, plinuțe și goale până la umeri încât se zărea din când în când părul din subsuori.

Cu una ținea o pălărie roșie, iar cu alta un pahar de bere pe masă. Însoțitorul, cu o pălărie neagră pe cap, nu-i arăta decât spatele îmbrăcat cu un palton cafeniu în forma unui contrabas. La un moment dat, acesta se aplecă spre ea și întinse o mână butucănoasă, apucând-o de bluza subțire portocalie. Ea, ferindu-se, scăpă jos pălăria de pe genunchi și se aplecă s'o ridice. Atunci însoțitorul își răsturnă „contrabasul” peste ea și de sus de la fereastră se vedea cât se poate de bine, cum o săruta de lacom și pătimaș pe gâtul alb cu pufușor blond. Voia să lovească cu pumnii în geam, să sfarme gratiile și să se prăbușească peste ei. Acum când deșiratul era răsturnat peste ea, se putea vedea pe masă două sticle mari de bere și două pahare, care însă nu mai stătură mult, căci o mână a „contrabasului” întinsă fulgerător pe ea le răstoarnă pe dușumele. Aceasta nu ajută decât să aibă ea puțința de a-și ridica bustul apăsător în jos ; căci mâinile însoțitorului o înclășară destul de bine, iar pălăria lui neagră, se îndreptă și mai pripită spre gâtul ei decoltat, spre gura roșie, — acum strânsă — spre sânul ei desvoltat în bluza portocalie, spre subsuorile negre.

Nu mai putu răbda și se sculă din genunchi, cu îndemnul de a fugi în neștire... Felinarele roșii ale străzii începură a se mări și a se urni toate spre el, zgomotul se prefăcu în fâșâitul furtunos al mării multor locomotive care se apropie, iar cerul se întunecă și mai mult.

— Hai, hai, gemu el, veniți din toate părțile... Striviți-mă... striviți-mă...

Infiorat, duse o mână la frunte și se rezimă de perete să nu cadă. În amândouă oasele nazale simți o apăsare gâdilitoare ; saliva din gură i se înmulți și se cerea înghițită ; ochii i se împovărară de o greutate dulce și fierbinte... Trase palma de la frunte, în jos pe obraz, lăsă capul pe ea și podidit de plâns îngână iară, gemând lung și duios :

— Striviți-mă...

Nu-i era frică de accesul care părea că începuse să-și arate colții, cât se temea să n'o piardă din ochi. Evita iarăși să mai privească felinarele și cu degetele'n urechi să n'audă fâșâitul, se aplecă spre fereastră. Ea, tocmai lua paltonul aflat pe speteaza scaunului (era nou, negru, cumpărat de el) și începu să-l îmbrace.

Fugi de la fereastră, — mereu cu degetele 'n urechi — odată cu un râs gros și răgușit de bețiv care se uita la ea curbat pe spate. Se ascunse după colțul casei așteptând-o să iasă. Când fricos se uită la felinare, văzu că nu se mai mișcă, nu se mai măresc, nu mai vin înspre el. Inseninat scoase degetele din urechi și ascultă atent zgomotul străzii să vadă dacă se mai aseamănă cu acel al locomotivelor. Urechile lui îl auziră ca ale tuturor oamenilor sănătoși și îi veni să-și facă cruce, recunoscător.

Înclăștând pumnii în buzunare, strigă șoptit pe Dumnezeu, cu ochii umezi.

— Ce-mi pasă mie, tu ai să-mi plătești armonica, auzi pe aproape, un glas răgușit și subțire.

— N'am vrut, Vasilică, iartă-mă, zbârnâi o altă voce groasă ca hârâitul armonicei care zburase pe sus.

— Cum n'ai vrut?! să spui altuia, protestă iar vocea subțire ca a unui scapet.

În dreptul luminei ferestrei subsolului, dungată paralel de umbrele gratiilor, care cu cât traversa drumul se lățea, văzu pe cei cari stricaseră armonica, apropiindu-se și despărțându-se unul de altul.

Cel cu vocea de scapet o ținea într'o mână deșirată și lungă, ca o mortăciune, bălăbâinind-o.

— Ei ce-are aface, — iartă-mă, Vasilică, zbârnâi iarăși cel cu vocea groasă, bărbos și legat c'o sfoară la mijloc peste surtuc.

— Cum ce are aface?! și ieșiră amândoi din banda de lumină, înghițiți de întuneric.

După câteva minute, văzu o clipă prin aceeași lumină dungată a subsolului — pe lângă perete — luminați de la ghetele pline de glod și până la brâu, un bărbat și o femeie. Restul în sus nu se vedeau și se asemănau cu două jumătăți de corpuri de la brâu în jos, care nu se știe prin ce minune umbra și trăiesc.

Apoi în întuneric, aproape de el, bărbatul spuse :

— Când i-am descoperit sânii pe care-i știam frumoși, să-i mai văd odată, erau verzi cum e cocleala... Atunci am priceput că Dumnezeu vrea să mă desguste și că trebuie să o uit.

— Da — desigur! Ne uitați voi și fără să murim, auzi vocea femeii și tresări ca mușcat de inimă, căci recunosc vocea ei.

— Nu găsești un singur bărbat bun pe pământul ista ticălos, continuă ea.

— Tacă-ți gura, strigă el. Pământul nu e ticălos. El e un alinător stomah. Să-l pui la icoană, îngerașule. Ne hrănește pe toți...

Ea începu să râdă și să strige :

— Șăgalnic mai ești — pământul un stomah!? Ha, ha, ha, auzi chiar lângă urechea lui.

Sus, pe semne în gura bărbatului, un muc de țigară se roși ca un cărbune în care suflă și lumină cărămiziu o jumătate de gură, o bucată de obraz și un vârful de nas lung ; apoi primi un fum în față. Ii venea să-l apuce de gât.

Il durea inima și o simțea atârând în pieptul lui discordată și moartă, bălăbănindu-se desordonat ca și armonica din mâna bețivanului cu glasul de scapeț. Mai încolo, departe, nevăzuți, în întunericul huditei, o auzi iar râzând mai puternic, așa cum râd cele legănate cu voltă prea mare într'un scrânciob. Se repezi pe urma lor și-i găsi într'o dâră de lumină. Se ținea aproape de ei să nu-i piardă. Trecură printr'o ceată de haimanale ce le venea în față și auzi pe unul atât de aproape încât îi simți răsuflarea caldă izbindu-l cu un miros urât de dinți stricați și nespălați :

— Uite măăă — bobleticul de adineaori și-a pierdut și pălăria.

Iși duse repede mâinile la cap și se convinse că are dreptate. Totuși îi veni să lovească gura ceea greu mirositoare.

Nici nu se gândi să se întoarcă îndărăt la fereastră să și-o ia.

— S'au lungit rău nopțile, turturico, continuă deșiratul cuprinzând-o de mijloc.

— Cum vrei să le scurtez dacă sunt lungi? răspunse ea râzând.

— Taie-le cu toporul, replică el tare, izbind cu mâna în aer și prefăcându-se înfuriat.

Fiecare „ha” din râsul ei de copil se furișă ca o mână fluidă prin urechile lui, îi gădila cu degetele supărător vertebrele, apoi tot corpul, și se oprea la inimă, apucând-o cât mai bine și strângând-o crud, nemilos, ca o mână care mulge, zvârlindu-i tot sângele afară și nelăsând-o să mai primească. Dacă n'ar fi vrut să vadă ce vor mai face, ar fi răcnit ca un spintecat și i-ar fi sărit în spate. Ca să nu-i mai audă, se lăsă mai în urmă. După câțva timp, cotiră pe o hudită mai îngustă și neagră, cu miros urât ca al gurei celui care îi strigase că și-a pierdut pălăria și chiar a treia clădire, un hotel cu trei etaje, îi înghiți. Se postă la ușă cu o răbdare de țarancă, așteptându-i să iasă.

Nu mai bura, dar vântul îl pișca de spate ca niște bice care-l horopsesc. După o așteptare îndelungată, înghețat de frig, puse mâinile roșii pe mânerul galben al ușii de la intrare și dădu într'o săliță strâmtă cu pereții jupuiți, luminată de un bec mare și puternic. Într'un colț se afla un scaun numai cu trei picioare pentru cei ce au dorința să aștepte. Se uită prin gaura pătrată a ghișeului de scânduri ca o carceră și văzu un tânăr din cale afară de fălcos, cu fața plină de coșuri.

— Domnule, a intrat aci acum un ceas unul și cu una ; după ei nu a mai venit nimeni. Poți să-mi spui dacă au închiriat cameră cu noaptea?

Portarul se uită o clipă la el, apoi cu o mimică de mare om, întoarse foile unei condici uriașe și spuse cu gândurile în altă parte, cam pe nas, deabia auzit :

— A luat-o cu ora.

— Da? Bine. Mulțumesc.

Și ieși iar în vântul subțirel de afară.

Pe acea stradă nu erau felinare roșii și îi plăcu mult ; nu se mai simțea atât de apăsător. Iși aminti cu bucurie că boala lui e înspre vindecare, căci atacurile i se răriseră și conțineau numai un singur acces. Alteori nici acela nu era acces propriu zis. Așa de pildă, acum o lună îi era gura încărcată și răsufla ca un alergat, cu toate că stătea întins pe pat. Pe nesimțite se pierdu într'un somn.

Deodată îl trezi un zgomot ca al unui candelabru care s'a prăbușit. Uimit, se trezi în fața unei mașini de gătit și când întrebă pe mamă-sa care fuma liniștită pe un scăunel : ce s'a întâmplat, de abia atunci ea se neliniști. Svârli țigara și, sculându-se, îl întrebă de ce este așa de palid.

— Nu știu, îi răspunse dar cum de mă aflu înaintea plitei? și ce a răsunat așa?...

— Ai adus lemne de afară, zise ea mirată și le-ai asvârlit adineaori pe tabla asta, nu le vezi?

În adevăr, la picioarele lui erau bucăți de lemne, iar pe brațe avea coji de pe ele.

— Mamă, dar n'am știut ce-am făcut, îi răspunse.

Pe fața mamei sale, apărură mirarea plină de durere, pe care o văzuse de atâtea ori de când era bolnav.

— Dragul mamei, zise ea, te-ai sculat de pe pat ca tot omul teafăr, ai ieșit afară și ai venit cu brațul de lemne...

Doctorul i-a spus că aceasta e o probă că se îndreaptă căci în loc să aibă accesul îngrozitor, a scăpat numai cu atât. Inviorat, îngână mișcând din picioare pe loc :

— Dacă știe de nenorocirea mea, am să-i spun că sunt aproape vindecat...

III

Se retrase mai în întuneric, căci o văzu ieșind cu pălăria roșie în mână, izbind furioasă ușa în urma ei, care nu răsună fiind oprită de deșirat.

Acesta o lăsă deschisă și fugi după ea, apucând-o de palton și ținând-o pe loc. Ea îi țipă plângător și îl blendi cu amândouă mâinile odată. Buzele — din deprindere — i se mișcau tot alintat. O ținea bine și o întreba mereu ; nu înțelegea ce. Fugi tiptil spre ei, să audă. Fata se zmuca să scape din mâinile lui.

— Stai, nu mă supăra că te plesnesc, auzi mârâind pe lungan. Am eu mutră să fiu un client de-al tău?

Și el arătă o față spână și bătrână, cu un nas mare și ascuțit, de sub care cădea în jos o buză groasă. Cealaltă, mai mică, parcă fricoasă, se sfârșea cu o bărbie foarte puțin ieșită în afară, ștearsă așa cum o au porcii. Slab și deșirat, oricine-și putea închipui că numai grosimea hainelor îi rotunjea spatele în forma unui contrabas.

— Gogonico, mă crezi fraer? îi mai zise vârându-se cu fața spre ea, zguduind-o.

— Uite, mi-ai stricat și pălăria, mi-ai desprins și mânica paltonului, țipă fata plângând, uitându-se peste umăr la încheietura mâinii, apoi înciudată îl lovi peste față.

Lunganul o luă în pumni. Atunci nu-i mai văzu câteva clipe. Se făcu întuneric înaintea ochilor lui ca în tunel ; chiar simți că se înăbușă ca de fum.

O droaie de flăcări i se suiră din toate părțile spre cap, atât de ațâțător și dureros că nu se putu stăpâni să nu scoată un răcnet lung de fiară și să nu se repeadă în spatele lunganului. Nu era puterea unui singur răcnet ci și a aceluia pe care-l înăbușise când îl văzuse de sus de la fereastră, cum o săruta de lacom pe gât și în subsuori, ori a aceluia când, îndărătul lor, îi auzea râzând mulțumiți și când fiecare „ha” îi mulgea inima usturător și îi venea să urle ca un ars de viu. Puse mâinile pe gâtul lui subțire și cald și, simțind sub degete beregata din inele ca un tel, apăsă cu toată mânia care-i fierbea în suflet de când începuse să-l urmărească, scrâșnind din dinți și zmcind-l spre el.

— Grigore, Grigore, tu ești? Grigore al meu, o auzi țipând aproape de urechea lui.

Cuvintele din urmă : „Grigore al meu” fură ca o mână de fioruri dulci zvârlite în trup, care parcă îl topiră nespul de plăcut.

De bucurie, îi venea să plângă și mânia pentru cel din mâinile lui se înzeca. Fiorurile îi dădură o putere atât de mare, încât avea credința că poate să-l zvârle și pe coperișul hotelului. Voia să-l zdrobească — și pentru a o mulțumi pe ea și pentru a se răcori pe el însuși. În același timp îi

venea nu numai să plângă ci să și râdă, răcnind : „Grigore al meu” cu bucuria delirantă a naufragiaților cari strigă : „pământ” când, după săptămâni de sete și foame, zăresc uscatul și nu le vine să creadă. Ardea cu aceeași pâlălae mânia și bucuria în sufletul lui...

Infigându-i răzând degetele 'n beregată, îl izbi cu putere de pământ.

— Haimana, știi pe cine ai lovit? Spune-mi, Tinuțo, ce să-i fac.

— Lovește-l, lovește-l, Grigore— vrea să-mi fie amant, mi-a furat toți banii, țipă ea plângând.

— Ți-a furat banii? răcni ; apoi sări cu genunchii pe el. Faptul că-i batjocorise atât de urât tot ce avea mai scump îl înnebunea. Cu pumnii ca două pietre, prinse a-l lovi orbește în nasul lung, în gura care se deschidea neagră urlând, în ochii holbați de groază, cu atâta forță, ca să-și lepede din trup furnicile nepotolite.

— Pe cine, hoțule, — pe cine, câine, ai îndrăznit să batjocorești?

Lunganul svârlea din picioare lovindu-l cu genunchii ascuțiți în spate, iar cu mâinile, care în umbră semănau cu doi paianjani fantastic de mari, căuta să-l apuce de cap.

— Scoate banii — scoate banii, gâfâi.

— Ii dau, îl auzi de abea înțeles printre răcnete.

Sări de pe el înarmat cu un cuțitaș de ascuțit creioanele. Jefuitorul se sculă cu fața plină de sânge, scuipând și văicărindu-se că i-a strivit limba.

— Hai repede, strigă Grigore tot numai sudoare

Tinuța stătea triumfătoare, uitându-se la haimanaua năucită care se căuta în buzunări și care scoase trei hârtii de câte 20 lei, mânjindu-le cu câteva picături de sânge căzute din nasul lui lung și ascuțit.

— Trebuie să-i miroasă „borșul” a ploșniță strivită, strigă ea.

Deșiratul le dădu lui Grigore mârâind :

— Muiere, am să te capăt eu odată fără să-ți ai peștele 'n coastă.

Intr'o ploaie de lovituri în cap și 'n spate, lunganul scăpă alergând din toate puterile.

Lui Grigore îi tremurau mâinile și nu le putea stăpâni. Le băgă în buzunările pantalonilor și rușinat înaintă spre ea ; îl aștepta în lumina ușii hotelului.

Gândul că îi spusese „Grigore al meu” îl intimidă până 'ntr'atât, încât nu mai simțea ușurarea bucuriei.

Albul cela al ochilor ei care se arăta atât de dulce, mișcarea și lucirea lor tristă dar zâmbitoare, care te făcea să uiți să-s mici, chiar îi roșiră obraji.

— Unde erai?! Cum de te-ai aflat tocmai la timp pe - aici?! Treceai întâmplător?

— Nu, zise el ca un vinovat, cu privirile pe mijlocul ei. Te urmăresc de câteva ceasuri.

La aceste cuvinte, ea se uită iute cu interes prefăcut la vârfurile ascuțite ale pantofilor ei de lac, plini de glod; care eșeau de sub o rochie gri ; apoi ridică capul brusc să spue ceva, dar se reținu.

Mijlocul ei, lui Grigore îi aminti de cel al prostituatei care împotriva dorințelor lui îi plăcea, pe care ar fi zguduit-o de umeri și pe care a palmuit-o cu durere și ură. Însă mereu cu gândul la felul drăgălaș cu care-l numise, mijlocul Tinuții îl îndemna să înbrățișeze, să sărute, să se pue în genunchi așa cum citise că se pusese eroul din romanul senzațional în fața miresei, și să-i spue sincer că vrea să moară, să fie călcat de picioarele ei, decât să-l mai înșele.

Uitându-i-se în față, văzu că ea recunoaște că e vinovată.

— Tinuța, reluă el mulțumit, ai primit scrisoarea mea scrisă cu cerneală roșie și iscălită cu albastră, în care îți puneam și o poezie?

— Da, răspunse ea cu capul în jos, mișcând vârfurile pantofilor.

— Și de ce nu mi-ai răspuns?

— Haidem, zise ridicând deodată capul și privindu-l în față îndrăsneată. Haidem sus în cameră, vreau să-ți vorbesc mai mult.

Grigore roși iar. El nu fusese cu ea niciodată la hotel.

Socotea aceasta ceva necurat și rușinos și nu îndrăznise până atunci decât doar să o sărute cu sfîințenie.

Dar ea puse deja mîna pe mînerul uşii și el o urmă supus. În treacăt, Tina spuse portarului că ia cameră cu noaptea. Acesta, storcându-și un coș de lângă ochi, vîrît cu capul într-o oglindă de buzunar și trăgînd aer printre buze ca și cum s'ar frige, îngăimă :

— Bine — fff — veți plăti dimineață, dar să știți — fff — eu n'am fost de față și n'am văzut nimic....

Tinuța bufni în rîs și ca să n'o observe portarul, prinse a urca iute scările, nespălate și roase, aproape verticale, ca cele de la vapor, ori de la tramvaele cu două etaje din orașele mari. Grigore în urma ei, moleșit, fără respirație, cu gust de sânge în gură, ridica picioarele tremurînd, ferindu-se să nu fie lovit în barbă de călcăile pantofilor, care se ascundeau repede, ca speriați, în fusta cenușie. Camera era la ultimul etaj.

În mijlocul ei se afla o masă pe care ardea o lumînare de birjă. Intrînd, îl izbi un fum ca acel din tunel. Gustul de sânge din gură îl simți mai puternic.

Se gîndi la felinarele roșii de pe stradă care veniră spre el mărindu-se și la zgomotul străzii transformat în acela al mai multor locomotive. Era convins că accesul e la spatele lui și că e destulă vreme de când îl încearcă. Fugi la fereastră și o deschise. Apoi se răzîmă de rama ferestrei, căutînd să-și alunge spaima de pe față și să zâmbească. Tina puse pălăria pe noptiera slinoasă și se sprijini și ea de perete uitîndu-se la el cu gura întredeschisă grațios, cu ochii melancolici și nările nasului cam adus în sus, dilatate.

— Ce ai, Grigore? Ești așa de palid, zise, legănînd un picior în ritmul unei melodii cîntate vag numai în capul ei.

El tresări și strînse mînile puternic, impunîndu-și stăpînire, ca să înlătore accesul prin voință cum mai izbutise de două ori : odată pe cînd sta la masă cu toți ai lui și altădată în atelier. Dar mirosul de fum îl înădușea și i se întuneca tot mai mult înaintea ochilor.

Cu sfortări mari, zise de la inimă, fără stînjeneală, ca cineva care trebuie să moară peste cîteva clipe :

— Tinuța — scumpa mea — mult am mai suferit fără tine. Nu credea că-i va putea spune vreodată aceasta. Ea nu era una din acelea care se stînjenesc prea mult. Însă timiditatea și purtarea lui cu totul deosebită de a celorlalți îi lua din îndrăzneală și ei. Tonul și căldura cu care spusese aceste cuvinte îi topi ușurința cu care asculta toate, îi merse drept la inimă și plecă iarăș capul în jos cu toate că nu prea avea obicei. El, mereu obsedat de ropotele cuvintelor amoroase ale eroului din romanul în fascicule pe care le cumpăra în fiecare zi cu lăcomie, reluă jalnic, tușind înecat de fum :

— Cît de crude sunteți voi femeile. Mai mult îți place să înduri traiul înjositor și rușinos pe care-l duci, scandaluri ca acel de adiniaori, hâ, hâ, hâ, decât să ai milă de mine, care te iubesc și te chem în fața altarului; să legăm înaintea lui Dumnezeu jurămînt, că vom trăi cinstit, iubindu-ne pînă dincolo de moarte.

— A! că ai bună guriță, zise ea neridicînd capul și frămîntînd vîrfurile pantofilor.

— Dacă am spus vreun cuvînt neadevărat, să mă ia dracul pe loc.

Urechile începură să-i țîue. Știa că nu mai este mult și se va preface în zgomot de locomotivă. Scutură capul și prinse a se plimba, tușind și alungînd cu mîna fumul, călcînd apăsător să se scuture de chinurile care-l încolțeau tot mai amenințător.

— Nu, știu că nu, răspunse ea privindu-l cu bunătate în față.

El se opri pe loc și continuă :

— Atunci de ce taci cînd te cer de soție? Câștig destul, hâ hâ, hâ, — apoi slut și bătrîn nu m'-a spus nimeni că sunt, pînă acum, și 'n nici o oglindă, oricît de proastă, nu m'am văzut așa.

Ei i se făcu milă. Mai ales mișcările și fața lui schimbată o neliniștiră și încetă de a-și mai

cânta în cap melodia ceea și de a-și mai legăna piciorul după ritmul ei. Așezându-se mai bine cu spatele de perete, replică :

— Știu. Tu crezi că-mi ești urît? Dar să dau într'un trai nenorocit...

Grigore, închipuindu-și că face aluzie la boala lui, o întrerupse aproape răcnind :

— Nenorocit?! și înaintă spre ea prin nouri negri de fum, cu țuitul din urechi prefăcut înfărșit în vâjăitul locomotivei, strângând îngrozit degetele de la o mână în care simți înțepăturile accesului.

— Da, mai nenorocit, gemu Tinuța cu lacrimi în ochi și observându-i mai bine fața de mort și ochii holbați de groază, îl întreabă fricoasă, lipită de perete :

— Ți vine boala? Ți-i rău?

Grigore înțelese că ea știe totul și desamăgit, descurajat, pierdut, lăsă moale brațul înțepat în care pe loc tot sângele se prefăcu în ace, care i se suiau spre față nesuferit, usturător. Ochii Tinuței se prefăcură pe loc în lanternele roșii ale locomotivei și se apropiară mărindu-se ; întinericul din tunel se prăbuși brusc peste el ; fumul gros îl asfixia într'atât încât își rupse gulerul ; mâinile i se umeziră ca atunci când înfipsese degetele între pietrele acoperite cu mușchi ale tunelului.

— Tinuța, nu te speria, strigă lanternelor roșii care alergau spre el. L-am mai oprit de două ori, hâ, hâ.

Primi înțepături în ochi și un colț al gurii îi fu tras dureros în jos. Scoase un geamăt, schimonosind fața de durere, iar când înțepăturile îi veniră și în picioare—strâmbându-i-le ca ale cerșetorilor de prin iarmaroace — el iarăși îi strigă să nu-i fie frică și cu toate puterile căuta să le îndrepte, învârtindu-se împrejurul lui inconștient, — ca un fus, — cu o mână ridicată în sus, cum ar juca pe loc bătuta, din care simți că-i cade pietriș.

Pricepând că nu-l va putea înlătura, el strigă cu gura strâmbă, cepeleag, rotocoalelor de pălălae roșie care începură să se împreuneze :

— Să nu mă părăsești... Tinuța — să mă, hâ hâ, — să nu... să mă primești servitorul tău, hâ, hâ, hâ, — să nu mă, hâ, hâ, hâ...

Dar nu mântui, căci vântul puternic îi reteză picioarele și căzu vâjăitor în balta de pară ; fioreasa mașină îl improșcă cu balele și-l asurză cu sforăitul ei ; flăcările prinseră a-l arde și începu să se zbată. În cădere atinse masa din mijlocul odăei, care se răsturnă și lumânarea aprinsă îi veni drept lângă ochii lui deschiși cu pupilele mărite și sticloși. La flacăra lumânării nu se închiseră, cum nu s'ar închide ochii unui mort.

Ea alergă țipând și luă lumânarea.

Fața înfiorătoare, trupul schimonosit și găfăitor, felul cum își mișca picioarele și mâinile, cum își zguduia capul înainte și înapoi, frecându-și obrazul de dușumelele murdare și așchiate, cum își sfărâma limba în arcadele dentare, întinzând spuma sanguinolentă, o făcu să urle îngrozită ajutor, cu lumânarea aprinsă în mână, pe pragul ușii deschise de ea cu groază.

Întâi apăru pe ușă un bărbat din cale afară de gras, numai în cămașă și în pantaloni de noapte găfâind ca un șampion după o luptă îndârjită, apoi o mulțime de femei și bărbați, îmbrăcați în grabă, unii numai cu vre-o buleandă asvârlită pe ei, printre care și un copil cu picioarele curbe, într'o cămășuță albă și cu capul descoperit ca acei ce se văd brodați pe unele perdele. La urmă de tot veni după multe stăruinți și portarul fâlcos.

— Nu e nimic, îngână el lenevos, cam pe nas, tot ștergându-se cu o batistă de sângele care-i curgea din coșul stors. Are boala copiilor. Are să-i treacă. Desbrăcați-l și suiți-l în pat.

Omul gras, pe fața căruia se vedea o mirare și o milă copilărească, udă repede un șervet pe care-l smulse din spatele unei femei, lăsând-o cu sânii storși descoperiți și-i șterse cu atenție fața palidă și zgâriată de așchiile dușumelelor, dar liniștită și senină. Ii introduse o mână binișor pe sub cap și alta pe sub picioare, îl ridică încet în brațe și-l puse găfâind astmatic pe pat.

— Trebuie trezit, n'aveți cineva eter? întrebă apoi dureros cu o voce subțire ca de bățel.
— De ce? întrebă portarul cu ochii în oglindă. Lasă-l liniștit. Așa dorm ei după ce le trece furia.

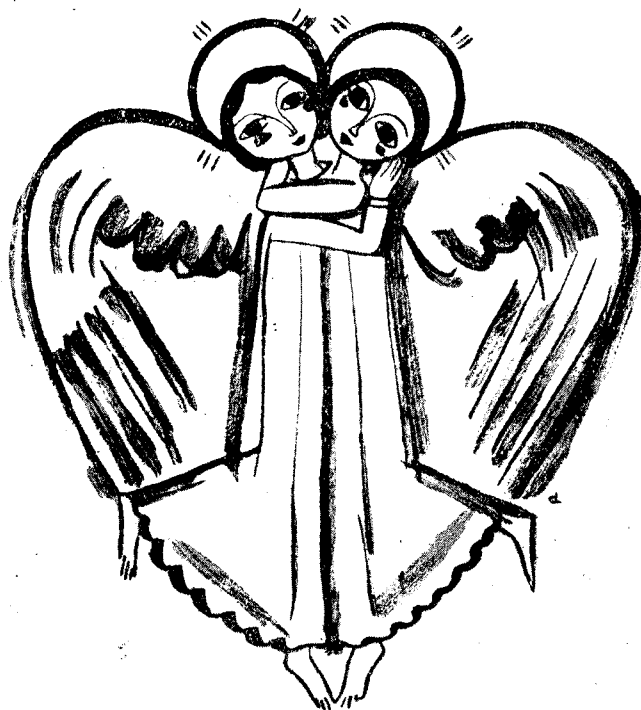
— Da?! se miră omul gras; apoi se repezi și ridică masa suspinând: săracii.

După aceasta eși afară aproape alergând și se întoarse cu un borcânel de vasilină. Găsi camera goală. Nici măcar Tinuța nu mai era. Omul îi unse oftând zgârieturile de pe față și buzele mușcate, îi așază perna mai bine, îl înveli clătinând din cap mirat ca o femeie și plecă uitând să stângă lumânarea care de altfel nu mai avea mult de ars...

Era târziu. Prin fereastra deschisă, se auzea că plouă și intră un frig umed. Din când în când creanga unui vârf de copac zbugiumat de vânt aproape se vâră în odaie și-l stropea. Orașul murat amuțise. Doar hurelul vreunui tramvai care aleargă nebunește probabil spre uzină tăcea tăcerea, arătând că e miezul nopții.

Flacăra lumânării, care se ferea speriată de orice suflare ușoară de vânt pe fereastră, arăta că Tinuța nu-și uitase nimic... Somnul lui era liniștit ca al unui fericit...

Mai târziu când mukul ei roșu se culcă pe o parte și se stinse, întunericul năvăli peste el, fugărit parcă de prin toate pivnițele, temnițele și închisorile...

H O R I A

DE
A. COTRUȘ

De jos,
te-ai ridicat drept, pietros, fioros,
pentru moți,
pentru cei săraci și goi, pentru toți...
și-ai despicat în două istoria, —
țăran de cremene
cum n'a fost altul să-ți semene,
Horia! —

Te-ai desprins aspru din gloată,
cu-obraji supți,
cu ochi crunți,
să lupți,
să 'nfrunți
din sălbaticii-ți munți:
oștile craiului, temniță, roată...

Ai vrut să spinteci pe munți, pe văi,
largi, netede, slobode căi,
pentru ai tăi
cei mâncați de străini, despuiați
de biruri, de sbiri,
de rele-orânduiri...
și uitați
de regi și 'mpărați...

Pân' la Bălgrad, pe roată, —
— uimind călăi, nemeși, gloată,
ți-a bătut neschimbat, sub țintra săracă
aceeași ne'nfricată inimă romano-dacă...

Duhul tău trăește încă treaz în munți
și va trăi dârz pân' vor domni peste moți —
sbiri crunți
și mișelnici despoți...

Uriaș domn
pe-al adâncurilor noastre sfâșiat somn,
pe-al răsmirițelor roșu prasnic, —
mai roși-vei oare vreodat', năprasnic,
acestui neam — viața și istoria,
tu,
munte
al vrierilor noastre celor mai crunte, —
Horia?!...

P L U M B R Ă T Ă C I T

DE

N. M. CONDIESCU

Soldatul, — mărunț la trup, cu ochii de viezure și buze cărnoase, — a plecat în resbel.

La început, era voios și pus pe glumă; mai apoi, s'a întunecat, — dar tot dârz, cu răbdare câinească și-o neclintită credință în scrisa lui.

Zile și nopți, și luni după luni, au hăuit văile și s'au clătinat munții de răbufniturele tunului. Ghiulelele săpau gropi pe clipă, svârlind pâlnii de noroi în spre cenușiul prohodnic al cerului. Gloanțele se jucau piuind. Pe nimereală, miruiau trupuri necăjite, aducându-le binecuvântarea adormirii de totdeauna.

Soldatul cel îndesat la trup, îi vedea căzând, înfloriți cu sânge, înspumați pe buze, cu sticliri sperioase în ochii rămași holbați, ochi de păpuși pentru jocul nepătrunselor puteri. Și credea, tot mai temeinic, în scrisa lui.

S'a răsboit o toamnă, lungă cât o sută de vieți. Și-a lânțezit iarna grea în forfoteala păduchilor din bordeie. Când au înmugurit pomii, s'a înălțat, mai plin de vlagă, sub mângâerile încropite ale soarelui primăvăratec.

Și iarăși l-a chemat glasul tunului. Prins în viforita cumplită care scuipa cu fier și foc, soldatul cel mic s'a simțit fiară încolțită și, orbește, s'a năpustit cu prăpăd, crunt și turbat, nimicind tot ce i-a stat împotriva.

Soldatul, cu ochi de viezure și buze cărnoase, poartă acum pe piept, crucea vitejilor.

Au ruginit codrii. Din coclaurile ȳailor pornesc aburi cețoși, iar pe crestele munților a dat zăpada.

Luptele s'au domolit. Liniște, împunctată slab cu săgetări rare de ghiulele. Peste tranșeele tencuite cu noroi cleios, cade burniță mărunță.

Soldatul cel mic, se află acum înapoia frontului, la adăpost de orice primejdie. A fost vărsat la căruțe să se odihnească și el după atâtea isprăvi înfăptuite.

Voios și limpezit la cuget, mulțamește cu smerenie ursitoarei și crede tot mai mult în scrisa lui cea bună.

În miez de noapte păcuroasă, s'a trezit din somn adânc,—tors din amurg,— în paele calde de sub coviltirul căruții. Cu ochii cârpiți și urduroși a cercetat besna grea din juru-i și'n căscături de om mulțămit a coborât lenevos și cu păreri de rău, să-și facă nevoile.

Și cum se deschiotora, o țiuitură ascuțită i-a plesnit auzul și-o isbitură de ciocan l-a făcut grămadă.

Goțul rătăcit, tras în joacă de mâna însemnată în scrisa lui, l-a dovedit. Și soldatul mărunț, — zace acum țepăn, cu mâna dreaptă împietrită pe pulpă, cu nasturii nădragilor descuiați, cu ochii sticloși de păpușă.

A plouat mult. Apa a desfundat pământul și i-a scormonit tainițele ; de sub cortul de frunze al unui fag, un hoit umflat, năclăit de noroi, și-a scos fața vânăță și picioarele, la lumină. E soldatul cel mic.

Un camarad, — din treacăt, i-a zărit bocancii, cu talpa negăurită. Și liniștit, săvârșește pe 'ndelete, dreptul consfințit al depozedării.

Două picioare, cu falangele noduroase și murdare, stau țepene sub burniță. Stropi diamantați le picură.

În bezna neguroasă a vreunui sat, se torc gânduri bune pentru cel dus.

P O E Z I I

DE

PAUL STERIAN

Părerea de rău a asinului
ce purtă la Florii pe Dom-
nul nostru Iisus Hristos.

Vai, dece nu mi-ați spus, dece nu mi-ați spus
Că pe spatele meu adineaori călărea chiar Iisus?
Aș fi mers mai țănoș, ridicând copita 'n sus
Și ce lin, fără să săr, L-aș fi dus!

De unde era eu să știu
Că port în spate asemenea vizitiu?
Tare m'am mirat văzând haine 'ntinse să le trec,
Bănuiam că-s pentru mine, pentru falnice urechi!

Vai mie, nemernic ce-am fost și sec!
Fala mă făcu să nu simt coapsele Cui mă petrec.
Ah, dece nu mi-ați spus, dece nu mi-ați spus
Că purtai sfântă povară adineaori pe Iisus?

Cât de lin și ușurel, fără salturi, L-aș fi dus!

Cântarea pământului ce purtă
vreme de treizeci și trei de
ani pe Mântuitorul nostru

De când îmi învârtesc în gol
Spinarea mea de lut
Tot pasul, repede sau domol,
Tot pasul omului m'a durut.

Unde calcă picior de om firul de iarbă n'a mai zâmbit,
Unde calcă picior de om sânt strivit,
Unde calcă picior de om sânt rănit,
Unde calcă picior de om sângele a țâșnit.

Simțit-am numai într'o zi minune fără pomină de pas,
La fiecă pas mă simțeam ca un vas
ales ; un pas ca un sărut,
Un pas ce mângâia spinarea mea de lut.

Unde călca pasul Aceluia simțeam ca un descântec,
Unde călca pasul Aceluia zvonea minunat cântec,
Unde călca pasul Aceluia rănile mi se 'nchideau ca prin
minune,
Unde călca pasul Aceluia creșteau numai ierburi bune.

Glasul Crucii care L — a purtat pe Mântuitorul spre Dumnezeu.

Cu toții ați fost răi, cu toții L-ați împuns
Pe împăratul cel din Ceruri uns.
Numai Saducheii L-au pârît?
Numai Fariseii L-au ocărit?
Numai călăii cuie 'n trup i-au vârit?
Și prietenii L-au urât,
Petru însuș s'a lepădat,
Toți ucenicii bir cu fugiții au dat.

Rămas-am eu singură cu El sub al cerului cort
Pe brațele mele ca o maică să-L port,
Pe lemnul meu de chiparos
Intins în cele patru puncte cardinale
Eu singură să-I fiu tovarășă în clipele de jale.

Ah, cât m'a durut destinul meu de lemn,
Cât aș fi vrut să nu fiu mută, să-I arăt prin vreun semn.
Că nu e părăsit, să pot să-mi frâng
brațele de lemn la piept să-L strâng,
să-I arăt că nu e singur, că prietenă și maică-I sânt
Indureratului sfânt
Eu crucea, eu canonul
Eu lemnul mai mult ca omul.

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E

R Ă S P U N S U R I

ÎN TRE comentariile din jurul cercetării noastre *Trecerea între generații* e unul, al d-lui Nae Ionescu, *Muntenia care unifică în Cuvântul*, care prin proeminența publicistică a autorului ne impune un răspuns întregitor.

D-l Nae Ionescu a descoperit în istorie un raport de forțe între nord-sud și aduce destule fapte ca să ne convingă de puterea, oarecum mistică, a nordului care a cucerit sudul în istoria diferitelor popoare. Nu e de mirare că d-sa a făcut această descoperire: d-l Nae Ionescu e un controversist de forță. Dar, cum se întâmplă cu controversiștii, teza d-sale nu e lege nedesmințibilă, dimpotrivă: lasă puțința unei discuții cu cazuri istorice contrarii. Căci să fie Muntenia singurul caz istoric când sudul cucerește nordul, sau cum zicem noi, când nordul este unificat de sud?

Roma a fost la sud, și și-a întins imperiul până în nordul dacic; Bizanțul a fost la sud, și și-a întins dominația spirituală în lumea creștină de sub atârnaarea lui; Moscova n'a fost la nord, n'a fost nici Petrogradul, și totuși a dat unitate principatelor rusești. Istoria e atât de complexă încât scapă unei simetrii logice.

D-l Nae Ionescu recunoaște funcția unificatoare a Munteniei, dar o atribuie unei mentalități raționaliste, ca să ajungă la o soluție politică. Las d-lui Nae Ionescu întreaga competență în problemele politice actuale, unde nu-l pot urma de-aici, și voiui poposi puțin numai la Muntenia care unifică.

Muntenia care unifică o punem în legătură cu Bizanțul care trăiește. Bizanțul nu trăiește numai în Muntenia. În tot locul unde se slujește sfânta liturghie, unde se botează, se cunună și se înmormântează, românește, Bizanțul e viu. Dintre toate culturile care s'au perindat pe pământul nostru — Vasile Pârvan a dresat odată un tablou, — niciuna nu s'a bucurat de o mai mare răspândire și de atâta trăinicie ca cea bizantină. N'am putea-o numi mai exact, în raport cu densitatea ei teritorială și cu neîntrerupta ei continuitate în timp, decât zicându-i *cultura compactă*. Alte culturi au dispă-

rut fără să lase urme, au suferit întreruperi, prezintă goluri spațiale: numai cultura bizantină urmează dela sat la sat și dela veac la veac, și rămâne solidară cu viitorul culturii românești.

Ea s'a răspândit mai întâiu și mai adânc în Muntenia. De-aici a trecut în Moldova. Acest fapt e un loc comun în istoriografia română, și de rolul Munteniei ca transmițătoare a culturii slavo-bizantine am vorbit și eu, în concluzii la *Mihail Kogălniceanu*. Ca și Moscova care după căderea Bizanțului s'a găsit urmașa lui în istorie (Roma a treia), Muntenia a fost și este moștenitoarea credincioasă a Romei noi. Nu întrebați de supraviețuirea Bizanțului pe ultimul academician român care, luând colectarea documentelor drept știință istorică, a fost tocmai bun ca să între recent în Academie pe căi extra-științifice; întrebați știința franceză și germană, căci sursele bizantinismului nostru sunt tradiția românească, filosofia religioasă rusă și știința europeană, y compris Iorga.

Ar fi hazardat să punem legături cauzale, și rămânând la evidența corelațiilor dintre Bizanț și Țara Românească, să amintim numai faptele de sine stătătoare din istoria Munteniei, care eșalonează etapele ei spre unificare. Istoriografia română, cu mici variațiuni dela un istoric la altul, stabilește patru ere în istoria Românilor. Lăsând la o parte era antică, iată ce găsim la începutul fiecărei ere: era voevodală se inaugurează cu întemeierea principatului muntean, croit să-și întindă dominația în cuprinsul granițelor firești ale poporului român; era modernă se deschide cu Mihai Viteazul; era contemporană cu Tudor, care se îndrepta către toți Români. *Istoria Munteniei la începutul celor trei ere este istoria tentativei de realizare a unității politice naționale*. Ca să nu mai vorbim și de momentele pregătitoare ale unirii principatelor și de România mare (am vorbit în *Trecerea între generații*).

Are temeiul Muntenia să nu lase pe *vogorizii* provinciilor ca să strice ordinea istorică actuală. Are temeiul Muntenia să facă din ortodoxie principiul regulator

al vieții spirituale la Români, să revendice, spre onoarea acestui neam, o cultură descătușată de ceea ce este vremelnice, particular și imediat în cultura europeană a societății noastre de astăzi. Moștenirea Bizanțului e înălțarea la uman, la universal, la etern.

În ordinea culturală, Biblia dela 1688 unifică în graiul muntenesc încercările provinciale de până atunci ale traducerilor de cărți religioase, și lasă urmașilor o limbă literară unitară. Cărturarii munteni, folosind textele din toate regiunile, curățind, cum zice d-l Iorga, pieptănând graiul, au făcut o operă literară analogă cu aceea a Academiei franceze din același veac. Când, în *Trecerea între generații*, am atribuit veacului al XVII-lea trăsături clasice, am avut mai mult decât rațiuni de ordinea inimii: am avut rațiuni literare.

Opera *Sămănătorului* e analogă cu opera lingvistică a *Bibliei* dela 1688. După cum Biblia e concluzia unificatoare a încercărilor locale de a da o limbă literară unică, la fel *Sămănătorul* trage concluzia încercărilor precedente de a crea o literatură națională. Momentul kogălnicenist și momentul junimist ar fi rămas tentative neisbutite fără momentul sămănătorist, care le-a desăvârșit. Numai după *Sămănătorul* s'a ridicat la primat poporul ca: izvor de originalizare literară; numai după *Sămănătorul* au încetat separațiunile provinciale; numai după *Sămănătorul* s'a stins, cel puțin la suprafață, străinismul claselor de sus, combătut și de Kogălniceanu și de junimiști.

Iată ce am înțeles prin capacitatea unificatoare a Munteniei, și n'am invocat decât faptele epocale.

Scoțând aceste constatări și din realitatea istorică, să nu se creadă, după cum am prevenit și în *Trecerea între generații*, că dintr'un fatalism istoric atribuim unele aptitudini morale numai celor născuți în Muntenia. Domnia determinismului riguros apune... Psihologia diferențelor regionale e cea mai puțin fondată, și când ajunge să dogmatizeze e deadreptul arbitrară, ca și critica literară „științifică”. (: raționalism—misticism, cerebralitate—sentimentalitate!) Când ea nu porcede din învechitul procedeu de clasare compartimentară, care a împărțit la noi pe oamenii de dincolo de Milcov în contemplativi, pe cei de dincoace de Milcov în activi, pleacă dintr'un *romantism regionalist*. Căci ce faci cu contemplativii Grigore Alexandrescu (cel mai absent scriitor din revoluția de la 1848, începută de Moldoveni), cu Filimon, Odobescu, Caragiale, Delavrancea, Brătescu-Voinești, Gala Galaction, — iar pe de altă parte cu impetuoșii oameni de acțiune Kogălniceanu, Alecsandri, Iorga?

Pentru aceeași rațiune, „spirit critic” în Moldova și voință în Muntenia sunt simple invențiuni cărturărești, care nu rezistă verificării în fapte. Căci, ce faci cu *Frățuștele* lui Facca dinaintea de C. Negruți, care și-a atras dela d-l Iorga calificativul de muntenizat, datorită influenței din jurul lui Eliade; ce faci cu Eliade, recunoscut de Kogălniceanu ca inițiator al spiritului nou în principate; ce faci cu Bălcescu, Ghica și Odo-

bescu? Cărturărisim,—slăbiciunea intelectualului român.

Deci recunoscând Munteniei capacitatea de a unifica, nu ne conducem nici de psihologia compartimentară (ce vechitură!), și nici de superstiția regionalistă. Înțelegem că Muntenia face suma năzuințelor seculare, cu colaborarea tuturor regiunilor, dând chiar pas de predominare uneia din ele, însă în spiritul unitar imprimat inițial de Muntenia evoluției naționale. Orice abatere dela acest spirit e împotriva evoluției firești, și Muntenia are căderea să intervină. Deaceea Muntenia care unifică n'a terminat: opera ei este mereu în curs, iar în România Mare este chemată să prezideze unificarea integrală, în sensul organic al veacului al XVII-lea, bizantin, ortodox și latin.

* * *

Dacă D-l Nae Ionescu, prin absența personală din teza d-sale, ne-a impus un răspuns de complectare, d-l G. Ibrăileanu e atât de implicat în „rectificarea” ce adresează *Gândirii* încât face imposibilă o discuție obiectivă. D-l Ibrăileanu, atât de prețios în analizele literare, cade în părtenerii în istoria literară.

D-sa, în *Viața românească*, căutând să convingă de receptivitate față de poezia generației noi cu faptul că „a publicat” poezii de d-nii Nichifor Crainic și Lucian Blaga, încearcă să sdruncine afirmația din *Trecerea între generații* că *Viața românească* e un ecou al *Sămănătorului*. Dovada? Ideologia revistei se formase într-o foare, „Evenimentul literar” din 1893, iar *Sămănătorul* a apărut în 1901. Și d-l Ibrăileanu face o mare concesie revistei bucureștene, când scrie: „Nu vom pretinde, desigur, că sămănătorismul de mai târziu este un ecou al poporanismului”. Bine că sămănătorismul nu este ecoul unei foi socialiste!

E posibilă discuția? *Viața românească* va susține că poporanismul e altceva decât sămănătorismul, în afară de comuna și banala idee că literatura exprimă spiritul „național” după cum ne rectifică d-l Ibrăileanu; noi am putea proba că tocmai această idee banală n'a constituit crezul mișcării socialiste, cum era și firesc, al cărei ecou a fost „Evenimentul literar”. *Viața Românească* va susține că e pregătită de această foare, și ar broda o polemică în jurul ei, ca să creeze impresia astăzi că a fost ceva atunci; noi am putea spune că o foare insignifiantă nu constituie un document literar și că *Viața românească* e din 1906, iar *Sămănătorul* dăduse până la această dată tot ce trebuise să dea ca să fie o revoluție literară, ca să nască și *Viața românească*, o revoluție ca și a generației dela 1840, ca și a junimiștilor, deși între junimiști și sămănătoristi fusese foarea socialistă dela 1893. Sau această foare a însemnat o revoluție literară?

Și iată pentru ce nu putem desbate cu d-l Ibrăileanu pretinsa distincție ideologică literară a poporanismului de sămănătorism, cu toate că angajându-ne, noi am fi garantați de obiectivitate, nefiind proprii noștri justiiari.

Gândirea nu e Sămănătorul, pe când Viața Românească vrea să fie altceva decât Sămănătorul.

* * *

Mă folosesc de larga îngăduire a coloanelor *Gândirii* ca să răspund d-lui I. Minea pe scurt la un mărunțiș istoric, în legătură cu un studiu al meu apărut în *Scrisul românesc*.

După aprecierile d-lor Al. Busuioceanu, Nichifor Crainic, M. Ralea și N. Iorga, — cărora le aduc aici mulțumirile mele — d-l Minea a ținut să-și dea și benedicțiunea sa asupra studiului *Cantemir și filosofia istoriei*! Dar, specialist în Cantemir, crezând că mă corijează, d-sa scrie în valoroasa publicație *Cercetări istorice*: „Cantemir a cetit, a apreciat cronica lui Chalcondil”.

Eu n'am spus că Dimitrie Cantemir n'a cetit pe istoricul bizantin Chalcondil (e citat de el, între autorii folosiți, în *Hronicul moldovalah*. Nu i se pare d-lui

Minea că abuzează puțin?). Am spus, după ce l-am cetit și eu în arhaica traducere *Histoire de la décadence de l'empire grec et établissement de celui des Turcs*, aleasă anume în legătură cu precedențele lui Montesquieu, că nu de la Chalcondil a luat Cantemir ideea de declin din *Istoria pentru creșterea și descreșterea curții aliosmănești*. D-l Minea crezuse aceasta în urma unei asociații verbale.

Asociația verbală, perzistă și după ce am analizat geneza ideei. Să recitească d-l Minea studiul meu, din punct de vedere genetic, al formării ideei de evoluție regresivă în gândirea lui Cantemir, și nu va mai da atâta importanță pasagiului ce-mi citează din Chalcondil. Eu nu apăr o prioritate iluzorie — ideea de evoluție este decând lumea; ci caut să văd cât mai exact în psihologia autorului. D-l Minea, ca mulți istorici, e robul conglăsurii sau simetriei de texte; eu sânt pentru puțină inteligență liberă în fața lor, care este însăși libertatea spiritului critic.

RADU DRAGNEA

O VIZITĂ LA PANTALONE DE BISOGNOSI

LA orele 5 fără un sfert pășesc în sala de marmură a noiei Universități. Este o încăpere răcoroasă și demnă. Ea înalță ziduri reci în fața zădufului stradal și cred, că în comparație cu o salină, ar eși în cele din urmă victorioasă. Căci sarea de pe înalții pereți a suferit ornamentații în chipul unui baroc fără flacără iar lucidele mensole au înghețat în mausolee militare. Concavația nu e grandioasă și nu e familiară. În catacombele sfântului Callist cea dintâi dulce cutremurare de frigiditate se prefăce într'un fior prelung. Atunci simți nevoia să ieși spre cer prin una din înaltele răsufletori. Mă strecor și eu pe pâlania rece a răsufletorii — vreau să zic a scării — ce duce la etaje.

Mi-aduc aminte că în vechea Facultate — în prima dibuire a intrării — înlăturam aproape fără îndoiele calea cea bună. Vâscoasa putrefiere a scării de lemn pe care ierburile cele mai înverșunate și mai acide ar fi tășnit de n'ar fi fost stinse de perpetua apăsare a piciorului, exalația irecusabilă de amoniac și expresia tipică de tristețe și ușurare a persoanelor înainte și după inițiere, păreau să acuze un loc de reculegere. Ceeace într'adevăr era. Dar mai era totuși și Facultatea de litere.

Judecând după multiplă și variată distribuție a sălilor, se depune aci o activitate febrilă. Caut urmărind tăblițele de la uși, sala în care se va ține ședința. Dar o găsesc goală. Tinerele grupuri animate de studenți staționează preocupate în fața unei anticamere. Privesc sus, *Literatura română și estetica literară*. Foarte frumos! O încăpere proprie, o bibliotecă pentru aceste nobile specialități, iată un lucru în stare să mă entuziasmeze. Dar și mai măgulit mă simt la constatarea că *estetica* a devenit o ramură a literaturii române. Secțiunii filosofoase nu-i mai rămâne, vai, să se ocupe decât de *bunul*

simț. Dar, iată, rămân și mai uimit. Nu e tot. O altă inscripție: *Institutul de literatură* mă umple de admirație. Ce ordine! Ce activitate! Prin ușa întredeschisă zăresc persoane cu priviri autorizate stând în colocvii cu grupuri dense de studenți, în cea mai severă concentrare academică. Sunt și dulapuri, chiar și cărți!

Acum zece ani toate aceste operațiuni se petreceau în monastica sală a XVIII-a și numai variata așezare a scaunelor arăta o varietate de funcțiuni. Acolo se făceau alegerile în prezența întregului corp electoral, acolo conciliile, acolo prelegerile, acolo examenele. Trecerea de la un act la altul era insensibilă, ca și întoarcerea de pe o parte pe alta, în somn. Pentru mulți aceasta nu era o simplă imagine.

Dar ce privesc aceste tinere studente cu atât de îngrijorat interes? Ce notificare solemnă le inspiră o atât de admirativă temere? Un anunț imperativ, dacă e să judecăm după locul în care este expus, oferă cu prețuri modeste *Primăveri scuturate* și *Cântece pentru madona mică* de d. Georges Dumitrescu. Concep o mare opinie despre aceste două opere, dar autorul, ca poet, mi-este cu desăvârșire necunoscut. Hotărât, trebuie să-mi refac cultura din temelii. Numeroase alte anunțuri invită la lucrări cu o admirabilă sistemă. Personalul este numeros. Așa spre pildă *D-rele și d-nii al căror nume încep* (sic) *cu inițialele L. M. N. vor lucra cu d-l asistent Napoleon Crispus*. Iată un nume impunător. Cum economia spațiului nu-mi permite evocări de câmpuri și armate, reduc sugestia la proporțiile unui bust de gips pe un dulap. Ușa se deschide. Arunc ochii înăuntru și, o! întâmplare,

L'empereur était là, debout, qui regardait.

În sala de prelegeri în care mă refugiez, au început

să se strângă combatanții. Un coleg ia cu un aparat fotografic diferite scene de solidaritate pentru ca să oprească ceva din măreția nobilei ședințe care este —pare-se,—printre ultimele din această sesiune. Ordinea de zi este bogată iar scaunele incomode. Nu voi depune prea multe silințe pentru a nu dormita. Sala dispusă în amfiteatru permite fiecăruia priveliștea integrală a persoanelor expuse pe catedră. Intr'adevăr trebuie să fie numeroase, judecând după locurile rezervate. Tribuna formează un unghi drept pe laturile căruia se așează oficialitățile.

La orele cinci apare un tânăr care ia loc la capătul din dreapta al unghiului. Pregătirile harnice pe care le face prevestesc o probabilă ocupație manuală. Mi se spune că este *stenograful*. Aceasta îmi dă o idee și mai înaltă despre activitatea Institutului. După scaunul stenografului urmează fotoliul încăpător al Directorului și apoi locul conferențiarului.

La orele cinci și zece sosește o doamnă relativ matură care se așează pe cealaltă latură a unghiului. Privește amabil, chiar casnic și numai asigurările unui vecin mă liniștesc că nu e venită să controleze buna stare a imobilului pe care pare să-l ocrotească. Este una din domnișoarele referente căreia asiduitatea i-a atras privilegiul unei considerațiuni aproape legale.

Remarc cu melancolie (*Souvenir, souvenir, que me veux-tu?*) lipsa ireparabilă a d-nei Constanța Marinescu, care, prin obligativitatea cursului ne constrângea la un somn nemeritat. Dar băncile erau lungi și apărate prin pupitre, de priviri, și odihna nu devenea oșiu. Căci șopteam lucruri inutile Englantinei sau Elvirei care mă răsplăteau — una cu smulgerea nasturilor dela haină, cealaltă cu un râs sonor și trădător. D-na Marinescu se achita de îndatorirea matinală a cursului (ora 8) cu aceeași maternitate monotonă de cantilenă cu care ar fi împins leagănul sau prevedea casnică cu care ar fi șters mobilele. Citind, dânsa privea în sală pentru a simula improvizația, iar improvizând arunca ochii pe însemnări, pentru a simula documentarea. În realitate nu rămânea decât impresia de improvizație premeditată și de îngânat binefăcător. Prietenul meu Alex. Cl. a făcut atunci o epigramă, devenită anonimă și universală, ca toate lucrurile mari:

La cursul doamnei Marinescu
Atenția nu e prea mare
Căci cele spuse pe catedră
Se știu din clasele primare.

Amicul meu Alex. Cl. calomnia școala primară!

Un murmur care este aproape o ovație îmi duce privirile spre ușa în chenarul căreia apar siluetele melancolice ale d-nilor Georges Dumitrescu și Raoul Theodorescu. Cel din urmă are ca și pe vremuri aceeași înfățișare de timidă distincție, aceeași figură care fuge delicat de orice expresie ca de vulgaritate sub ochelarii ai căror sticle opresc cu fermitate razele mai dure ale ochilor săi blânzi. Totul în ținuta sa colaborează spre a-i da acea planare deasupra patimilor violente, care este semnul sufletelor aristocratice. O chelie incipientă

pare mai mult o tonsură ascetică, iar prematura canție îi înobilează tâmpilele cu arcadică pudră. Și glasul său flautin desăvârșește această imagine pastorală. Îl văd parcă pășind cu grația unui arcad al lui Watteau în urma oilor sau a unui bou enorm cu coarne înalte și ochii marini.

(M'au îngrijorat privirile pastorale pe care tot timpul ședinței d. Raoul T. le arunca înspre d. Mihail Dragomirescu și asistenții săi).

Sălcii desfășurate pe malul heleștaelor, ridicați-vă flămurile peste pulberile aprinse, peste apele în lentă ebulițiune și evaporare, căci în fumul țărurilor roșii am să evoc o mare viziune cu boi! Văd boul normand cu pieptul poderos rumegând cu demnitate sârmele de argint ale eterului răscopt; văd taurul Durham cu bust dinamic, cu coarne scurte, cu ochiu sângeros, gata să deslănțuiască o furtună de nămoluri împotriva unei musculițe verzi. Văd negrul taur limuzin intrând în noroiul verde cu un răget oceanic și nări păcuroase, văd înșfârșit monumentalul bou toscan urcând pe un ostrov ca pe un soclu și izbînd cu cornul lunar propria frunte în apă. Și mai văd în peștera mișcătoare a sălcilor un tânăr arcad cu grații de Watteau ocrotind cicloul în care se răstoarnă bălos un bou enorm cu coarnele înalte și ochii marini.

Privind duioasa demonstrație de iubire a d-lui Raoul Th. am recitat în gând pe Carducci.

T'amo, o pio bove; e mite un sentimento
Di vigore e di pace al cor m'infondi,
O che solenne come un monumento
Tu guardi i campi liberi e fecondi,

O che al giogo inchinandoti contento,
L'agil opra de l'uom grave secondi:
în vreme ce imaginația mi se cutremura de cirezi vesperele

Les troupeaux descendaient, par des chemins pen-
chants

Vaches à pas très lents, chevaux menés à l'amble,
Et les boeufs noirs et roux qui souvent, tous ensemble
Beuglaient, le cou tendu, vers les soleils couchants.

La orele cinci și jumătate apare în fine și Pantalone de Bisognosi. În sală este un murmur de ușurare. Se aștepta cu înfrigurare trecerea acestei jumătăți de oră academice, de altfel pentru a avea certitudinea că plecarea n'ar fi fost prematură.

Examinez pe Pantalone de Bisognosi cu sinceră simpatie. Ce prefacere aducătoare de melancolie! Ochii captați de carnosități aprinse, privesc osteniți în propria lor cămașă. Sacul epidermii s'a inflamă într'o senilă pinguitudine, iar ligamentele scăpate de sub controlul centrilor, tremură între somn și perpetuu răs. Nasul ușor tumefiat și o pierdere a unora din organele masticațiunii cauzează vocii o șuerare nasală. Această suferință îl face să pronunțe pe o gamă redusă (*al saselea, si voi face si mai mut, vom vonbi denpe Copenia lu Otecu etc.*), dar mai cu seamă să tacă. E o însușire recentă pe care am prețuit-o cum se cuvenia.

Când l-am cunoscut întâi pe Pantalone, ochiul îi era ager iar ciuful și barba acută îi dădeau un aer ferin. Glasul său avea stridențe rapace iar pumnul lovit în masă, stârnea procesiuni de copite. Spiritul său sburda însă pe pășuni prea vaste spre a putea interzice rumegarea lentă în parfumul ierburilor dese și calde. Atunci însă orele de literatură ne erau lungi întinderi la umbra mestecenilor, iar glasul lui Pantalone behăit și cimpoi.

Și acum să *intrăm în ordinea de dzi*. Un tânăr purcede vizător spre tribună și se așează lângă Director. Pantalone are scurte mestecări de satisfacție. Această serbare campestră îl umple de sentimentul vesel al propriei realități. Râde, aprobă cu capul, se scutură de insecte lacustre, se mișcă, se răstoarnă în fânul unor șesuri îndepărtate, caută o poziție comodă, râde, apoi adoarme. Ochii rămân obturați într-o beatitudine galbenă, iar gura zâmbește la infinit. Trecherile dela vis la stare de veghe și viceversa sunt imperceptibile căci Pantalone duce zâmbetul din starea lucidă în vis și vine din vis cu ape nămolose.

Conferențiarul referă despre *Meșterul Manole* al d-lui Lucian Blaga. Din triumful anticipat al ochilor referentului am înțeles că prietenul nostru era pierdut. În timp ce Pantalone de'Bisognosi zâmbește idilic, cu rumegări uniforme și reflexe nebunii digitale, vorbitorul repudiază cu vehemență sus citata operă ca fiind *aportul gongorismului*. Lovitură formidabilă de corn în catedră, strigăte extravagante. Ochii lui Pantalone se învioresc subit, iar gura lasă în chip reflex să scape o dulce aprobare : așa este! Scurta bâzăire a unei muște prin plasa unui paianjen, atrage fulgerător pe arachnid în centrul tremurător. De data aceasta musca este d. Blaga. Privesc în jurul meu. Niciun aer de milă, nicio indignare, nicio obiecție. Soare, câmpuri, dormitări idilice. Referentul continuă cu o bură fină de ironii. *Meșterul Manole e primejdios pentru femeile parcarilor și Băjescu-Oardă*. Se aude un lătrat din ferme oculte : *E păcat de hârtie*. O domnișoară îndrăznește pudic : *Să nu ne agățăm de autor*. Am prețuit mult spiritul de conciliație al acelei domnișoare. În urmare conferențiarul deplânge contradicția operei cu documentele. După tradiție, soția meșterului Manole are un copil. *Tătăsoara-mi strânge, copilașu-mi plânge*. Or, copilul nenăscut nu plânge în... unde zice referentul cu multă cruditate. S'au cerut informații unui obstetrician. Ergo. Pantalone de'Bisognosi tresare, mușcat de tăuni. E inadmisibil, zice, introducerea criteriului adevărului istoric în judecarea capodoperei geniale. Copilașul plânge în mod figurat. Sau mai bine zis nu plânge... *fluera*. Acest verb spus cu impetuositate și pulverizări de salivă produce ilaritate. Când organele de control ale minții oboresc, imaginile tind să se repete, la nesfârșit sau se adună prin cele mai superficiale asociațiuni. E ceea ce s'a întâmplat. Ideea de plâns și de strigăt se propagă în închipuirea aromită a lui Pantalone în toate posibilitățile sonice. Lacuri lângă lacuri până la un smârc incommensurabil, coline lângă coline, în perspective infinite ca la Pier della Francesca. Pantalone zâmbește

deci absent. Aude piculine cu picur scurt, ocarine guturale, cimpoaie idilice, castagnete pocnitoare, cimbale bachice, cavaleri grave, plâns de prunci aerieni, fluierat în frunză. Copilașul plânge? Nu, copilașul... *fluera*!

Cum trece vremea! Privesc în sală și văd figuri străine în fața unui Pantalone tot așa de blând și generos, dar îmbătrânit. Dar unde este *Arlechin* care stârnea lui Pantalone prin împerecheri ciudate de cuvinte lungi și nedomolite râsete paterne? Unde-i *Pulcinella* cu profilul livid și încovoiat într-o rapacitate stridentă care isca interminabile discordii ca o musculiță verde și rea? Unde este *Scaramoccio* sentențios și important, debitând cu râs de suficiență locuri comune, spre bucuria *Florindei* sau a *Rosaliei* care și-l disputau cu ochii? *Commedia dell'arte* s'a risipit. A rămas, mai bine zis, Pantalone și comedia, dar fără artă.

În fața mea am o reproducere după tabloul lui Watteau : *Le départ des Comédiens Italiens*. Porțile teatrului italian au fost închise din ordinul regelui, pe care un ins îl lipește pe zid. Pierrot ingenuchiat sărută treptele, Arlecchino face o reverență tristă, femeile plâng sincer, Polichinelle, fratele francez al lui Pulcinella are invocații dramatice, căpitanul Matamoros fuge ca să nu plângă. Acest tablou mi se pare simbolic.

Comunicarea sfârșindu-se, Pantalone decretează că : *Blaga este un om lipsit de sentiment, că nu ajunge până la inimă, că înșfârșit voința lui e de natură mistică, iar mijloacele sale este de natură intelectuală*.

Sentiment general de comiserare și solidaritate critică.

Se urcă la tribună d. Georges Dumitrescu ca să refere despre *La Grandiflora* a lui Gib. Mihăescu. E un tânăr fragil, cu cavități în obraji, și aer de salcie plânsă pe care-l strică nuanța roșcată a feței, ca ochiul epurilor de casă. Citește cu voce lemnoasă, de ceramică vidă sau de pași apăsați pe vreascuri, cu ușoară îngâmfare nasală și vehemență opacă de nuci surpate pe dușumea. După ce constată că în volum *este* cinci bucăți, neagă autorului orice merit și încheie cu această lapidară definiție : *La Gib Mihăescu emoțiunea se transformă în comoție*. Pantalone aprobă cu vioiciune. Delir în sală. Se votează afișarea definiției. Domnișoara legală declară că *oricine a citit aceste bucăți nu-i lasă nicio amintire și prezice autorului confecționarea a o serie de romane senzaționale*. Pantalone de'Bisognosi comentează formula referentului. „*Când citești pe Gib. Mihăescu, nu ai o emoție, cum foarte bine a zis d. G. Dumitrescu* (gest de modestie severă din partea conferențiarului). *Când citești pe Gib. Mihăescu ai o comoție* (îngrijorare în sală) *te ia fiori* (turburare) *te apucă groaza* (teroare) *simți că ai deaface cu monștri* (panică).

Pe ferestre intră un fum vespéral cu reflexe de solzi și sala se umple de o duhoare de păcură și pucioasă. Profit de panica generală spre a mă strecura pe până rece a scării în sala de marmoră a noii Universități care în comparație cu o salină, cred că ar ieși în cele din urmă victorioasă.

G. CĂLINESCU

V I T A M O R T U O R U M

...IN memoria posita est vivorum.

Iar morții au fost mulți, în acest început de primăvară florentină. Mulți și de cei cu drept la aduceri aminte. Unii, prin numele lor; alții, și prin ceea ce au putut împărtăși, gând și graiu, necrologistului.

Ziarele și revistele italiene și-au îndoliat pagina, în decursul lunilor din urmă, când mai discret, când mai stăruitor, la răstimpuri scurte.

A murit mareașul *Diaz*, duce al Victoriei dela Vittorio Veneto.

A murit istoricul și dantologul florentin *Isidoro Del Lungo*, octogenarul din Piazza Torino, din știința căruia mi-a fost dat să mă împărtășesc într-o după amiază de înfrigurare scormonitoare. Dus la el de Giovanni Papini.

Sus, la Torino, a murit piemontezul *Schiaparelli*, patriarh al Egiptologiei italiene.

Dar la Florența a murit *Flaminio Pellegrini*, cel cu chip de Cervantes istovit în trudă, pentru mulți zadarnică, a sacilor de fișe măcinați la „Crusca”, rămasă și ea fără apă, la „jumătatea secularei inactivității”. Acolo, într-o odăiță a Palatului Riccardi, sediu al Academiei „della Crusca” (Academia „Tărăței”, pe care întemeetorii s’au hotărât, încă din 1582, s’o vânture de „făina” vorbirii toscane, dar anii nu le-au ajuns nici până azi), acolo și într-o sală dosnică a Universității florentine, m’a învățat *Flaminio Pellegrini* să prețuesc mărunțișul filologic, să migălesc amănuntul istoric: atunci când e pus în slujba cunoașterii Evului Mediu italian, a vremilor lui Dante, Guittone d’Arezzo ori Petrarca. După moartea lui *E. G. Parodi*, lui *Pellegrini* i se încredinșase îngrijirea ediției critice a „Conviviului” dantesc: cea mai mare bucurie din câte a putut avea în viață. Și a murit fără să se bucure de ea, întreagă.

A murit *Cesare De Lollis* și *Raffaello Romanelli*; și *Ferdinando Martini* și *Ferdinando Paolieri*: un abruzzes; alți trei florentini.

Îl cunoscusem pe *Romanelli* într’un atelier; mi-au spus că a murit într-o sală de expoziție. Pe *De Lollis*, în ușa odăii de lucru; vestea morții lui mi-a dat-o un student. A lui *Martini*, drapelul negru de pe Palazzo Vecchio. Cunoscuți într-o redacție, am citit moartea lui *Paolieri* în colțul de gazetă a unui tovarăș de tren.

Primăvară florentină, de răzlețire printre defuncți: a îmbătrânit în suflet Florența anilor buni?

* * *

Romanelli și puțințele artei lui, nu ne sunt străine: Monumentul Independenței, din marginea de parc crăiovean; Monumentul lui Vodă Cuza dela Iași; alte lucrări mai mărunte, au ieșit din atelierul lui, găzduit într-o sacrestie părăsită a Bisericii Santo Spirito, peste Arno. *Romanelli* a rămas mulți ani, de pe vremea Regelui Carol, până la urmă, sculptorul „oficial” al ofi-

cialității noastre. A murit lucrând la Monumentul Medicului Român căzut în războiu.

Fiu al unui sculptor romantic, neoclasic și canovian, tatăl unuia din cei mai răsăriți sculptori ai Florenței de astăzi, prin ceea ce a luat și a transmis, *Romanelli* s’a dovedit un pătimăș cultivator al „artigianatului”, luat în înțelesul cel mai propriu. Exuberanța, vioiciunea, semeția și stăruința florentinului, i s’au transpus în artă prin cult, tradiție, întreprindere și fecunditate. Nu e piață din Italia care să nu arăte un bronz de-al său. Nenumărate sunt cele din Europa și America, pe care le-a împodobit, deopotrivă. Căci *Romanelli* era făcut să convină unor solicitări „oficiale”, sau cel puțin „oficioase”: verismul său meticulos, respectând portretul, și coloarea locală, fără preocupări de interpretare, ostil oricărei veleități de modernism, era susținut de sufficientă măiestrie virtuozistă și de gustul prudent al întregului arhitectonic, spre a convinge exigențele unei hotărâri de comitet. În orice caz a știut să rămână unul din rarii maestri ai compoziției equestre. Dovada stă în „*Garibaldi*” al său din Siena, în „*Carlo Alberto*” din grădinile Quirinalului. Incolo, avânt în construcțiile prismatice; impresionism pictural în basoreliefuri; concizie în conturarea protagoniștilor.

Cel puțin, așa l-am înțeles în ziua când am stăruit mai mult printre mulajele dela Santo Spirito.

* * *

Din generația lui *Romanelli*, a fost și *Ferdinando Martini*, „patriarhul” dela Monsumano. Autor de „proverbe” și „farse”, celebru către 1870. (Timpurile lui *Pailleron*!). Povestitor. Critic dramatic. Ziarist. „Raisonneur”. Istoric. Om politic. Ministru. Organizator de colonii: o „personalitate”. O „figură culturală”, cu merite de netăgăduit întru perpetuarea bunelor tradiții regionaliste, toscane. Prin ceea ce înfățișă ca om: bonomie sceptică, ironică, umoristică; ascuțime aristocratică a spiritului, noblețe generoasă și dreaptă; dibăcie polemică; discreție la timp; familiaritate cordială; frăgezime și spontaneitate; claritate esențială și gust pentru concret; judecată precisă; calm, măsură; atracție — mai presus de orice. Prin ceea ce înfățișă ca îndeletniciri literare: experiența unui „*homme d’esprit*”, pusă în slujba unei versatilități „causerii”; cultul umanistic și autentic clasic, în slujba bunelor tradiții; talent de neîntrecut „cronicar”; un bun simț critic, respectat de alții, prin respectul de sine; o sigură îndrumare, mai mult instructivă, în ale artei dramatice. Un „maestru”, nimbato de strălucite succese politice (rolul pe care l-a jucat *Martini* în momentul intrării Italiei în războiul mondial, nu se va putea nega vreodată); măgulit de prestigiul consacratului de talente (este, în parte, cazul lui *D’Annunzio* adolescent). Un om fericit, (născut în 1841!), care moare lăsând în urmă-i o singură capo-

d'operă de armonie desăvârșită : viața lui. Sfârșită la țară, într-o biserică de sat. În Toscana străbunilor. Deși Ministru de Stat, Senator, fost Guvernator al Eritreei, și Ministru al Coloniilor, și Ministru al Instrucției, și sfetnic regesc. În cătuna Monsumano.

* * *

De câte ori nu va fi trecut pe-acolo Ferdinando Paolieri, în vagabondările-i cinegetice! Căci îndeletnicirea sa de povestitor, autor dramatic, ziarist, cronicar, de păstrător — mai ales — al tradițiilor toscane, îl îndreptau către locurile lui Ferdinando Martini, care erau, totodată, și ale lui Renato Fucini. Toscan ca puținii alții (un toscan mai „rural” decât Martini); diletant din pasiunea datinilor „artigiane” ca și Soffici (pictor, ziarist, critic, poet, comedioğraf, romancier, vânător); povestitor în deosebi, Paolieri va intra — atunci când se va pune la cale — în Antologia scriitorilor toscani din sec. XX. Prin ceea ce e în povestirea lui simț al vieții rustice; nuanțare paesistă; siluetizare de tipuri autentice; farmec „burlone” pe cât de „chiaccherone”; frăgezime primitivă; pasiune pentru pământ, mare, vite, stele, soare, lună și țărani; prin „Natio borgo selvaggio”. Cu tot verismul său provincial, fucinian, verghian, epigonic; cu tot pitorescu-i, adesea oleografic; cu tot romantismul inspirației sale, abundent în alegerea protagoniștilor și în înjghebarea mobilelor suflatești care-i susțin povestirile.

De altfel Paolieri s'a desvoltat târziu și arta lui dădea, în timpul din urmă, dovezi de hotărâtă perfecționare. Și în această privință, moartea l-a nedreptățit.

* * *

S'ar fi salvat oare Paolini, mai puțin Romanelli, fie chiar și Ferdinando Martini, într-o discuție cu Cesare De Lollis? O știm prea bine, noi, cei ce l-am cunoscut: leal, semet, impulsiv, necruțător, personal, cu atitudini de „maestru”, inteligent, tăios de inteligent, contaminat de-o singură prejudecată: cavalerismul

grandilocvent și egoman al „Romancerului”. Căci Cesare De Lollis — profesor de literatură neolatine la Universitatea Romei, unul din romanisții de seamă cei mai rămâneau Italiei — a cultivat cu deosebită predilecție literatura și cultura iberică; dela cea mai veche, până la vremurile genovezului Cristofor Columb, al cărui biograf ilustrator rămâne.

Ceea ce nu înseamnă că ar fi cultivat cu mai puțină sagacitate și precece stăruință literatura italiană, germană, engleză, franceză, veche și nouă. Elev al „școlii” medievalistului Ernesto Monaci, dar mai ales autoșcolar prin îndelungate călătorii de studii, De Lollis a fost pe cât învățat, pe atâta receptiv al curentelor filosofico-estetice ale timpurilor din urmă. Alături de Galletti, poate cel mai „filocrocian” dintre universitarii italieni. Cu toate discuțiile polemice și aparențele contradictorii. Adăogându-i un bine cultivat rafinament critic; o claritate rectilină pe cât de elegantă în expunerea părerilor; o autonomie împinsă până la necruțare; o precizare constantă a ceea ce ar fi vrut să-i fie „doctrina estetică”; prestigiul unei activități închinată bibliotecii și sălii de curs — numai și numai lor —, ne vom da seama de taina orgolioasei dragoste cu care l-au înconjurat, mulți, destoinici și devotați, elevii. În tovărășia cărora, a condus timp de douăzeci de ani una din cele mai atracțioase și substanțiale reviste de cultură italiană: „La Cultura”.

Acolo, în Via Fontanella Borghese, în odăița dosnică a anticăriei Olsky, profilându-și masca bronzată de țaran abruzzes pe rafturi de cărți, între o corectură vociferată de articol și o tiradă necruțătoare împotriva unui colaborator postulant, acolo — și în Via Giovanni Lanza No. 111, t. p., (unde i-am tulburat întâia oară singurătatea casei), poate mai mult decât în sălile de curs, am simțit bucuria de-a prețui în Cesare De Lollis, un îndrumător. Nici văd cine i-ar lua, în pripă, locul. Nimeni, în amintirea noastră.

ALEXANDRU MARCU

CUVINTE DESPRE O FILOSOFIE

KIRILOFF, în „Poseđații”, mărturisea că *oamenii au născocit pe Dumnezeu ca să poată trăi fără să ucidă*. În creerul său bolnav de tortura voinței absolute — sinuciderea eră cel mai vorbitor act de autoafirmare metafizică; așa dar, de creiere a lui Dumnezeu. Uci-gându-se, Kiriloff nu-i dovedea existența; ci se postula pe sine ca un Dumnezeu.

Poate, oamenii au creiat filosofia ca să nu se sinucidă. Pentru că nu există decât trei drumuri, și trei mijloace de supraviețuire: abrutizare, magia și mistica. La abrutizare conduce orice activitate ce suprimă elanul duhului către lumile sale proprii. Așa dar, valorificarea vieții sexuale, dogmatizarea mediocrității asociate, limitarea spiritului la jalnice „idealuri” familiare, sociale. Abrutizarea spirituală — suprimând neliniștile — dăruiește un sens existenței și păstrează proaspătă în

trup dorința de atașare la viață. Abrutizarea ce odihnește nu numai creiere și suflete sterpe, seci, neputincioase; ci chiar spirite de elită, lipsite de curajul auto-creierii magice (așa dar: de construcția unei filosofii personale; pentru că magia — după cum se va vedea — a fost redusă la filosofie) sau al subordonării într-o economie spirituală de obârșie mistică.

Poate am greșit socotind trei căile de mântuire. Abrutizarea e ea însăși o sinucidere. Renunțând conștient și voluntar la funcțiunea supremă, omul se sinucide. Crizele nu sunt decât spasmele ultime ale unei agonii inevitabile.

Dintr-o agonie pornesc, întotdeauna, eforturile de autocreiere sau de subordonare virilă unui transcendent. Agonia spirituală e izvorul filosofiei și tot prin ea s'a pogorît în conștiință posibilitățile de echilibru

prin comuniune cu *numinosul*. Aserțiunea poate fi verificată pe două căi: 1) prin cercetarea filosofiei indiene și presocratice, faze de descompunere a unei mentalități magice și de reconstrucție pe plan rațional; 2) prin istoria crizelor religioase.

Dar, notele acestea năzuiesc să dovedească necesitatea de a apuca unul din cele două drumuri, afirmând astfel un *sens* existenței. Drumul experienței religioase se recunoaște după câteva puncte de orientare: dualism și transcendentalism, echilibrarea economiei spirituale printr'un punct de sprijin în afară; sensul existenței: asimilarea virtuților divine și realizarea omului-lui-Dumnezeu.

Atitudinea și itinerariul magic se pot rezuma astfel: monism, immanentism, autocreație și creație a Lumii prin efort personal, absență a funcțiunii etice, punctul de sprijin în sine, negarea existențelor efectiv obiective (dacă nu sunt eu — nu am motive să cred că e altcineva; dacă eu nu sunt cauza, de ce să deduc o cauză streină și opusă mie?), cosmosul înțeles ca o învrăjbire de forțe impersonale, iar *sensul existenței* ca o realizare magică, o actualizare a potențelor lăuntrice și posibilităților cosmice disciplinate și conduse printr'un travaliu ce sfârșește a mă afirmă Dumnezeu.

Niciodată oamenii n'au pășit drumul până la capăt. Pentru că, atunci, oamenii ar fi ajuns Dumnezei. Magicianul absolut, ca și sfântul perfect — sunt Dumnezei, oricât ne-am înspăimânta de pluralul acesta și de sacrilegiul afirmației. Sfinți, însă, au fost și sunt. Magi autentici (în înțelesul just al cuvântului) — tot mai puțini. Atitudinea magică se mediocrizează odată cu mediocrizarea curajului — ajungând atitudine filosofică. Să ne înțelegem asupra noțiunii de filosofie. Manualele, profesorii și potențații o confundă adesea cu știința. Filosofia nu e stabilire de raporturi (dacă se poate cauzale; lucrul fiind imposibil, ne mulțumim cu raporturi de corespondență, de variații concomitente), nici organizare a cunoștințelor, nici discutarea valorii cunoștinței. Acestea sunt funcțiunile științei — care trebuie să fie universală și lucidă. Filosofia cercetează (mai bine zis, *creiază*) raportul dintre eu și cunoaștere, și echilibrează datele pe care funcțiunile spirituale le coboară vii în conștiință. Când filosofia pleacă dela datul sensorial, izbutește să-și rateze menirea. Filosofia e constructivă, iar o construcție justă trăiește prin ea însăși mii de ani, ca orișicare alt organism spiritual.

Idealismul întreg e o atitudine magică. Dar surprindem magia — ca necesitate de a creia din noi și pentru noi, lumea — în toată istoria filosofiei. De unde, însă, magia creia și intervenia direct, cu efecte imediate, concrete, în cosmos — filosofia se mulțumește că construiește ideologic. E un catharsis al spiritului, o descărcare a potențelor latente.

Însă construcția ideologică a sistemelor filosofice poate fi socotită o construcție efectivă. Un sistem filosofic trebuie să fie, înainte de toate, un sens dat existenței. Pe temeiul lui — quiditate inexprimabilă, răsarit din viața lăuntrică, decantat prin experiențe sau

dăruit printr'un dumnezeesc Har — se înalță eșafodajul de raporturi. Fiecare vede și circulă în Lumea raporturilor sale. Dar aceste raporturi — când nu sunt date prin dogmă, prin familie, prin cultură didactică; ci sunt câștigate, asimilate, prin voința și necesitățile organismului său spiritual — sunt crescute din carnea lui, din sufletul lui; sunt el însuși. Sensul dat lumii e puntea de unire între eu și Lume. Dar *sens*, înseamnă *valorificare*. Nu știu cum e Lumea; sau dacă știu, nu mă interesează. Mă interesează numai Lumea care mă împiedică să mă sinucid; adică, Lumea în care sufletul mi-e echilibrat, crizele sunt depășite, existența își are un rost, durerea o valoare, creația un imbold.

Iată filosofia creatoare de sensuri. Travaliul filosofic, așa dar, nu poate fi înțelegerea și sistematizarea datelor. Filosofia pornește dintr'un obiectiv, dar obiectivul nu e decât limitarea ideologică, cristalizarea impulsurilor subiective. Ni se pare netă deosebirea dintre obiectiv și subiectiv prin diversitatea procesului, dinamic și static.

Întrebarea nu se pune: dacă această filosofie e adevărată sau falsă? Ci: dacă această filosofie nu prezintă insuficiențe de construcție, sau contraziceri în economia sa intimă? Totuș, atâtea sisteme filosofice, pe care le înțelegem, ni rămân indiferente. Orientarea lor nu e cea a noastră. Avem alt *sens*, ceea ce înseamnă că acele sisteme filosofice rămân simple date istorice, și nu ne antrenează într'un proces spiritual. Procesul spiritual e o luare de atitudine. Sunt atâtea sisteme filosofice — în fața cărora nu ne simțim datori să luăm atitudine.

Filosofia sensului; așa dar filosofia experimentată, sistematizarea rezultatelor crizelor noastre, valorificarea simpatiilor sau antipatiilor *personale*, creația spirituală a Lumii; mântuirea, fără de care ne sinucidem sau ne abrutizăm. Cei cari spun: *pragmatism*, să recitească paginile acestea. Iar pe cei ce nu cred în personalitatea *Weltanschauung*-ului din istoria filosofiei — îi putem ajuta noi.

Se înțelege acum de ce tinerii nu se mulțumesc să învețe filosofia. Invățătura e știință, iar știința e nesfârșită și — mai ales — indiferentă crizelor noastre. Crizele — singurul fapt ce contează; pentru că, existența e singurul lucru ce contează, nu?

O filosofie se cere experimentată. Cei dinaintea noastră n'au avut experiențe profunde și de aceea au scris cărțile de filosofie pe care le cunoaștem; simple rezumate și contribuții personale. Nu ne interesează. Pe fiecare an, apar și dispar mii de asemenea cărți. Va trebui să facem filosofie eficace. Să ne gândim cum ajungem la ea, purtând moștenirea neamului, creierul și sufletul fiindu-ne vehicule prin care străbat în lume valorile universale. Să ne gândim la pozițiile noastre, dispuse de trecut și de experiențele veacului. Nu sunt decât două drumuri: filosofia (magia) și mistica. Dacă magia strămoșilor noștri a trecut prea repede în faza religioasă (proiectând în spațiu potențele personale), pregătind astfel — prin sensul tragic al vieții — creștinismul?...

MIRCEA ELIADE

CRONICALITERARA

O CARTE CU DATINI

C. NE cunoaște literatura lui Marcu Beza și îl cunoaște însuș, n'are să se mire când are să găsească scris că ne aflăm înaintea unui scriitor al amintirii.

Cartea lui din urmă e încă o dovadă.

Ea urmărește rădăcinile păgâne ale folklorului român și trebuia să fie o contribuție curat științifică. A ieșit din cursuri ținute la Universitatea din Londra unde dragostea de limba și de viața românească, în ce au ele mai adânc, e păstrată ca un foc antic, în fața unor ascultători răsleți, de acești doi oficianți ciudați, Moses Gaster și Marcu Beza. Unul, scos cu sila din țară, iar celălalt plecat de ani, cu rosturi diplomatice, parcă au căutat să rămână laoparte de frământările noastre zilnice, anume ca să se cufunde în ce-a fost sau cum a fost odată, limbă, literatură și datini populare. O curățenie și o statornicie de preocupări ca aceasta nici nu merg fără oarecare înstrăinare. Și oamenii par într'adevăr așa, oricât ar fi de deosebiți.

Desfacerea aceasta de ziua de azi, care zi pe noi ne acopere ca un val, are pentru amândoi oamenii lămuriri și taine. Moses Gaster a întârziat în cercetările lui dela început. Ieșirea din țară nu l-a despărțit de ele. Ceeace te minunează însă e să descoperi, acolo la Londra, pe acest mare rabin, predicator englez dintre cei vestiți pentru coreligionari, amestecat așa dar cu viața și nevoile ei, urmăritor atent a tot ce se petrece la noi și i-ar jicni pe ai lui, o batjocură mai mult sau mai puțin nevinovată într'un târguleț pierdut moldovenesc sau un articol într'un ziar antisemit; și în același timp un folklorist român fără asemănare. Parcă mă văd în odaia lui de studiu, cu cărți până în tavan, printre care mi-arătase atâtea neavute și râvnite de Academia română, întrebând dacă e adevărat că în Puești Ițic Negreanu fusese scuipat chiar în ușa dughenei lui sau că la Dărmănești se spărseseră câteva geamuri ale dreptcredincioșilor. Nu puteam răspunde, nu numai pentru că nu știam, dar n'aș fi putut răspunde nici altminteri, de uimire. Contrastul între omul acesta aproape orb, vechiu de ani și plin încă de amintirea de-acasă și între cronicarul neiertător, de fapte mici, comunicate confidențial și regulat, de o poștă specială, era prea uluitor.

Marcu Beza e prin înțelepciune legat de ce e mai nou și mai grăbit în societate. Consul General al României în cel mai mare oraș al Europei, membru nelipsit al P. E. N. Clubului, călător sezonat prin centrele și regiunile de zgomotoasă mondanitate, iată-l cu Doda, romanul unei vieți, publicat și în englezește, cu Amintirile din copilărie, și iată-l cu acest *Paganism în Roumanian Folklore*, în plin patriarhalism. E ca și cum ai vedea pe acest om mic, în smoking și în pantofi de lac foarte scobiți, jucând sălbatec danțul hangerelor sau mulgând oile în strungă deasupra Clisurei lui mace-

donene. Deslegarea tainei, faptul contrastului, stau însă tocmai în macedonismul lui Marcu Beza. Pentru Aromâni, dragostea de tot ce e macedonean, de la familie, la amintiri și până la pământul de mult și pentru totdeauna părăsit, e o stare obișnuită. Într'un scriitor un asemenea tradiționalism apare potențat, iar între scriitorii români de obârșii macedonene, la Marcu Beza, el e potență de potență. Cu așa suflet, pentru om și pentru scriitor, amintirea e altceva decât pentru noi ceilalți, un criteriu și un rost de viață, e aproape o metafizică. Literatura lui Marcu Beza e o liteartură a amintirii, în care firul istoric se împletește pe cel geografic. Lucrul n'ar fi decât firesc! Iată însă că și știința lui Marcu Beza, e o știință a amintirilor.

În *Păgânismul în folklorul român* (Londra și Toronto, J. M. Dent & Sons Ltd.) cercetătorul urmărește în cele mai de seamă obiceiuri ale noastre, de Crăciun și de Anul Nou, în Călușari și Paparude, despre Facere și Potop, răsunetele păgâne. Adevărul acestui fapt e subînțeles și nu e greu de primit; el e ceva mai greu de luminat și de documentat. Viața populară a suferit o schimbare datorită creștinismului, dar ea era mai veche decât el și a păstrat tot ce-a putut, îmbrăcându-l numai într'o nouă haină. În această haină, cu stele babilonene sau cu păr de cămilă din pustii Iudeei, osatura puternică tracă, balcanică și greacă, se deosebește ușor, la o mai ageră privire. Răsar atunci și flori din alte credințe, sau unelte și cuvinte de vrajă ale vremii de închinare la idoli și la puterile pământului și ale soarelui. Marcu Beza ne împrumută și nouă această mai ageră privire, și o împrumută mai ales cititorului de limbă engleză, pentru care cartea a fost scrisă. Atâtea din tălmăcirile lui nu sunt și nu puteau fi proprii; unele întregesc însă păreri ale unor oameni de știință ca J. G. Frazer și altele sunt ingenioase sau trase deodată din jumătate-întunericul lor într'o lumină neașteptată. Nu acest preț, de bulgăre de aur, le face, cu toate acestea, în ochii noștri, și nu numai în ai noștri, marea vază. Lucrul de migală și de artă, apropierea negândite, priceperea așezării în epizode dramatice de mistere sfinte, clasice sau medievale, fiorul personal din tot acest material colectiv și anonim, ele atrag în deosebi. Știința se umanizează și se subție într'o povestire cu minuni, în care povestitorul, din când în când, ca și cum răscolind cu toiașul într'un foc de noapte, ar arăta că-l mișcă printre stele, ar spune și tălcurile mai grele și nevăzute.

Rădăcinile acestui păgânism îl duc de cele mai multe ori pe Marcu Beza la Sudul Dunării. Atunci zeii și zeițele elinești ies din trecut și trec pe dinaintea noastră în toată strălucirea și încântarea lor de vreme care nu despărțise încă sufletul de trup. Colțurile de idilică

faimă ale Macedoniei se ridică în amfiteatru la orizont. Scriitorul e la el acasă, așa cum aceasta a fost odată, și se simte apoi la el acasă, așa cum în serile copilăriei mama îl ducea înaintea lunii, ca să i se închine cu cântări de laudă și cu flori reci. Fiecare capitol capătă acest fund sudic și clocotește de amintiri. Știința se

îmbină, pe nebăgate de seamă, din întâmplări personale. Casa din bătrâni se alege dintre celelalte cioplită din timp cu raze palide de aducere aminte. Lucrarea se face, cu fiecare foaie întoarsă, ca și cum în vântul ei s'ar trezi mirezme scumpe de demult, o carte de amintiri.

EMANOIL BUCUȚA

CONU ENAKE de N. M. CONDIESCU

DARURILEde scriitor, din jurnalul său de călătorie ale domnului N. M. Condiescu — poposit în plină maturitate într'o îndeletnicire artistică, limpede și îmbelșugată — apar și mai precise în noul său volum: Conu Enake. Meșteșugul s'a ales, apele s'au despărțit, și în faptă, în gând și în carte, lucrul acesta se poate vedea lămurit. Insemnarea atentă, surprinderea evenimentelor se desparte de atitudinea lirică și prima bucată cât mai obiectiv realizată, este însuș „Conu Enake”: largă frescă, dealungul căreia, tăiat violent, se desprinde eroul, reprezentativ pentru o întreagă epocă a societății românești.

Conu Enake — personagiul, sufletește și social schițat, — este un mozaic alcătuit, în primul rând, din observație personală și apoi din pitorescul ce înconjură, oarecum popular, prin tradiție, câteva nume strălucite din vremi apuse. Ceeace interesează însă, în primul rând, în această lucrare este înfățișarea însăși a autorului, saltul său și în artă, dar mai ales, în atitudine.

Temperamental, d-l Condiescu e un liric și socot că realismul „Conului Enake” nu e altceva decât noaptea, înegurarea, partea opusă acestui lirism, isvorită totuși din el. Depărtarea permanentă pe care un artist obiectiv o păstrează între el și subiectul său, pensula lungă, ținută de extremitate, cu care lucrează de dincolo de un cerc personal, sunt necunoscute autorului lui Conu Enache. D-sa, permanent, dealungul nuvelei se apropie și de depărtează înfrigorat de tabloul său. De multe ori se încaeră cu personagiul, intervine, și nu e greu să-l găsești mai ales în părțile de satiră, — revoltă abil ascunsă în culori „de din afară”.

Mișcarea aceasta, lupta care vrea să stabilească un echilibru între obiectiv și subiectiv, variază intensitatea luminei, neunitar distribuită dealungul lucrării, sub care rămâne o singură unitate: aceea a unui limbaj robust și expresiv. Din această variație nasc o mulțime de tonuri — cari ar fi fost un procedeu pe-

riculos — de n'ar fi fost susținute de inventivitatea d-lui Condiescu. Această bogată suită de „intermezzo” creează lucrarea.

De multe ori ea urcă până la grotesc — în amănunt, dacă nu în întreaga scenă :

„Zările se pierd în negurile nopții.

— Aprinde felinarul, vreau să citesc!

Dănăilă își privește plin de umilință stăpânul și, — alungând îngrijorat surâsul plin de o răutăcioasă compătimire care-i supără fața, — se mișcă greoiu dar pripit să-i îndeplinească porunca. Printre luminile dumezeirei licărește acum și flacăra lumânării prinsă între patru geamuri.

Conu Enake citește : „*Traité sur les punaises*”.

Altădată se pierde într'o răvășită și impresionantă viziune de Sabat romantic, după cum se încețoșează în fața noastră scena de noapte a halucinațiilor lui Enake.

Totdeauna însă susținută de aceeași armătură solidă a stilului, care cu o remarcabilă precizie mai unește încă o calitate : un dramatism, o rotunjime a replicii, născătoare de viață și de mișcare în întreaga bucată.

Adausă primei părți, de viziune reală, a volumului (*Conu Enake, Trucă Șeju și Subiect de nuvelă*) partea a doua : *Inscripții pe cristalul de gheață*, mărturisește direct înclinarea fundamentală a autorului.

„Intr'o noapte de toamnă,” închinarea adusă liric lui Delavrancea, înfrățită cu trecutul și cu melancolia anotimpului, rămâne o bucată care, isvorită dintr'o inspirație adâncă, caracterizează genul.

Noul volum al domnului N. M. Condiescu conturează, prin urmare, precis și complet personalitatea autorului său, ca pe una dintre cele mai înzestrate ale literaturii, de proză, de azi.

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA PLASTICA

SALONUL OFICIAL

DE când troglodiții au rămas în „Grotă”, perspective pentru saloanele noastre oficiale s’au mai îmbunătățit. Am ajuns în fine la realizarea devizei: fiecare la locul lui. Troglodiții în „Grotă”, urșii în grötă. Nimeni nu va mai reuși să-i deștepte din somnul lor de iarnă, somn prelungit până la nesfârșire. Domnul *Kimon Loghi* pleacă la Paris cu scopul de a sta câțiva ani în Franța. În sfârșit. Drum bun, maestro! Așadar, Salonul Oficial din anul acesta ar fi putut să însemne mai mult decât altădată. Dar n’a fost cazul. Cauzele nu trebuiesc ghicite, căci sar în ochi.

Mulți dintre artiștii noștri cei mai valoroși lipsesc. Nici o lucrare de *Pallady*, *Tonitza*, *Șirato*, *Dărăscu*, *Henri Catargi*, *Brâncuș*, *Han*, *Medrea* și *Milița Pătrășcu*. Te întrebi ce a determinat această lipsă generalizată. Regulamentul sever al „Salonului”? Regulamentul, însă nu se respectă și faptul acesta scade în măsură și mai evidentă interesul pentru marea noastră expoziție anuală. Căci dacă *Pallady*, *Han* și alții lipsesc, artiști maturi ca *Iser*, *Teodorescu-Ston*, *Cuțescu-Storck*, *Steriadi* și alții se mândresc cu lucrări cunoscute din alte expoziții, cu lucrări mai vechi, pe care publicul le-a văzut și altădată. Calitatea lucrărilor nu e un argument împotriva faptului că juriul Salonului Oficial nu-și îndeplinește întocmai datoria, când e vorba de selecția bazată pe articolele regulamentului. În felul acesta, nu numai artiști consacrați, dar și pictori și sculptori tineri ca domnii *Iorgulescu-Yor* și *Mihai Onofrei* ne-au arătat lucrări cunoscute. Firește că aspectul întreg al unui Salon pierde însă mult din acea prospețime inedită, ce ar trebui să rămână caracteristică, unei asemenea expoziții. Și dacă luăm în considerație aceste lipsuri, dacă ne gândim că mulți dintre pictori și sculptori, care altă dată duceau pe umerii artei lor înfățișarea întregului Salon Oficial, n’au apărut acum cu lucrări noi, ne mirăm de progresele făcute de atâția artiști tineri, progrese, care înseamnă nivelul expoziției noastre. Tineretul se orientează, se cultivă, astfel că barbarele de altădată nu mai reapar decât rareori. Pseudogeniile à la maniere de *Bordenache* nu se mai întâlnesc prea des, romanticoși cu lăvăliere murdare și pălării uriașe nu mai infectează atmosfera cu „clasicismul” lor de iaurt. Doar bivolițele lui *Jean Neylies* se mai scaldă ori pasc într’o sală, care nu mai vrea să știe de ele. — O, voi „Bivolițe” de *Neylies*, ce ați apărut iar și iar de ani de zile, voi sunteți mărturiile copilăriei, în ce privește creșterea nivelului plasticei noastre. Nu vă iubesc, dar monotonia apariției voastre e un simbol, pe care l-am recunoscut de mult.

Dar să lăsăm sentimentalitățile. Bivolii aceștia romantici, aprinși de lămpioanele vreunui amurg, n’au

coaste adevărate de dihanii, au coaste de ceară, care s’ar topi, dacă soarele tablourilor domnului *Neylies* ar fi mai puternic. În acest Salon Oficial se găsesc și contraste destule față de lumina romanțioasă de altă dată. Contrastele în manieră nu sunt întotdeauna contraste calitative. Astfel „Satul” domnului *Catul Bogdan* nu ne pare mult mai încântător decât dihaniile bunului *Neylies*, iar „Leda” lui *Alam Bălțatu*, despre care, cu altă ocazie, am avut de scris și lucruri bune, provoacă pur și simplu greață. *Aurel Kessler* e puțin cam greoi, tânărul *Zin Lazăr* foarte sincer, dar seacă în portretul „Mînerului”, cu amănunte grafice care intervin anorganic în țesătura picturală și cu prea multă migală anecdotică în motiv. Iar *Demian*, valorosul ilustrator al „Gândirei”, e pe drumul cel bun, care-l va învăța cum să se desbrace de grafic, atunci când trebuie să fie vorba numai de pictural. (Căci portretul expus la „Arta română” nu era pictat, ci desenat cu culoare!) Plină de lumină destul de prețioasă, o natură moartă de *Ștefan Constantinescu*, amuzantă ca mai toate bucățile noi de *Lucia Demetriade-Bălăcescu*, „Doamna și pictorul său”.

Surpriza Salonului Oficial din anul acesta a fost fără îndoială „Nudul” pictat cu inegală măiestrie de domnul *Camil Ressu*. Catalogul Salonului îl numește pe drept „Studiu nud”. Păcat că cuvântul „Studiu” înseamnă în cazul acesta „neterminat”. Căci lucrarea aceasta rară, plină de căldură vie și totuși foarte apropiată de *Jngres* e plină de inegalități, care pot fi însă îndepărtate. Dacă domnul *Ressu* va ști să aducă tot restul tabloului la nivelul părții superioare a nudului, lucrarea va fi una dintre cele mai valoroase ale picturii noi românești din ultimii ani. Deocamdată tot fundarul, precum și partea de jos a nudului sunt încă departe de a fi terminate. Domnul *Ressu* ne-a dovedit însă cu prisosință că nu s’a îndepărtat de artă și că izbuteste să-și întregască chiar domeniile expresivității lui prin ținute foarte diferențiate. Căci nici în cazul d-sale nu poate fi vorba despre o simplă înrăurire, despre un împrumut de valori. Cine mai poate risca astăzi o apropiere demnă de marele *Ingres*, transpunând într’o atitudine nobilă atâta căldură vitală, nu e un epigon, ci un continuator, care îmbogățește evoluția.

Domnul *Steriadi* rămâne și în această expoziție același din trecut. Pete și luminițe impresioniste se alătură cu delicateță în bucățile d-sale, fără ca totul de amănunte să devină un întreg. Progrese mari a făcut iar *Lucian Grigorescu*, care stăpânește meșteșugul ca nici un alt pictor din generația d-sale. Câtă cultură și cât rafinament pentru subtilitatea gradărilor de planuri în peisagiul expus, deși conținutul intuitiv pare întotdeauna luat

de la alții. Tocmai acestui artist virtuoz îi lipsește în multe cazuri forța proprie. E mai întotdeauna un sedus, nu un învingător. Ce exemplu opus tablourilor lui *Marius Bunesu*, pictorul care, chiar atunci când nu reușește pe deplin cu calitatea facturii picturale, reușește și convinge cu simțământul. Un avânt demn de toată lauda mai înseamnă „Cămașa mauve” a domnului *Ionescu-Sin*, care muncește cu preget. Ca de obicei, *George Petrașcu* și *Ion Theodorescu-Sion* domnesc. Câțiva centimetri pătrați dintr-o lucrare a d-lor ne împacă deseori cu aspectul întregului „Salon Oficial”.

Un capitol aparte, capitol de admirație, evlavie și durere: cele șase lucrări ale lui *Sabin Popp*. Desigur, că mult regretatul artist le-a considerat neterminate, căci pun, prin picturalul lor cam fugitiv, prea multă greutate pe romantismul concret, văzut în natură. *Sabin Popp* căuta să răsbească pe o platformă mai limpezită și mai abstractizantă, căuta să întărească, să privească mai mult prin prisma omenescului. Pitorescul acestor peisagii nu e încă îndestul de purificat.

G E O R G E P E T R A Ș C U

ÎN dialectica artiștilor noștri contemporani, adevărata evoluție picturală poartă de multe ori nemeritata și negativă titulatură de „stagnare”, pe când săriturile și jocurile de carnaval ale altora sunt forțis interpretate ca „evoluție organică”. Schimbări repezi și deseori neprevăzute se întâmplă, firește, și în pictura celor mai serioși artiști. A face însă, din aceste treceri subite, un obicei care cochetează mai mult cu preferințele și modelele zilei, decât cu propria conștiință, — rar preocuparea artistului de propria lui subiectivitate creează depășește cadrul cochetărilor mai mult sau mai puțin interesante — înseamnă ațâțarea unei necentenite maladii sufletești, care, într-o bună zi, îl apropie de prăpastiile conștiinței sau de o sterilitate somnolentă. Când un artist de formatul marelui nostru pictor *Petrașcu* se dezvoltă relativ încet, privind mereu înapoi și clădind pe temeliiile trecutului său demn de admirația tuturor, lumea care pretinde că ar fi cunosătoare și specialistă într-ale picturii, spune că acest colorist de seamă se repetă iar și iar. Desigur, nu poate fi vorba despre noutatea unor subiecte epatante și nici despre scamatorii de tehnică. Domnul *George Petrașcu* nu e un lăutar care știe să redea orice melodie auzită; dar nici nu vrea să fie, nici nu râvnește la această fală. Meșterul colorist nu trage cu urechia și nici cu ochiul când alții își destăinuiesc abilitățile picturale. Privindu-i lucrările, ne-am adus mai întotdeauna aminte de *Delacroix*, de *Cézanne*, de *Velasquez*, iar uneori chiar de *Goya*. Și alături de aceste înrudiri, mai mult sufletești decât exteriorizate în factura culorilor, am recunoscut umbra lui *Nicolae Grigorescu* ce binecuvântează

Nădejdea lui *Sabin Popp* se avântă spre ținuturi mai îndepărtate. Nici un drum de ocol nu-i părea de prisos. (De aceea nu știu dacă alegerea celor câteva lucrări pentru Salon a fost tocmai fericită).

Sculptura mai săracă de cât oricând. Un portret sincer, și nobil în simplitatea lui, ferm, concis, datorit domnului *Fritz Storck* și un bust puternic conceput de *Boris Contzevitch-Rakin*, care promite să devină unul dintre sculptorii noștri cei mai reprezentativi ai tinerei generații. (E un caz aparte ce merită toată atenția cunoscătorilor noștri).

Privit astfel, Salonul Oficial a fost și de data aceasta o secțiune oarecum normativă, tăiată prin nivelul artei plastice românești.

Valoarea unei asemenea secțiuni constă în faptul că pătrunde până la substanță, până la conținut. Desfășurarea nivelului presupune astfel și o limpezire a privirilor spre adâncimi. Individualitatea se subordonează comunității. Când învinge, distanțează totdeauna. Constatarea acestor distanțări e, în mare parte, meritul Saloanelor Oficiale.

străduințele sincere și încoronate de izbândă ale unui vrednic urmaș al său. Cine se încumetează să dea din umeri, când e vorba de o profundă și cu adevărat neobișnuită conștiință artistică? Nici Roma meșterului nostru n'a fost clădită într-o singură zi. (Dar par'că cetățile interioare de lumină ale altor pictori și mai mari au fost ridicate prin câteva gesturi cochete? Numai adevărul e creator. Minciuna se spulberă curând peste propria ei goliciune. Curteanul *Velasquez*, grand-seigneurul *Delacroix* și întunecatul *Géricault* sunt de-o potrivă servitori smeriți, când au paleta și penelul în mâini și nu-și degradează conștiința, făcând din ea o improvizare de carnaval. *Cézanne* stă ani întregi în fața aceluiaș motiv, muncește șapte ani la nuanțarea unui alb, iar *Rembrandt* nu obosește trecând de nenumărate ori pe pânză ascunzișurile, văgăunile, iadurile și cerurile întinse de lumină sufletească ale feței lui). Numai cei mărunți cred că repetarea unui motiv trebuie să însemne sărăcie intuitivă, care, fără îndoială, se poate recunoaște poate și mai lesne în exhibițiile acelor vânători de motive, ce uită că un divertisment de motive nu trebuie niciodată confundat cu diversitatea și bogăția emotivă. De aceea preferăm „unilateralitatea” rodnică a meșterului *George Petrașcu*.

Expoziția recentă din cele trei săli ale *Căminului artelor „Regina Maria”* aduce totuși ca vădit și însemnat aport nou o întinerire, o tendință mai destinsă, în ce privește tratarea dinamismului pictural, o pornire nouă în gruparea și structura coloristă a compozițiilor mari, o descătușare în alăturare a valorilor, totuși nicidecum mai puțin prețioasă ca în trecut. Toate aceste calități

noui se bazează însă pe întreaga evoluție de până acum, ceea ce reiese și mai evident prin faptul că domnul Petrașcu a ținut să expună și câteva lucrări mai vechi, care ilustrează câteva momente de seamă în drumul străbătut spre faza actuală. Astfel eforturile noi se reliefează minunat pe fundarul trecutului înbelșugat, astfel se pot distinge și mai lesne deosebiri între tehnica mai densă de acum câțiva ani, care nu cuprindea intensitatea și tinerețea sufletească de astăzi, și degajarea actuală, care nu reprezintă nici mai mult nici mai puțin, decât o puternică creștere a conținutului artistic, al fondului de viață.

Chiar tendința de a cuceri formatele mari și compozițiile cu grupări destul de dificile presupune nu numai o reîmprospătare a aptitudinilor cunoscute și până acum, dar chiar o lărgire a domeniului, pe care artistul nostru se simte stăpân. Căci prețiozitatea coloristă a meșterului era până acum strânsă în cadre mai mici, era parcă hotărâtă de dimensiunile mai mici. Jocurile de alb și negru, apărute mai ales de acum trei ani, strălucirea emailurilor și susținerea reciprocă a valorilor păreau de multe ori urmări firești ale rezumărilor la formate mici. Suprafețele mari au alte pretenții față de cele, care încearcă și reușește să realizeze țesătura lor din străluciri atât de rare. Formatul mărit pretinde chiar o altă aptitudine optică, o transpunere mai fermă și de multe ori mai liberă a vizualității reale față de închegarea suprareală în cadrul pictural al

tabloului. Meșterul Petrașcu a izbutit în câteva cazuri de a păstra aceleași calități artistice, deși tehnica a devenit mai spontană și mai largă. Acordurile ce se îmbină între alb și negru, albastru și verde, verde și roșu, susțin toată structura constructivă a tablourilor, din care răsună de multe ori muzicalitatea caldă a unui galben de *Veronese*. Tablourile venețiene de acum trei ani erau mult mai pedante în privința tratării amănunțelor, din a căror poantare luminoasă se desprindeau efectele principale. Acum plastica florilor roșii și albe se desfată din structura unei paste mai năvalnice și mai grele, ceea ce nu împiedică însă întru nimic transparența planurilor, nu împiedică reliefaarea mai puternică a conturilor hotărtoare și a maselor rotunde. Alături de nouile naturi moarte, alături de florile roșii înfățișate în recenta expoziție, pictura lui Nicolae Grigorescu e o dulceț, nu odată îndepărtată de vigoare. Grigorescu transpune și preface în tablourile lui seninătatea, pe care o găsește în jurul său, în natură. Seninătatea lui Petrașcu isvorăște încetul cu încetul pe urma unei lupte cu întunericul, își face loc prin ținuturile pietroase ale unui suflet de învingător.

Astfel și expoziția actuală a meșterului George Petrașcu nu e o nouă față a unei „unilateralități”, ci un popas spre desăvârșirea aceluia viitor, care va ști să vadă în totalitatea operii acestui meșter o comoară a poporului român.

OSCAR WALTER CISEK

CRONICA MARUNTA

CEI trei iezi cucueți ai lui Creangă au sărit pârleazul în pajiștea îngrijită a literaturii germane. N'avem însă de ce ne teme. N'au să ne dea de nicio rușine. Ștregăria lor a trecut pe la școală. Traducătoarea, d-na Anița Dimo-Pavelescu, i-a pieptănat întâiu și le-a dat oarecare purtări de circumstanță.

Dacă la noi au rămas Cei trei iezi cucueți zvâcnii și behăitori, din plaiurile moldovenesti, cărora încep adică să li se vadă sau să li se simtă sub palmă „cucuele” — și cornițele trebuie să-i mănânce ca dinții noi și să le dea tot neastâmpărul săritor — la Viena, în numărul 128 din colecția Sesam, ei sunt: Drei lockige Zicklein, „Trei iezi creți” sau chiar „buclăți”; și dacă la noi li se aduce Mălăeș în călcăeș, Smoc de flori pe subsuori, ceea ce arată o toaletă destul de neglijată, dincolo tot ce ar fi putut lăsa urme pe parchet sau miroso de sudoare în aer, se pierde în = Mehl und Mais Gelb und Weiss, Blumenstrauss für das Haus, sau „Făină și Mălai, Galben și Alb, Chită de flori pentru casă”.

Recunoaștem că versurile populare, pline de mireazma

țarinei, iar, ca formă, numai rime interioare și greutăți, nu erau o sarcină de oricine. Traducerea e de altminteri din cele bune. Trebuie să cerem și altele din aceeași pană. Dar nici bucățile alese, Puiul lui Brătescu-Voinești și basmul Humuleșteanului membru al Junimei, nici felul cum au fost puse în altă limbă sau cele câteva desene de Brătescu-Voinești—fiul, nu ne-ar opri atât. Biblioteca însăși, apoi, e abea o colecție miniatură. Ceea ce ne oprește e tocmai gândul din care a ieșit.

Colecția Sesam trebuie să cuprindă cărți pentru tinerime din toate literaturile lumii, deocamdată în trei din limbile cele mai vorbite: franceza, engleza și germana. E vorba de cărțile, cam de 32 de pagini, cât mai frumos tipărite, fără să coste mult. Copiii primesc la o zi de premii sau la o zi de dar, câte o serie de zece. În felul acesta se ajunge un scop literar pedagogic și altul social politic. Inchipuirea fragedă găsește hrană bună, și încă de-atunci începe să iubească toate popoarele, de unde, fără deosebire, i s'a cules această miere. Viena, după ce, în mărirea ei, a vrut să fie o capitală a Europei centrale, caută, în zilele scăderii,

să fie o capitală a întregii Europe. Nu e o mirare că din ea a plecat formula Pan Europei a lui Coudenhove Kalergi și Uniunea intelectuală a Prințului Rohan. Colecția Sesam a doamnei Helene Scheu-Riesz e o Pan Europă și o Uniune intelectuală a copiilor. Ea bate cu floarea minunată a basmelor arabe la poarta inimii popoarelor: „Sesam, deschide-te!” Așteptăm toți să vedem dacă vorbele de vrajă sunt cele bune.

Casa Școalelor a lucrat cuminte sprijinind întreprinderea. Cu un Sesam însă nu se face primăvară. Să continue!

EMANOIL BUCUȚA

NOUA carte a lui Benjamin Crémieux *Panorama de la littérature italienne contemporaine* este în sine o lucrare strălucită, dar o primejdie pentru intelectualitatea română snobă, care știe atât despre literatura italiană cât găsește răsfrânt în cea franceză. Deși excelent informată și senină, cartea este totuși foarte personală și nu scutește de documentare directă. Din nefericire pentru noi citatele sunt traduse în franțuzește, ceea ce răpind impresia directă nu va obliga totuși pe cititor să caute izvorul original. Ea va stârni la noi aere de suficiență, nu și dorința sinceră de a se apropia de Italia.

În Franța însă, concursul pe care-l dă autorul promovării cunoștințelor despre Italia este considerabil. Rar mi s'a întâmplat să citesc o istorie literară mai cursivă, mai bogat informată și totuși așa de simplă, mai obiectivă și totuși așa de fină în observații personale. Nu este o istorie a literaturii, este un tablou al sufletului italian schițat cu o rară luciditate și o mare putere de sinteză. Sunt observații înăuntru, ce par banale într'atât inedita lor formulare este de verosimilă și sunt altele care, dacă întâmpină dificultăți, au totuși meritul de a izola *nota* italiană în mijlocul Europei intelectuale. Considerațiile asupra regionalismului literar sunt pline de finețe, deși pentru specialist ele nu sunt o nouă, mai ales în caracterizarea temperamentelor dialectale. După o scurtă preparație ottoeentescă, autorul începe cu Carducci asupra căruia dă definițiuni ascuțite, dar discutabile, când proza se prețuește mai presus de lirică. Vorbește apoi de verismul sicilian (Capuana și Verga), de cel toscan al lui Renato Fucini, de Fogazzaro și Oriani, cu ajutorul căreia formulează temperamentul venet și romagnol, de literatura dialectală meneghină, romanescă, siciliană, napoletană, etc., de *arguzia* toscană și sentimentalismul partenopic, de ultima derivație carducciană (d'Annunzio, Pascoli Panzini), unde are prilejul să facă observații pătrunzătoare și noi asupra lui D'Annunzio, de Benedetto Croce și curentul dela „*La Voce*”, de poezia crepusculară, futuristă, și fragmentaristă, pentru a sfârși cu

umorismul pirandellian și cu considerații asupra tendințelor actuale. Afară de unele scăpări de vedere (necitarea lui Giovanni Gentile în legătură cu fragmentarismul este deadreptul ciudată), Benjamin Crémieux dovedește o cunoaștere temeinică a Italiei atât sociale cât și literare, un gust aproape totdeauna fericit și măsurat, o mare perspicacitate și înfășurit o simpatie care îi îngăduie să priceapă Italia cu suflet italian, fără ca prin aceasta să abdice le ceva din finețea sa franceză. Dar adevăratul merit actual al cărții este de a corecta opinia europeană asupra unor scriitori italieni, ca Annunzio spre pildă, prin situarea lor înăuntru granițelor spirituale italiene. Mai lipsește acestei admirabile cărți un apendice literar, pe care l-ar oferi pentru cunoscătorii de l. italiană, în parte, *Antologia* lui Papini și *Pancrazi*, larg utilizată de autor. N'aș putea da o calificare mai bună cărții de cât adăogând că autorul a scris o lucrare ce nu-și atinge finalitatea; aceea adică de a populariza. Cartea sa e personală și plină de vederi surprinzătoare și numai specialistul se poate bucura de toate satisfacțiile intelectuale ce le oferă.

G. CĂLINESCU

ANUL acesta se ține la Praga, sub auspiciile Comisiei internaționale de Cooperație intelectuală a Societății Națiunilor, cel dintâi congres internațional al artelor populare. Un program vast menit să facă din această manifestare, nu numai o întrecere între diferitele națiuni, dar și o serioasă dezbateră științifică, îmbrățișează toate ramurile posibile ale artei populare, de la plastică și decorativă, până la muzică, dans și reprezentații dramatice, extinzând interesul specialiștilor asupra celor mai variate domenii etnografice și punând pentru prima oară în aceeași ordine de cercetări arta de supraviețuire preistorică a țăranilor din Europa cu produsele de magie și fetișism ale semenilor lor din alte continente. Marea întâlnire de etnografi și specialiști în tainele acestor arte prin care se măsoară vechimea și calitatea civilizațiilor populare, va fi înfășurit urmată și de o manifestare încă și mai expresivă, în care triumful unora sau altora va atârna mult de istețimea și priceperea de organizatori ale fiecăruia: O expoziție internațională a artelor populare, care va avea loc în anul următor la Berna, unde lucrul mâinilor și al gândului anonimilor artiști va vorbi singur în colori tari, și în curioase armonii instinctive, demonstrând ori complectând pentru cercetări noi observațiile și concluziile specialiștilor și atrăgând totodată atenția publicului mare asupra frumuseților inedite ale geniului popular.

Congresul acesta, ca și expoziția, trebuiau să aibă loc, după un prim proiect, la București. Cel care scrie

aceste rânduri știe bine cum comitetul inițiator de la Geneva și Paris n'ar fi avut altă dorință decât să încredințeze această importantă demonstrație științifică și artistică României. Aveam în acel comitet, care înfățișa însăși Societatea Națiunilor, și reprezentanți ai noștri destul de ascultați — d-ra Elena Văcărescu și d-l G. Oprescu — și prieteni străini în deajuns de călduroși — d-l H. Focillon și d-l J. Luchaire — pentru ca orice dificultate să fi fost înlăturată. România n'ar fi avut decât de câștigat de pe urma unei asemenea manifestări pe care alte state se întreceau să o revendice. Congresul a rămas totuși să se țină în Cehoslovacia, iar expoziția în Elveția, — pentru că s'a găsit cineva care să se entuziasmeze mai puțin de ideea unei astfel de întâlniri la București. Era guvernul român, speriat de perspectiva unor cheltuieli care nu își puteau arăta roadele, materiale imediate și urmând ca de obicei aceeași politică puțin glorioasă de eclipsare în întreceri internaționale în care ar trebui să punem cea mai mare ambiție.

Lucrurile acestea sunt însă destul de vechi, mai vechi poate decât actualul ministru de arte. Ele n'ar mai fi fost nici de amintit, dacă măcar pentru Praga, în calitate de simpli participanți, și pentru expoziția de la Berna, ne-am grăbi să reparăm pe cât se mai poate lipsa de interes dovedită în trecut. N'am aflat însă nimic până acum de vre-o organizație înjghebată din vreme pentru participarea noastră la congresul de care e vorba. Nu știm dacă va fi luat ființă vreun comitet organizator nici dacă vre-o publicație specială s'a pus la cale pentru înfățișarea noastră cât mai cuviincioasă în această împrejurare. În vremea aceasta desigur, țări care ne înconjoară și care vor avea de demonstrat virtuți artistice proprii poate nu mai însemnate de cât ale noastre, se pregătesc cu grijă pentru avantajii și succese pe care noi aproape ni le refuzăm anticipat. Și de rândul acesta n'ar mai fi vorba nici măcar de vre-o cheltuială excesivă pentru bugetele noastre. Ar ajunge chiar puțină bunăvoință a cuiva, — a Ministerului de Arte, să zicem, sau a Comisiei naționale de Cooperație intelectuală, mai ales — pentru a asigura participarea noastră demnă într'un loc unde suntem așteptați printre cei dintâi. Se va hotărî oare cineva să facă cea dintâi mișcare pentru această faptă pe care nu e chip s'o ocolim? Ni s'ar părea absurd să ne îndoim. Dar pentru cei de la care o așteptăm, trebuie adăugat, că și de vor face-o oricât de grabnic, de vor începe-o chiar de-acum, nu mai e nici o teamă că se ostenesc prea de vreme.

O conferință recentă ținută de profesorul Al. Tzigara-Samurcaș la Institutul social și o luxoasă publicație a aceluiași autor în tovărășie cu d. O. Roguski (*Isoare de creștături ale țaranului român*, cu 115 de-

senuri în text și un album de 50 de planșe. București, Socec, 1928), au atras în două feluri atenția publică asupra acelei fantomatice instituții care se cheamă Muzeul de artă națională. Publicația a putut dovedi cât sunt de prețioase invizibilele colecții ce se ascund acum în încăperi provizorii și improprii cu desăvârșire pentru un muzeu; iar conferința a chemat din nou luarea aminte asupra tristei clădiri fără uși și fără ferestre, care de mai mult de zece ani stă pustie ca o casă a buhelor și liliiecilor de la Șosea. Clădirea era făcută pentru a adăposti înfloritele colecții adunate de profesorul Tzigara-Samurcaș. Ea trebuia să fie cel dintâi muzeu în care un strein venit la noi avea să fie condus. Într'o țară de folklor și artă populară o asemenea instituție e tot atât de firească și de necesară, cum e necesară școala în care se învață alfabetul. Și gândul dintâiu al celor care au pornit clădirea a fost gândul cel bun. Din nenorocire însă el n'avea să fie și gândul lor de pe urmă. În anul când Bucureștii ar fi trebuit să adăpostească cel dintâi congres internațional al artelor populare, Muzeul nostru național e o paragină sinistă prin care aue vântul și se încrucișează păsările văzduhului. Un blestem răutăcios a fost pus în temelia acestei clădiri care pare destinată a nu mai fi isprăvită niciodată. Oficialitatea a ocolit-o întotdeauna superstițios, gândul tuturor a înconjurat-o. ca pe un lucru de care nu e bine să te atingi. Și între muzeele mai norocoase de Istorie naturală și de Geologie, cel care ar fi trebuit să întregească cu vitrine înflorite de gânduri, imaginea sintetică a pământului românesc, rămâne mereu absent. Profesorul Tzigara-Samurcaș pare hotărât să încerce a risipi superstiția care înconjoară casa părăsită de la Șosea. El anunță înjghebarea unei efortii care să ia asupra-și sarcina refuzată de Stat. Gândul său e îndreptățit și încurajarea i s'ar cuveni de la oricine. Se vor găsi însă donatorii generoși care să aducă la îndeplinire măcar acum ceea ce trebuia făcut de mult și fără ajutorul lor?

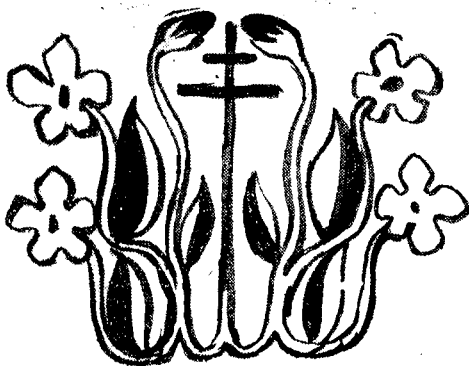
LIBRĂRIA engleză ne trimite într'un luxos vestmânt cea din urmă lucrare a arheologului și bizantinistului rus Nikodim Pavlovici Kondakov, tipărită postum de arheologul și prietenul englez al lumii slave, Ellis H. Minns: *The russian icon* (Oxford. Clarendon Press.). E o carte a cărei valoare întrece cu mult obișnuitele studii asupra aceluiași probleme, nu numai prin erudiția nelimitată și prin spiritul sintetic în care e prezentată, dar mai ales prin concluziile noi care modifică multe din ideile curente asupra vechii picturi rusești. Kondakov reface în întregime istoria acestei picturi. Descoperirile recente, foarte importante, făcute cu ocazia spălării și restaurării vechilor icoane, de către administrația bolșevică, îi vin în ajutor. Entuziasmul stârnit în critica rusească de descoperirile acestea a

dat naștere unei întregi literaturi admirative, îndreptă-
țită de bună seamă, dar pornită către interpretări
nu într-un totuși justificat. Campionii cei mai intransi-
genți ai „rusismului” văd în eflorescența de un suav
idealism al acestei arte în secolii al XIV-lea și al XV-lea
încă o formă a purității sufletului slav, creeator și
original de la început, fără a avea nevoie de atingerea
cu spiritul european. „Cristosul rus”, imaginea-idee
întreșută din miracol și contemplație, care face or-
goliul artei rusești, ar fi astfel de pe atunci creată și ea
ar fi răsărit din insondabilele adâncimi asiatice ale aceluia
suflet slav în permanentă contradicție cu spiritul eu-
ropean. Cartea lui Kondakov, care nu poate fi bănu-
it de atitudini paradoxale sau de nepricepere a sufletului
slav, se așază însă hotărît deacurmezișul entuzias-
mului compatrioților săi. Cu scrupulele omului de
știință, el respinge romantismul acestei atitudini
care poate forma o doctrină naționalistă, nu însă și
una științifică. Și spre consternarea multora din cri-
ticii ruși, el se îndârjește a analiza operele vechilor
iconari ruși până la neîndoelnica descoperire în arta
lor a celor mai complexe și mai hotărâtoare influențe

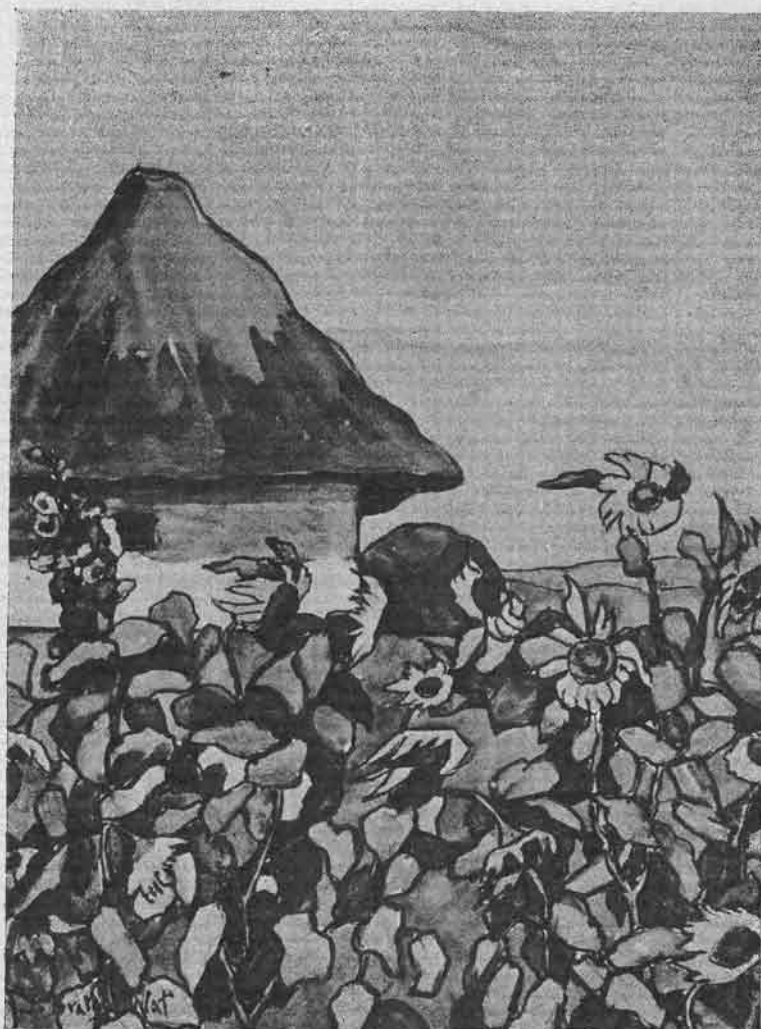
streine. Puritatea geniului slav iese însă foarte subțiată
din aceste analize. Artă atât de celebrată a meșterilor
de la Novgorod, de la Suzdal sau de la Moscova, apare
ca un reflex îndepărtat și resfrânt în ogindiri orientale
a Renașterii italiene din secolul al XIV-lea, la care
infiltrații stăruitoare ale curentelor artistice venite din
Balcani s’au adăugat lăsând și ele urme adânci.—Pentru
noi mai e destul de interesantă de notat și părerea
lui Kondakov asupra influențelor moldovenești în pic-
tura rusească. Amănunte de iconografie caracteristică
picturii noastre sunt găsite de el până în colțuri înde-
părtate ale Rusiei, și Kondakov n’are nici o îndoială că
breslele de iconari moldoveni rătăcitori trebuie să fi dat
mulți meșteri și compilatori de manuale de pictură care
au circulat în Rusia în secolul al XV-lea și al XVI-lea.
E o noutate pe care istoria artei noastre nu o înregi-
strase până acum și asupra ei interesul nostru va trebui
de aici înainte să sporească. Pictura românească veche,
e de altfel domeniul în care surprize variate ne vor
întâmpina când ne vom decide să începem mai stă-
ruitor explorarea ei.

AL. BUSUIOCEANU

NUMĂRUL VIITOR AL „GÂNDIRII” VA FI,
DEASEMENI, DUBLU (AUGUST — SEPTEMBRIE)
ȘI VA APĂREA ÎN PRIMELE
ZILE ALE LUI SEPTEMBRIE.

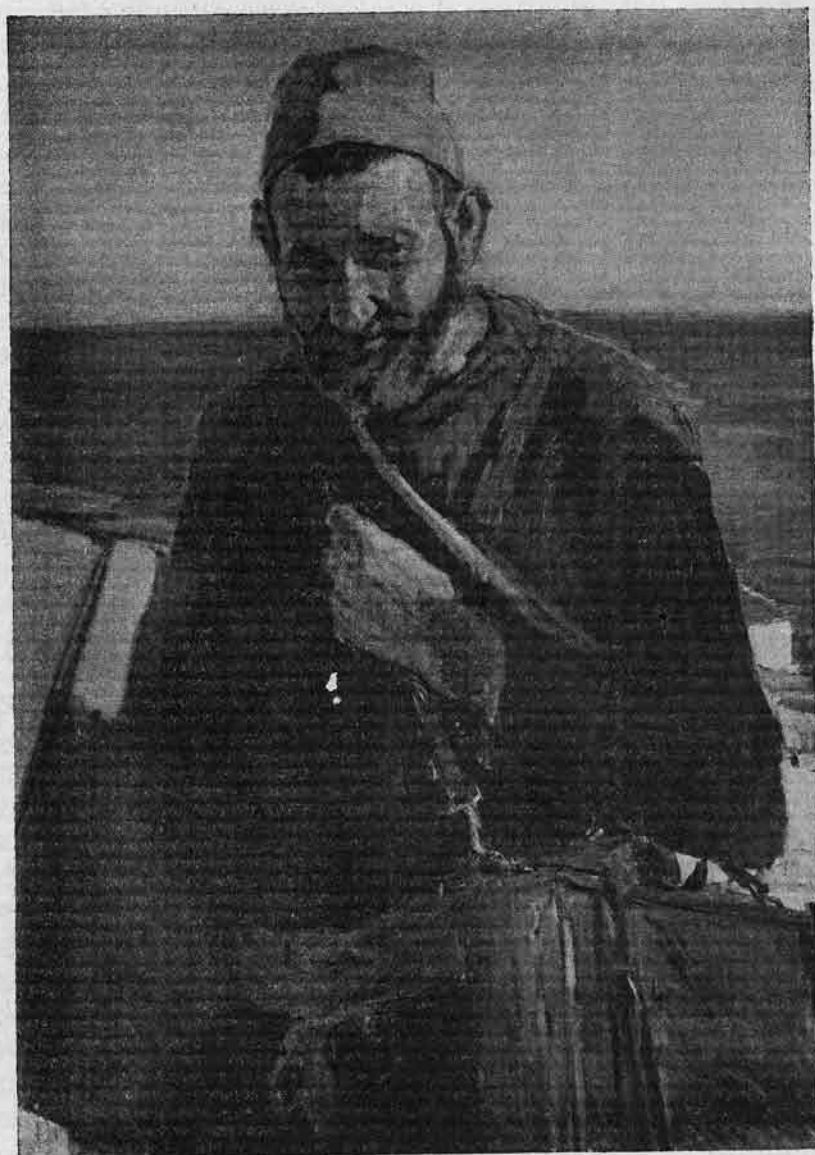
Secretar de Redacție: Al. Bădăușă

MARIA PILLAT

CASA CU NALBĂ

GANDIREA

STERIADE

OSMAN

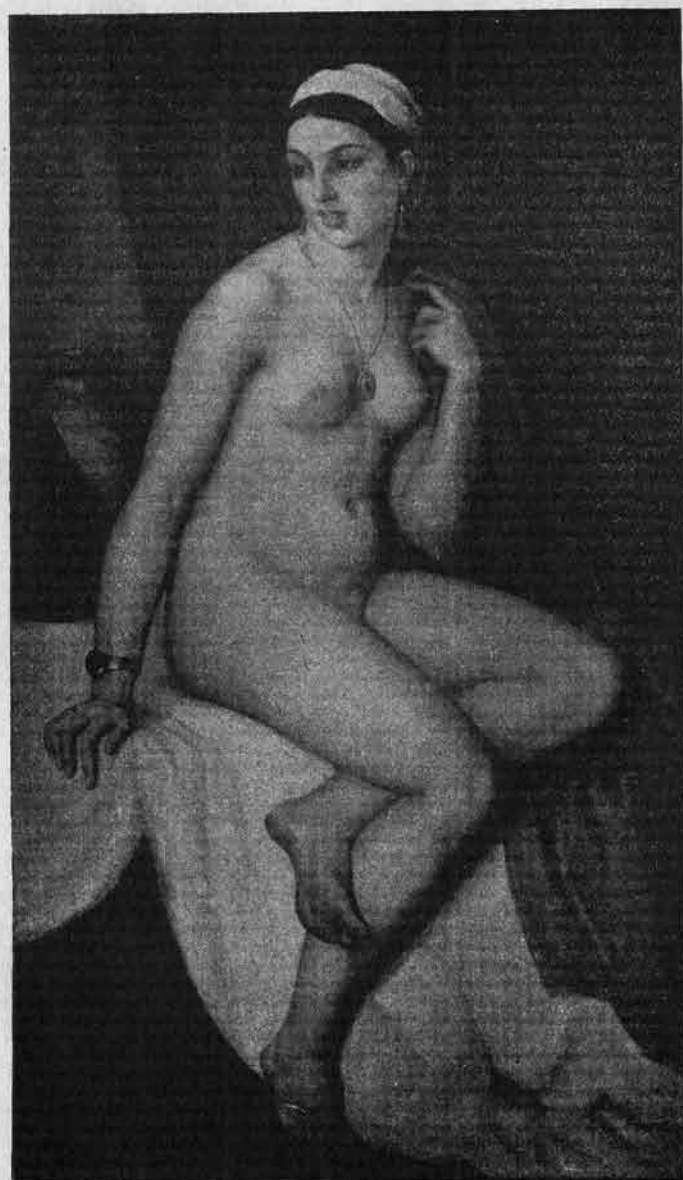
GANDIREA

ȘTEFAN CONSTANTINESCU

NATURĂ MOARTĂ

GANDIREA

RESSU

NUD

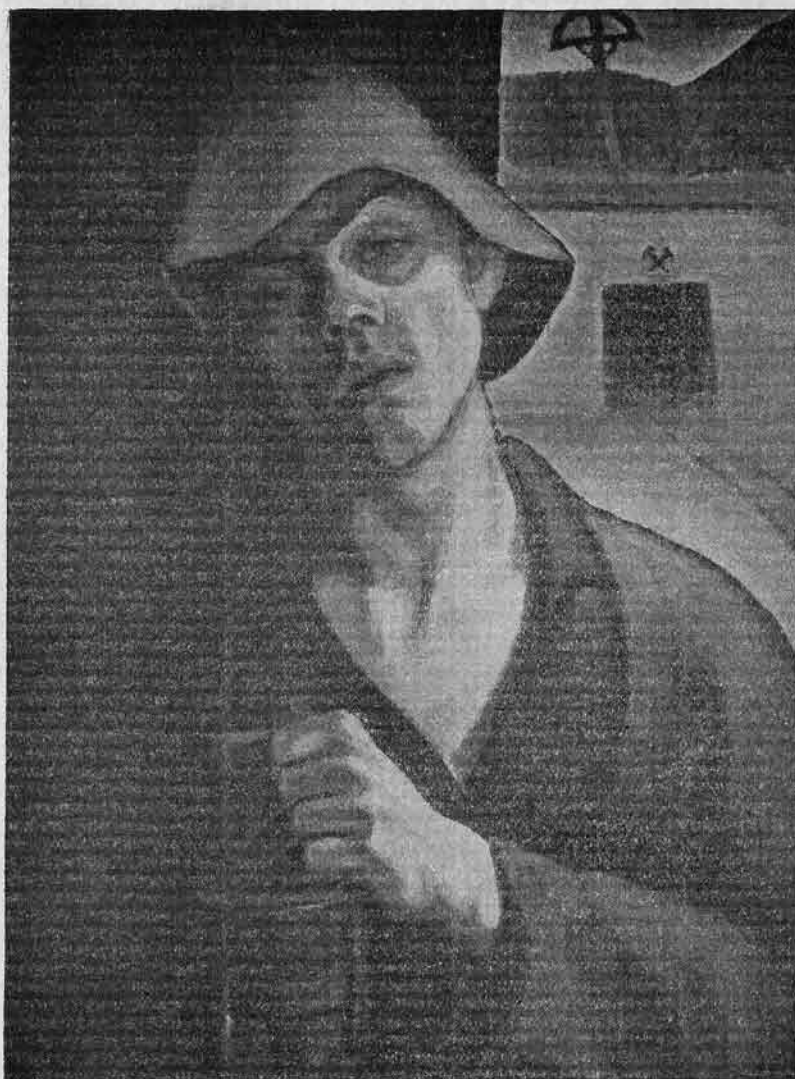
GANDIREA

LAURA COCEA

PE VALEA BÂRZAVEI

GANDIREA

LAZĂR ZIN

MINERUL

GANDIREA

A APĂRUT:

GIB. I. MIHĂESCU

LA „GRANDIFLORA“

EDITURA „SCRISUL ROMÂNESC“.

PREȚUL 100 LEI

A APĂRUT:

C O N U E N A K E

DE

N. M. CONDIESCU

EDITURA SCRISUL ROMÂNESC

PREȚUL 70 LEI

A APĂRUT:

EMANOIL BUCUȚA

CRESCĂTORUL DE ȘOIMI

COLECȚIA „CARTEA VREMII“

A APĂRUT:

F L O R I L E

NOTE ȘI IMPRESII

DE

GH. D. MUGUR

PREȚUL 40 LEI

A APĂRUT:

C A R N E T D E V A R Ă

DE

CEZAR PETRESCU

DESENE DE DEMIAN.

EDITURA „RAMURI“

A APĂRUT:

AL. BĂDĂUȚĂ

NOTE LITERARE

Prețul 30 lei

Colecția „Cartea Vremii“

A APĂRUT:

ZAHARIA STANCU

POEME SIMPLE

Prețul 30 lei

Colecția „Cartea Vremii“

EXEM-
PLARUL
LEI 40. —

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 40. —

APARE ODATĂ PE LUNĂ

GRUPAREA REVISTEI: AL. BĂDĂUȚĂ, VASILE BÂNCILĂ, LUCIAN BLAGA, G. BREAZUL, EMANOIL BUCUȚĂ, AL. BUSUIOCEANU, G. CĂLINESCU, V. CIOCĂLTEU, OSCAR WALTER CISEK, N. M. CONDIESCU, DEMIAN, RADU DRAGNEA, MIRCEA ELIADE, O. HAN, NAE IONESCU, ALEXANDRU MARCU, PETRE MARCU-BALȘ, GIB. I. MIHĂESCU, SORIN PAVEL, CEZAR PETRESCU, ION PILLAT, DRAGOȘ PROTOPOPESCU, ION MARIN SADOVEANU, ZAHARIA STANCU, SANDU TUDOR, PAMFIL ȘEICARU, FRANCISC ȘIRATO. T. VIANU, V. VOICULESCU

REDACȚIA: NICHIFOR CRAINIC, STRADA POLONĂ No. 38, BUCUREȘTI.

NUMĂR DUBLU

No. 6 — 7

IUNIE — IULIE 1928

CUPRINSUL:

C. BREAZUL: Arta muzicală în cultura românească	241	AL. MACU: Vița Mortuorum. . .	298
ADRIAN MANIU: Șerpoaica . . .	250	MIRCEA ELIADE: Cuvinte despre o Filozofie.	299
DAMIAN STĂNOIU: Pacostea Calendarului.	251		
ION PILLAT: Un nor (versuri) .	261	CRONICA LITERARĂ	
PETRE MARCU-BALȘ: Autohtonia ordinii juridice	263	EM. BUCUȚĂ: O carte cu datini. 301	
V. CIOCĂLTEU: Vară (versuri). .	273	I. M. SADOVEANU: Conu Enake de N. M. Condiescu.	302
AURELIU CORNEA: Groaza. . .	273		
A. COTRUȘ: Horia (versuri) . .	287	CRONICA PLASTICĂ	
N. M. CONDIESCU: Plumb rătăcit	289	OSCAR WALTER CISEK: Salonul Oficial, George Petrașcu.	303
PAUL STERIAN: Poezii	291		
		CRONICA MĂRUNTĂ	
IDEI, OAMENI ȘI FAPTE		EM. BUCUȚĂ, G. CĂLINESCU și AL. BUSUIOCEANU.	305
RADU DRAGNEA: Răspunsuri .	293		
G. CĂLINESCU: O vizită la Pantalone de Bisognosi	295		

ILUSTRĂȚII

COPERTA: D. Ghiață DESENE: Demian.
REPRODUCERI ÎN INTERIOR: Ressu, Lazăr Zin, Ștefan Constantinescu, Laura
Cocca Steriade și Maria Pillat.

ABONAMENTE: 1 AN 350 LEI; 6 LUNI, 175 LEI PENTRU INSTITUȚIUNI
ȘI AUTORITĂȚI, 500 LEI ANUAL. ÎN STRĂINĂTATE: 500 LEI ANUAL

ADMINISTRAȚIA: GR. THEODOSSIU, STRADA LATINĂ No. 10

EXEM-
PLARUL
LEI 40. —

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 40. —